

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

**GENEL VERGİLENDİRME İLKELERİ AÇISINDAN TÜRKİYE'DE
UYGULANAN VARLIK VERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra PEHLİVAN

ŞUBAT - 2013

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GENEL VERGİLENDİRME İLKELERİ AÇISINDAN TÜRKİYE'DE
UYGULANAN VARLIK VERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra PEHLİVAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ

ŞUBAT - 2013

TRABZON

ONAY

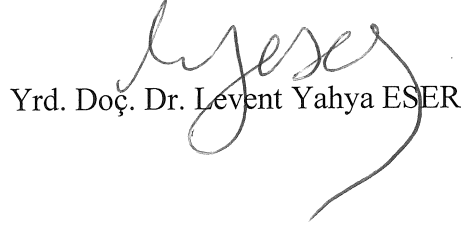
Kübra PEHLİVAN tarafından hazırlanan Genel Vergilendirme İlkeleri Açısından Türkiye’de Uygulanan Varlık Vergisi Üzerine Bir İnceleme adlı bu çalışma 27/02/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (*oybirliği/oyçokluğu*) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ (Danışman)

Prof. Dr. Harun TERZİ (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Levent Yahya ESER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... / ....

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Kübra PEHLİVAN

11.02.2013

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimimde, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, akademik olarak gelişmemde büyük desteği olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ'a göstermiş olduğu her türlü yardım ve desteğinden dolayı, ayrıca tezime yaptığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Harun TERZİ'ye ve Yrd. Doç. Dr. Levent Yahya ESER'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışması sırasında yaşadığım bütün sıkıntılara rağmen her zaman yanımda olan değerli arkadaşlarıma ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme ve eşime sonsuz teşekkür ederim.

Trabzon, 2013

Kübra PEHLİVAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa Nr.</u>
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VARLIK VERGİSİ VE VERGİLENDİRME YETKİSİ İLE İLİŞKİSİ.....	5-17
1.1. Vergi Ödevi ve Devletin Vergi Alma Gerekçeleri (Verginin Fonksiyonları).....	5
1.1.1. Vergi Kavramı.....	5
1.1.2. Devletin Vergilendirme Yetkisi	6
1.1.3. Devletin Vergi Alma Gerekçeleri (Verginin Fonksiyonları)	7
1.2. Vergi Türleri İçinde Varlık Vergisinin Yeri.....	9
1.2.1. Varlık Kavramı.....	9
1.2.2. Varlık Vergisi	10
1.2.3. Varlık Vergisini Diğer Vergilerden Ayıran Özellikler	10
1.2.4. Diğer Ülke Uygulamalarında Varlık Vergisi	12
1.2.4.1. Almanya	13
1.2.4.2. Yunanistan.....	14
1.2.4.3. Bulgaristan	15
1.2.4.4. Macaristan	15
1.2.4.5. İsviçre	16
1.2.4.6. Hollanda	16
1.2.4.7. Amerika Birleşik Devletleri	16
1.2.4.8. Fransa	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE VARLIK VERGİSİ UYGULAMASI.....	18-53
2.1. Türkiye’de 1940’lı Yıllarda Varlık Vergisini Gerekli Kılan Nedenler.....	18
2.1.1. İç Nedenler.....	18
2.1.2. Dış Nedenler.....	21
2.2. Varlık Vergisinin Hukuksal Yapısı.....	24
2.2.1. Varlık Vergisinin Yasal Gerekçesi.....	24
2.2.2. Vergilendirme Yetkisi Açısından Varlık Vergisi.....	28
2.2.3. Varlık Vergisi Yasası ve Yasaya İlişkin Ön Eleştiriler.....	29
2.3. Varlık Vergisinin Uygulanışı.....	42
2.3.1. Varlık Vergisinin Konusu.....	42
2.3.2. Varlık Vergisinin Mükellefleri.....	43
2.3.3. Varlık Vergisinin Tarife Yapısı.....	44
2.3.4. Varlık Vergisinde Tahakkuk ve Tahsilât Oranları.....	45
2.3.5. Vergisel Ödevlerini Yerine Getirmeyenlere Uygulanan Yaptırımlar.....	48
2.3.6. Varlık Vergisine Yöneltilen Eleştiriler.....	49
2.3.6.1. Olumlu Eleştiriler.....	49
2.3.6.2. Olumsuz Eleştiriler.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GENEL VERGİLEME İLKELERİ AÇISINDAN VARLIK VERGİSİ.....	54-72
3.1. Vergileme İlkelerinin İşlevi.....	54
3.2. Genel Kabul Gören Vergileme İlkeleri.....	55
3.3. Varlık Vergisine Vergileme İlkeleri Açısından Eleştirel Bakış.....	56
3.3.1. Yasallık İlkesi Açısından.....	56
3.3.2. Adalet İlkesi Açısından.....	57
3.3.2.1. Dikey Adalet.....	58
3.3.2.2. Yatay Adalet.....	59
3.3.3. Genellik İlkesi Açısından.....	59
3.3.4. Eşitlik İlkesi Açısından.....	61
3.3.5. Uygunluk İlkesi Açısından.....	63
3.3.6. Verimlilik İlkesi Açısından.....	65
3.3.7. Açıklık İlkesi Açısından.....	67
3.3.8. Tarafsızlık İlkesi Açısından.....	68
3.3.9. Esneklik İlkesi Açısından.....	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VARLIK VERGİSİNİN SONUÇLARI.....	71-96
4.1. Varlık Vergisinin Kaldırılma Gerekçesi.....	71
4.2. Varlık Vergisinin Sonuçları	74
4.2.1. Olumlu Sonuçları	74
4.2.2. Olumsuz Sonuçları	76
4.3. Varlık Vergisinin Etkileri.....	79
4.3.1. Ekonomik ve Mali Etkileri.....	79
4.3.2. Sosyal Etkileri	81
4.4. Basında Varlık Vergisi Gerçeği.....	87
SONUÇ	90
YARARLANILAN KAYNAKLAR	96-105
EKLER	105-121
ÖZGEÇMİŞ	121

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de uygulanan Varlık Vergisinin nedenlerini ve sonuçlarını genel vergileme ilkeleri açısından incelemektir. Bir çok ülkede uygulanmış olan varlık vergileri vergilemenin en eski türlerinden kabul edilmekle birlikte, varlık vergisinin ekonomi ve sosyal yapı üzerinde negatif etkileri olduğu ileri sürülmüştür.

1942 yılında Türkiye’de uygulanan Varlık Vergisi üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen vergi adaleti, ekonomik ve sosyal gelişme üzerindeki etkileri konusunda tartışmalar hala devam etmektedir. Türkiye’de varlık vergisinin uygulanmasını gerektiren çok sayıda mali ve ekonomik faktörlerin olduğu kabul edilmekle birlikte, varlıklı vatandaşlar üzerine konan varlık vergisinin temel amacı 2. Dünya Savaşı nedeniyle artan savunma harcamaları ve bütçe açıkları için kaynak yaratmaktır.

Bu tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vergilendirme yetkisi açısından varlık vergisi ve başka ülkelerdeki uygulama süreçleri, ikinci bölümde Türkiye’de varlık vergisini, Üçüncü bölümde adalet, genellik, verimlilik, eşitlik, tarafsızlık gibi genel vergileme ilkeleri açısından uygunluğu incelenmiştir. Dördüncü bölümde varlık vergisinin olumlu ve olumsuz etkileri incelenmiştir.

Bu çalışma, 1942 yılında uygulanan varlık vergisinin kaynak yaratmada ve hükümetin bütçe açıklarını kapatmasında ekonomik açıdan olumlu, ancak toplumun belli kesimlerine yüklediği ağır vergi nedeniyle sosyal açıdan olumsuz etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Varlık vergisi, vergileme ilkeleri, sosyal ve ekonomik etkiler.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the causes and consequences of wealth tax in Turkey concerning general tax principles. Even though, wealth taxes are common in many countries, and represent one of the oldest forms of taxation, some argue that wealth tax have negative impacts on economy and society.

There are many arguments over years about the wealth tax of 1942 in Turkey concerning economic-social impacts and tax fairness. It is generally accepted that there are many financial and economic factors forcing the application of the taxation of wealth. However, wealth tax was levied on the wealthy citizens of Turkey in 1942, with the stated aim of raising funds for the country's defense and broken government budget due to World War II.

This thesis consists of four parts. The first part analyzes application process of wealth tax regarding principles of taxation authorization, and some country experiences. The second part analyze wealth tax in Turkey. The third part analyze the relationships between wealth tax and general tax principles, such as fairness, justice, benefit and ability to pay, effectiveness, etc. In the fourth part positive and negative effects of wealth tax are being analyzed.

This study mainly concludes economically that wealth tax of Turkey in 1942 financially was aimed of raising funds for government budget, but socially was created a negative influence on the certain parts of society due to heavy tax burden.

Key Words: Wealth tax, taxation principles, social and economic effects tax.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	1938–1944 Yılları Arası Kamu Harcamalarının Güvenlik Sosyal ve Ekonomik Hizmetler Arasında Dağılımı.....	19
2	İstanbul’un Altı İlçesinde Varlık Vergisi ile İlgili Satışlar	36
3	İstanbul Tahakkukunda Gruplar	46
4	Varlık Vergisi Tahakkuk ve Tahsilâtı (Türkiye Geneli ve İstanbul İli).....	47
5	İstanbul’daki Varlık Vergisi Mükelleflerinin Kökenlerine Göre Dağılımı.....	62
6	Varlık Vergisi ile İlgili Olarak Gayrimenkul Satanlar	64
7	Varlık Vergisi Uygulama Sonuçları	72
8	Varlık Vergisi Tahsilâtı (Milyon, TL).....	75
9	Türkiye’de Gayrimüslim Nüfusun Dağılımı	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	İstanbul Varlık Vergisi Tahsilâtı Günlük Ortalama (TL).....	66

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Varlık Vergisi Tahsilâtının Kökenlere Göre Dağılımı (%).....	73

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
GN	: General
VV	: Varlık Vergisi
VVK	: Varlık Vergisi Kanunu
MAD	: Madde
A.Ş.	: Anonim Şirket

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı öncesi, Türkiye gibi demokrasiye yeni geçmiş, ekonomisini tam geliştirememiş ve I. Dünya Savaşı'nın etkilerini silmeye çalışan bir ülkenin savaş şartlarına ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak hazır olması çok zordu. Ancak diğer ülkeler bunu düşünmeyip savaşı kazanmak için Türkiye'yi kendi saflarında savaşa sokmak istiyorlardı. Türkiye savaşa hazır olmadığından bu ülkelerin yanında savaşa girmemek için direniyordu.

Türkiye savaşa girmek istemedikçe, Fransa ve İngiltere Türkiye'yi saflarına çekmek için çeşitli yardım taleplerinde bulunuyorlardı. II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye'nin dış ekonomisi bozulmuş, ithalat ihracat düşük seviyelere inmiş, dış ticaret dengesi bozulmuş, dış ticarete en büyük paya sahip olan Almanya ile ticari ilişkiler ekonomiyi etkileyecek derecede azalmıştır. Türkiye Almanya'nın tutumu ile kötüleşen ekonomiyi İngiltere ve Fransa ile yapacağı ticari ilişkiler ile düzeltmeyi amaçlamıştır. Ancak kötüleşen dış ekonomiyi bu devletlerin ittifakı da giderememiştir.

Dış ticaretin kötüye gitmesi iç ekonomiyi de olumsuz etkilemiş, iç piyasada üretim durma noktasına gelmiştir. Üretimi durdurma noktasına getiren diğer neden, tarımda çalışan erkek nüfusun II. Dünya Savaşına hazırlık için askere alınmasıdır. Türkiye sanayide gelişmeye ve ilerlemeye çaba gösterse de bir tarım ülkesi durumundaydı. Savaşa hazırlık nedeniyle erkek nüfusun silah altına alınmasıyla beraber, tarım sektöründe üretim düşmeye başlamış ve hatta durma aşamasına kadar gelmiştir. Sadece tarım sektörü değil, bayındırlık hizmetleri, sağlık – sosyal yardım hizmetleri ve eğitim hizmetleri en aza indirilip, bu hizmetlere ayrılan bütçenin büyük bir kısmı savaştan dolayı savunma sanayine kaydırılmıştır.

Bu dönemde devlet gelir elde edemediği gibi harcamalarını artırmıştır. Türkiye savaşa girmemek için direnmekte, fakat her an savaşa katılacakmış gibi kendini savaşa hazır bulundurmaya hedeflemiştir. Ülkenin gelir elde etmeden, harcamaları artırması bütçe

açığına neden olmuş, bütçe açığını kapatmak için borçlanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Ülkenin borçlanma politikası bu şekilde devam etmiştir.

Ülkede üretimin azalmasıyla beraber askere alınan vatandaşların barındırılması, ihtiyaçlarının giderilmesi, diğer ülke vatandaşlarının talepleriyle ülkede kıtlık baş göstermeye başlamıştır. Karaborsa gündeme gelmiş, enflasyon yükselmiş ve vurgunculuk bu dönemde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Karaborsa ve vurgunculuk yapan kesim zenginleşirken halkın diğer kesimi gittikçe fakirleşip, ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmiştir. Bozuk piyasada zenginleşen, haksız kazanç elde edenler sanayi ve ticaret hayatını ellerinde bulunduran Gayrimüslim azınlıklar olmuştur.

Devlet haksız zenginleşen kısmı ilk aşamada göz ardı etmiş, para basarak devlet gelirlerini artırmak istemiş, ancak vurgunculuk ve karaborsadan zenginleşen grubun bu durumdan daha fazla haksız kazanç elde etmesine sebep olunca para basma düşüncesi bozulan piyasaya çözüm olamamıştır.

Devlet gelirlerini artırmak için geriye tek çözüm yolu kalıyordu. Bozuk piyasa şartlarında haksız zenginleşen diğer kesim yoksulluk çekerken vurgundan ve karaborsadan bol para kazanan kesimi vergilendirmek. Vergilendirilecek kesim ise Gayrimüslim azınlıklardı.

Devlet bu vergilendirmeye birçok hedef amaçlamıştır. Bu hedefler piyasada dolaşan fazla parayı çekmek, enflasyonu önlemek, halk arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek, bütçenin gelir – gider dengesini sağlamak ve haksız kazanç elde etmeyi önlemektir. Diğer amacı ki bu gizli amaç olarak düşünülmüştür: Ticareti Gayrimüslimlerin elinden alıp Türklerin eline vermek yani ticareti Türkleştirmektir. Bunun sonucu olarak vergiyle Gayrimüslimlerin ülkeden göç etmesine sebebiyet verilmiştir. Görüldüğü gibi vergilendirme ilkeleri ile ekonomik hedefler belirlenirken Varlık Vergisi ile ekonomik hedeflerin yanında toplumsal hedefler de amaçlanmıştır.

Yukarda sayılan hedefler öne sürülerek bir vergi düşünülmüş bu vergi Varlık Vergisi olarak adlandırılmıştır. Varlık vergisi ile amaçlanan savaş döneminde haksız

kazanç elde edenlerden kötü ekonomik dönemi atlattıkları için ülkede yaşayan vatandaşların devlete destek olmalarıdır.

Bu çalışmanın amacı, literatürde yer alan ve geçmişten günümüze halen kullanılan vergileme ilkeleri prensipleri ışığı altında Varlık Vergisi'nin değerlendirilmesidir. Varlık Vergisi'nin uygulanmasına sebep olan birçok mali ve ekonomik faktör bulunmaktadır. Bu faktörler günümüze kadar süregelen birçok tartışmaya neden olmaktadır.

Varlık Vergisinin niçin kaldırılmaya karar verildiği, kaldırılırken dış ülkelerin nasıl etkili olduğu görülmektedir. Verginin uygulanmasının kısa süreli olumlu etkileri olmakla beraber daha çok olumsuz etkilerinin olduğu bu tez çalışmasında anlaşılmaktadır. Verginin mali bir olgu olmasına karşılık toplumda mali etkilerin yanında toplumsal sonuçlarının da olduğu da ortaya çıkan başka bir sonuçtur.

Varlık Vergisinin vergileme ilkeleri açısından karşılaştırması tezi dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; devletin vergi alma gerekçeleri, verginin tanımı ve fonksiyonları yer almaktadır. Diğer ülkelerde uygulanan Varlık Vergisine değinilmektedir. İkinci bölümde Türkiye'de Varlık Vergisinin kanunlaşp uygulanmasına neden olan sebepler incelenmektedir. Bu aşamada daha çok ekonomik sebepler dikkat çekmektedir. Varlık Vergisinin uygulanma kararının alınmasına iç ve dış ekonominin kötü oluşu etkili olmuştur. İlk aşamada dış ülkeler ve dış ekonomiyle başlayan kötü ekonomik koşullar giderek iç ekonomiyi etkilemiş, toplum fertleri arasında gelirin dağılımını adaletsizleştirmiştir. Bunu önlemek için çıkarılan Varlık Vergisiyle, verginin kanunda belirtilen amacı, gerekçesi ve vergiyle neyin hedeflendiği açıklanmaktadır. Varlık Vergisinin tanımı ve ne şekilde uygulandığı da ayrıca belirtilmektedir.

Verginin tartışılan yönleri olduğundan vergiyi savunan kesimler olduğu gibi karşı çıkan kesimler de olmuştur. Varlık Vergisini savunanlar ve savunmayanlar, vergiye karşı yapılan eleştiriler belirtilerek ikinci bölüm son bulmaktadır.

Üçüncü bölümde; Varlık Vergisi vergilendirme ilkeleri ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Devlet kavramının ilk oluşum aşamasından beri hatta devletin ayakta kalabilmesi için önemli olan verginin halktan toplanırken uyulması gereken kuralları ve prensipleri vardır. Günümüze kadar gelen, tartışılmaya değer görünen vergilendirme ilkeleri incelenip, Varlık Vergisinin bu ilkelerin hangi prensiplerine uygun olup olmadığı tartışma konusu yapılmaktadır.

Dördüncü bölümde, adaletli bir vergi sistemine uymayan Varlık Vergisinin uygulama esnasında ve uygulama sona erdikten sonra bıraktığı etkilerden söz edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VARLIK VERGİSİ VE VERGİLENDİRME YETKİSİ İLE İLİŞKİSİ

Varlık Vergisinin çıkış sürecinin nasıl olduğu ve nasıl geliştiği, uygulanan Varlık Vergisinin vergilendirmeye ilişkin ilişkisini ve diğer vergilerle karşılaştırılması ortaya koyulmaktadır.

1.1. Vergi Ödevi ve Devletin Vergi Alma Gerekçeleri (Verginin Fonksiyonları)

1.1.1. Vergi Kavramı

Devlet, kamu giderlerinin finansmanını sağlamak için gelir kaynağı oluşturmak zorundadır. Gelir kaynağı oluştururken en az maliyetle ve kolay tahsil edilebilir kaynaklar olması gerekmektedir. Bu kurala göre devlet için en uygun gelir kaynağı vergi olmaktadır.

Verginin hukuki yapısı ve tanımı anayasamızda yer almaktadır. 1982 Anayasasında Vergi Ödevi başlığı altında yer alan vergi ödevi, 73. maddede şu şekilde açıklanmaktadır:

- “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.
- Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: madde 73).

Anayasa metninde yazıldığı gibi vergiyi ödemek herkesin görevidir ve ödeme gücüne göre her vatandaş kamu harcamalarının finansmanına katılmakla yükümlüdür.

Verginin terim olarak anlamı; “Vergi, devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişiliğinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla ekonomik birimlerinden kanunda öngörülen esaslara uymak kaydıyla ve hukuki cebir altında, özel karşılık vaadi olmaksızın geri vermemek üzere aldıkları paralar tutarıdır.” (Nadaroğlu, 1989: 213).

1.1.2. Devletin Vergilendirme Yetkisi

Vergilendirme yetkisi, devletin ülkesinde yaşayan vatandaşlara karşı egemenliğine dayanarak vergi alma konusunda sahip olduğu fiili ve hukuki gücü olarak tanımlanabilir. Devlet, kamu hizmetlerinin finansmanında ihtiyaç duyduğu mali ve ekonomik kaynakları, vergilendirme yetkisini kullanarak topladığı vergilerle karşılamaktadır. Vergilendirme yetkisinin yasallık vasfı zaman içinde devlet biçimine ve anlayışına göre değişiklikler göstermiştir. Kollektivist devlet anlayışı, vergilendirme yetkisini halkın yaptığı bir fedakârlık ve halkın ulusal görevi kavramları ile açıklamıştır. Çağdaş anlayış ise vergilendirme yetkisini, devlet egemenliği temeline dayandırmaktadır (Öncel ve diğerleri, 2003: 32- 40).

Devletin vergilendirme yetkisi dar anlamda anlatılmak istenirse, devletin kamu gelirleri içinde sadece vergi koymaya ilişkin yetkisi içerilmektedir. Geniş anlamda ise, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere gerçek ve tüzel kişiler üzerine koyduğu her çeşit mali ve ekonomik yükümlülüğe ilişkin yetkiyi kapsar. Bu çerçevede dar anlamda verginin yanı sıra resimler ve harçlarla Belediye Gelirleri Kanununda düzenlenen katılma payı, sanayi, ticaret, ziraat odaları ve barolar gibi meslek kuruluşuna ödenen aidat ve harçlar, üniversitelerarası seçme sınavına katılan öğrencilerden alınan ücretler, Emekli Sandığına, Sosyal Sigortalara, Ordu Yardımlaşma Kurumuna ödenen aidatlar vb. girmektedir. Geniş anlamda vergilendirme yetkisinin kapsamı içine giren vergi benzeri mali yükümlülüklerin tam bir listesini çıkartma olanağı yoktur (Öncel ve diğerleri, 2003: 32- 40).

Devlet, vergilendirme yetkisini kullanırken keyfi olarak bu yetkiyi kullanamaz. Vergilendirme yetkisinin ana hatları, ana kuralları kanunla belirlenmiş, bu çerçeveler dâhilinde oranların değiştirilmesi, muafiyet ve istisnaların kaldırılması gibi değişiklikler yapılması, yine kanunla Bakanlar Kuruluna verilebilir. Sosyal hukuk devleti olmanın gereği, halka karşı uygulanacak olan maddi ve ya manevi kısıtlamaların kanunla konulup kanunla kaldırılmasını öngörmektedir.

Devlet, vergilendirme yetkisini kullanırken zorlama yetkisini de kullanmaktadır. Ancak bu zorlama hukuki zora dayanmakta, hukuk dışı bir yaptırıma imkan vermemektedir. Ülkede yaşayan ve kendisine vergi tahakkuk eden herkes vergisini ödemek zorundadır. Devlet, kişilerin sahip olduğu mali değerlerin bir kısmına zorla el koymaktadır. Bu şekildeki bir zorlama kanunla koyulmuş ve yasal boyutu vardır, keyfi olarak bu tarz bir uygulama yapılmamaktadır. Bu nedendir ki devletin vergilendirme yetkisi hukuk kurallarına dayanır yani kısaca hukuksaldır.

1.1.3. Devletin Vergi Alma Gereççeleri (Verginin Fonksiyonları)

Devletin vergi alma gereççesinin kamu giderlerini finanse etmek, bunun için de en iyi gelir kaynağının vergi olduğu bilinmektedir.

Doğal olarak devlet kendinden beklenen görevleri gerçekleştirebilmek için belirli mali kaynaklara ihtiyaç duyacaktır. Devlet, kamu hizmetlerinin finansmanı için ihtiyaç duyduğu gelirleri çeşitli şekillerde sağlayabilir. Tarihi gelişim sürecinde, önceleri mal ve hizmet şeklinde aynı (mal) olarak ödenen mali yükümlülükler sık sık görülmesine rağmen, günümüzde kamu gelirleri parasal olarak tahsil edilmektedir. Kamu gelirlerinin başlıca kaynakları, devletin vergileme yetkisine dayanarak zorla tahsil ettiği vergiler, harçlar, şerefiyeler, resimler vb., ile özel iktisadi faaliyetler, borçlanma, emisyon vb. yollardan sağlanan gelirlerdir. Çağdaş devletin mali sistemini oluşturan bu çeşitli kaynakların en önemlisi vergilerdir. Bu nedenle vergi devamlı ilgi konusu olmuş ve tarihsel gelişim içinde vergilemenin niteliğinde, amaç ve fonksiyonlarında yeni koşullara yön verme zorunluluğundan kaynaklanan değişimler meydana gelmiştir (Özkara, 2005: 1).

Günümüzde verginin fonksiyonları üç aşamada incelenmektedir. Bunlar: verginin mali (fiskal) fonksiyonu, ekonomik (iktisadi) fonksiyonu ve sosyal fonksiyonudur.

Mali (fiskal) fonksiyon; vergilerin, devletin harcamalarına finansman kaynağı oluşturmasıdır. Mali fonksiyon verginin geleneksel fonksiyonudur. Buna göre vergiler kamu harcamalarını karşılamak için alınır. Fakat bu mali amaç vergi sisteminin yeni durumuna kolaylıkla uyum sağlayabilecek esnek bir yapıya sahip olmalıdır. Aniden ortaya çıkan artışlara kolaylıkla uyum sağlamalıdır. İkinci olarak verginin tarh ve tahsiline ilişkin direkt masrafların mümkün olduğu kadar az olması, son olarak da piyasa mekanizmasının işleyişini bozmamasıdır. Verginin fiskal fonksiyonu, vergilemenin temel ilkelerinden biri olan iktidar prensibine uymak ve vergilemeyi rekabet açısından mümkün olduğu derecede nötr hale getirmektir (Turhan, 1996: 33- 34).

Ekonomik (iktisadi) fonksiyon; vergilerin, devletin ekonomik hayatını düzenleme görevini, gelir- gider eşitliğini sağlamasına yardımcı olur. Verginin ekonomik sonuç yaratmasından yararlanılarak, korumak ve geliştirilmek istenen alanlar için vergi teşviki, önlenmek istenen alanlar için vergileri ağırlaştırmak suretiyle iktisat politikasının bir aracı olarak kullanılması yoluna başvurulmaktadır. Bu konuda vergi yoluyla güdülebilecek başlıca ekonomik amaçlar; yatırımları teşvik etmek, üretim ve tüketimi teşvik etmek ya da kısıtlamak, ödemeler dengesini düzeltmek, tasarrufu teşvik etmek, ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik yapıyı değiştirmektir. Vergiler yolu ile ülkeler, yatırım yapılacak alanlarda yatırımcılara bazı avantajlar getirerek ilgili alanlarda yatırımların maliyetini ucuzlatarak üretimi artırmaya çalışırlar. Vergilerle, ihracatı ve döviz kazandırıcı işlemleri ve yabancı sermayenin girişini teşvik, ithalatı ve döviz kaybettirici diğer işlemleri kısıtlayıcı yönde düzenlemeler yapılmaktadır (Turhan, 1975: 249).

Sosyal fonksiyon; vergilemenin sosyal amacı özellikle piyasa mekanizmasının gerçekleştiremediği adil gelir ve servet dağılımının sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Piyasa ekonomisi kurallarına göre gerçekleşen gelir ve servet dağılımı her zaman adil olmamaktadır. Bunun için devletin gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri giderme yönünde piyasaya müdahale etmesi gerekir. Çünkü adil ve dengeli bir gelir ve servet dağılımının gerçekleştirilmesi sosyal devlet anlayışının ve sosyal adaletin bir gereğidir (Aksoy, 1998: 74).

Verginin kişinin ödeme gücüne göre alınması ile sosyal adaleti bozmaması ve gelir dağılımının kişiler arasındaki eşitliğini bozmaması gerçekleşince verginin sosyal fonksiyonu gerçekleşmiş olmaktadır.

Sosyal amacın gerçekleştirilmesi için başvurulacak yollardan bazıları şunlardır:

- Artan oranlı gelir vergileri, belli bir sınırın üstünde bulunan gelirlerden alınan ek vergi, gider vergilerinde vergiye tabi mal ve hizmetten alınan vergilerin bunların lüks olup olmamalarına göre farklılaştırılması, toplumdaki gelir farklılıklarını kısmen olsun kaldırmak amacını gütmektedir.
- Servet vergileri, türleri ile birlikte, diğer amaçlar yanında servet farklılıklarını ortadan kaldırmak amacını güden vergilerdir.
- Sosyal güvenlik aidatlarının vergiye tabi tutulmaması, sosyal yardımların vergi dışı bırakılması, teşebbüslerin sosyal yardımlarının gider kabul edilmesi ve yararlanan yönünden vergiye tabi tutulmaması, sosyal güvenlik amacıyla tanınan vergi avantajlarıdır.
- Yaşlılara, iktisaden korunmaya muhtaç olanlara ait gelirlerin vergi dışı bırakılması, sosyal güvenlik amacına yönelmiş vergi politikası araçları olarak kabul edilebilir (Edizdoğan, 1998:62).

1.2. Vergi Türleri İçinde Varlık Vergisinin Yeri

1.2.1. Varlık Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) tanımına göre varlık;” *canlı varlıkların sayısal yoğunluğu veya dağılımıdır*” anlamına gelir. Yine TDK'nın yapmış olduğu diğer bir tanım ise varlık, “ *para, mal, mülk, zenginlik, variyet* ” anlamındadır.

Varlık, var olan her şey, yaşam, hayat anlamlarına da gelmektedir (<http://varlik.nedir.com/>).

Varlık, iyi yaşayacak kadar geliri yolunda olma durumu, variyet anlamındadır (<http://www.nedirnedemek.com/varlik-nedir-varlik-ne-demek>), servet anlamına da denk gelmektedir.

1.2.2. Varlık Vergisi

Varlık Vergisi 4305 nolu kanunun 1. maddesinde şu şekilde tanımlanır: “ *servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalade kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere Varlık Vergisi adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir*” (Varlık Vergisi Kanunu [VVK], 1942: madde 1).

Dönemin hükümeti topraklar üzerinde yaşayan herkesten vergi almayı amaçlıyordu. Ancak, vergi farklı bir boyuta taşındı. Serveti olandan, fazla kazanç sağlayandan bu vergi alınmaya başlandı. Bu da toplumda büyük haksızlığa ve karışıklığa neden oldu. Varlık vergisi ise; II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle dönemin bozulan ekonomisini düzeltmek, devlet harcamalarını karşılamak için çıkarılan ancak yanlış uygulanarak tarihte kötü iz bırakan bir vergidir.

“*Varlık Vergisi, II. Dünya Savaşı döneminde çok kısa bir süre uygulanmış olmasına rağmen Cumhuriyet dönemi maliye tarihimizde önemli bir yeri olan, uygulandığı yıldan bugüne kadar halen tartışılan, iktisadi ve mali sonuçlarının yanında siyasal, sosyal ve kültürel etkileri de bulunan olağanüstü bir servet vergisidir*” (Bakkal, 2003: 96).

Yervant Özuzun (2002) ise Varlık Vergisini şöyle tanımlar; “ *demokratik hukuk devleti tanımıyla örtüşmeyen, antidemokratik vergi uygulamalarına örnek gösterilen ayıplı bir vergi uygulamasıydı*”, diğer bir ifadesiyle “ *halkın biktırılması, din, mezhep farklılığı gözetilerek vergilendirilmesi*” diye ifade etmiştir.

1.2.3. Varlık Vergisini Diğer Vergilerden Ayıran Özellikler

Servet vergileri; servet mevcudundan alınan ve servet artışından alınan olarak iki çeşitte incelenmektedir. Servet mevcudundan alınan vergi; periyodik olarak servet üzerinden alınmakta ve servet artışından alınan vergi ise periyodik olarak kazanılan servetin artışı üzerinden alınan vergi olarak tahsil edilebilmektedir. Bir defaya mahsus olmak üzere servet fazlası üzerinden alınan servet vergisine örnek olarak Varlık Vergisi gösterilebilmektedir (Tuncer, 1966: 34-35).

Servet ve kazanç sahiplerinin servet ve olağanüstü kazançları üzerinden bir kereye mahsus alınacak olan Varlık Vergisi, servet üzerinden alınan diğer vergilere hiç benzemiyordu. Varlık Vergisi servet vergisi olarak düşünülmüş, diğer servet vergileri Emlak Vergisi ve Motorlu Taşıt Vergisi gibi uygulanma imkânı bulamamıştır.

Emlak Vergisinin konusu; Türkiye sınırları içinde bulunan binalar bu kanun hükümlerine göre Bina Vergisine tabidir. Mükellefi ise; Bina Vergisini, binanın maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya malik gibi tasarruf edenler öder. Bir binaya paylı mülkiyet halinde malik olanlar, hisseleri oranında mükelleftirler. Elbirliği mülkiyette malikler vergiden müteselsilen sorumlu olurlar (Emlak Vergisi Kanunu [EVK], 1970: madde 1-3).

Türkiye sınırları içerisinde bulunan her çeşit bina ve arazilerin değerleri ölçüsü üzerinden alınan vergidir. Emlak Vergisinin mükellefi; o bina ve ya arsaya sahip olan kişidir. Eğer sahibi yoksa mükellef; bina ve arsayı sahip gibi kullanan ve ya onu işgal eden kişiler kabul edilmektedir. Emlak Vergisi kanunlarına göre, vergi yılda bir kere ve emlakın değerine göre değişen oranlarla alınır. Mükellefiyet sona erene kadar kişi vergiyi vermekle yükümlüdür (EVK, 1970: madde 1-3).

Motorlu Taşıt Vergisi'nin konusu; Karayolları Trafik Kanununa göre trafik şube veya bürolarına kayıt ve tescil edilmiş bulunan motorlu kara taşıtları, Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne kayıt ve tescil edilmiş olan uçak ve helikopterler Motorlu Taşıtlar Vergisine tabidir (Motorlu Taşıt Vergisi [MTV], 1963: madde 1-3).

Mükellefi; Trafik sicili ile Ulaştırma Bakanlığınca tutulan sivil hava vasıtaları sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerdir (MTV, 1963: madde 1-3).

Motorlu Taşıt Vergisi üzerine kayıtlı herhangi bir motorlu taşıtı olanlardan tahsil edilir. Bu verginin mükellefiyeti de Emlak Vergisi gibi üzerine kayıtlı taşıtın satılmasıyla ve ya kaydın silinmesiyle mükellefiyet sona erer. Vergi oranları kanunda açıkça belirtilmiş, yoruma ve ya takdire bırakılmamıştır.

Varlık Vergisi; Emlak Vergisi ve MTV gibi her sene alınan bir vergi olmaması özelliği ile bu vergilerden ayrılır. Emlak Vergisi ve MTV’de, emlak ve taşıt mükellefin elinden çıkması ile kişinin mükellefiyeti son bulur. Varlık Vergisindeki gibi vergi borcunun ödenip bitmesiyle mükellefiyet son bulmaz.

Ayrıca bu vergilerin vergi oranları kanunda açıkça yazılmış, muafiyet ve istisnalar yine kanunla belirlenmiş, takdir yetkisinin kullanılmasına imkân verilmemiştir. Varlık Vergisinin oranı ise kanun metinde açıkça yazılmamış, vergiyi uygulayacak olan komisyonun ki bunlar estimatör olarak adlandırılmış, bu grubun takdirine bırakılmıştır. Estimatörler bazı grupların vergilerinde indirim yaparken kimi grupların vergisinde ise artırım yapmıştır.

Servet vergilerinden bir defaya mahsus olarak alınan vergilere bakıldığında; Veraset ve İntikal Vergisi ile Varlık Vergisi aynı başlık altında yer almaktadır. Bu iki verginin ortak özelliği olağanüstü gruba giren servet vergileri olması ve periyodik şekilde tekrarlanmamasıdır (Tuncer, 1966: 99).

Bu iki vergi arasındaki farklılıklara bakıldığında; Veraset ve İntikal Vergisinde malların diğer kişilere karşılık ödenmeksizin intikal etmesiyle, herhangi bir bedel ödmeden verasetin kişiye aktarılmasıyla kişi mükellef kabul edilir ve bir defaya özgü belli bir oran çerçevesinde vergiye tabi tutulur. Varlık Vergisinde ise; mükellef, vergi çıkana kadar geçen sürede elde ettiği kazanç ve servet üzerinden de vergi ödemektedir. Varlık Vergisi mükellefi emek vererek kazancını ve servetini elde etmektedir. Yanı sıra vergi oranı kanunlarla belirlenmemiş, oran; oluşturulan komisyon grubunun inisiyatifine bırakılmıştır. Görüldüğü gibi uygulamada servet vergileri ile servet vergisi olarak adlandırılan Varlık Vergisi uygulamasının tamamen farklı olduğu görülmektedir.

1.2.4. Diğer Ülke Uygulamalarında Varlık Vergisi

16. yüzyılda John Lock, 17. yüzyılda Montesquie varlık üzerinden vergi alınmasının devletin en doğal hakkı olduğunu savunmuştur. Gerekçeleri devlet halkının varlığını koruyorsa, o varlıkta devletin de hakkı ile payı vardır ve bunun koruma bedeli ödenecektir savını savunmuşlardı (Pur, 2007: 327- 328).

Prof. F. Neumark, harp zamanlarında vergi alınmasını savunduğu gibi dünyada ve özellikle Avrupa ve Amerika'da ekonominin olağanüstü durumlarında da vergi alınması savunmuştur. Avrupa'da en fazla varlık ve benzeri olağanüstü vergiler alan ülke Almanya olmuştur. II. Dünya Savaşı başlayınca Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, İsviçre, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa Varlık Vergisini uygulayan ülkeler olmuştur. Bu ülkelerin aldığı vergiler aşağıda belirtilmiştir (Pur, 2007: 327- 328).

1.2.4.1. Almanya

Almanya'da harp kazançlarından vergi alınması ve şirketler vergisinin artırılmasına karar verilmiştir. Yapılan uygulamalar aşağıda açıklanmıştır.

Fevkalâde harp kazançları (olağanüstü savaş gelirleri) artışından bir vergi alınacaktır. Fevkalâde kazancı hesap etmek için 1938 (veya 1937- 38) ticari yılı kazancının % 150'si esas alınmaktadır. 1938 kazancına % 50 zam yapılması irat ve şirketler vergilerine yapılmış olan zamları karşılamaya matuftur (yöneliktir). Senede 30.000 Marktan ve 1938 kazancının % 150'sinden fazla kâr temin etmiş olan bilumum (bütün) müesseseler bu vergiye tabidir. Verginin nispeti münferit (ayrı, kişisel) teşebbüslerle şahıs şirketleri için fevkalade kazancın % 25'i diğer şirketler (sermaye şirketleri) için % 30'udur. 1941 (veya 1940- 1941) ticari yılı neticelerine de şamil olan (kapsayan) bu verginin hâsılatı, tahsis mahalli harpten sonra kararlaştırılacak olan hususi bir hesaba geçirilecektir. Fevkalâde kazanç vergisi umumi (genel) irat (gelir) ve şirketler vergileri matrahlarından düşülemeyeceği gibi bu vergilere de mahsup olunmayacaktır. Bu tedbirin 1 ila 2 milyar Marklık verimi olacağı tahmin olunmaktadır.

Büyük teşebbüsler için munzam şirketler vergisi arttırılmaktadır. Bu vergi geçen yıl 100.000 Marka kadar olan safi kazançlar için % 37,5 bundan fazla safi kazançlar için % 50 nispetinde idi. 31.03.1942 tarihli irade 500.000 Marktan fazla kazanan şirketlerin harp zammını 1942'den itibaren % 150 nispetinde ödeyecekleri hükmünü koymuştur. Bu suretle bu gibi şirketlerin vergi nispeti % 559'e çıkmaktadır. Vergi zammının Alman şirketleri tarafından beyan olunan kazançların aşağı yukarı % 85'ini kapsadığı tahmin edilmektedir.

% 30 nispetindeki fevkalâde kazanç vergisiyle eklenen vergi, büyük teşebbüsler için fazla kazançlarının tamamının % 85'ine ulaşmaktadır. Çeşitli ülkelerde uygulanan esaslar başka olmakla beraber, bir fikir vermek ve bir mukayese yapmış olmak için İngiltere'de fevkalâde kazanç vergisi (Ex cess Profit tax) oranının % 100 olduğunu, Fransa'da buna benzer vergiye ait oranın % 20'den başlayarak gittikçe % 80'e kadar çıktığı bilinmektedir (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 377- 378).

Almanya, Varlık Vergisini uygularken şirket kazançlarının % 150'sini esas almaktadır. Yani şirketler, kazançlarının çok daha fazlası üzerinden vergilendirilmektedir. Ayrıca büyük şirketlerin ise kazançlarının % 85'i devlet tarafından vergi olarak alınmaktadır. Buna rağmen ülkede bir kargaşa ortamı olmamakta ve bunun nedeni; Varlık Vergisinin bütün ana hatlarının kanun metninde yer alması olmaktadır.

1.2.4.2. Yunanistan

1941 Kasım ayından itibaren Yunanistan'da yeniden bazı vergiler ortaya çıkmış ve mevcut vergilerin birçoğu ile inhisar (tek başına kabul edilen) maddelerinin fiyatlarına zamlar yapılmıştır. Yeniden ortaya çıkıp kabul edilen vergiler sırasıyla şunlardır:

Arızı olarak (Plötzlich) elde edilen servetlere mevzu vergi: Harp hadiseleri dolayısıyla ticaret yapmaya başlamış olan ve genellikle mühim kazançlar temin eden hakiki (gerçek) ve hükmi (tüzel) şahısların kazançlarını tevkif altına almak (alıkoymak) maksadıyla “arızı olarak elde edilen servetler vergisi” adlı bir vergi ihdas olunmuştur. 1 Nisan 1941 tarihinden itibaren bu gibi şahısların ellerine ansızın geçmiş olup da şimdiye kadar vergiye tabi tutulmamış olan veya vergiden muafiyetleri tevsik edilemeyen (belgelendirilemeyen) servetler 1 Ocak 1940 tarihinden sonra harp esnasında yapılan ticari muamelelerden elde edilmiş sayılmakta ve bu servetler ticari muamelelerden mutadan (normal biçimde) alınmakta olan bütün vergilere (kazanç vergisi, muamele vergisi, emtia satış vergisi, fevkalâde kazançlar vergisi ve ilah) tabi tutulmaktadır. Menşeleri ve usulü dairesinde elde edildikleri tevsik olunamayan (belgelendirilemeyen) bütün paralar bu tür servetlerden sayılmaktadır. Bu vergi hakkındaki kararname 05.02.1942 tarihinden itibaren tatbik mevkiine konulmuştur (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 406).

Yunanistan, Varlık Vergisinin kriterini belgelendirilemeyen gelirler olarak açıklamaktadır. Yunanistan hükümeti, mükelleflerin belgelendiremediği vergilerinden ve ya vergisini ödemediği kazançlarından geçici olarak vergi tahsil etmektedir.

1.2.4.3. Bulgaristan

Bulgaristan'ın mali durumu kötüleşmiş, masraflar şimdiye kadar görülmemiş bir hadde çıkmıştır. Dâhili istikraz miktarının 2 milyardan 3,5 milyar Livaya (56.787.500 Türk Lirası) çıkarılması. Yahudilerin serveti üzerinden vergi alınması; Diğer masrafların karşılanması için Yahudilerin servetleri üzerinden vergi alınması kararlaştırılmıştır (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 338).

Bulgaristan' da uygulanan verginin sebebi; ülke içindeki mali durumun kötüleşmesidir. Ancak ekonomi kötüleştiği her dönemde bu vergi uygulanmamakta, bir defaya mahsus olmak üzere olağanüstü dönemde Varlık Vergisi uygulanmaktadır.

1.2.4.4. Macaristan

Halkın iktisadi kuvvetinden iki suretle istifade olunmaktadır. Evvela, vergileri gittikçe artırmak ve sonra muhtelif kredi muameleleri yapmak. Vergi sahasında, kanunlarla üç yeni vasıtasız vergi ihdas olunmuştur. Bunlardan birincisi - “envestisman yardımı” diye anılmakta olup; bir defaya mahsus bir servet vergisidir. 50.000 Pengöden (13.500 Türk lirası) fazla paraya malik (sahip) olan herkes beş sene müddetle bu vergiyi vermekle mükelleftir. İkinci vergi, harp teçhizatı vergisi olup, bu vergi esas itibari ile devletin vasıtasız vergileri üzerine mevzu % 10 nispetinde (oranında) bir zam şeklinde alınmaktadır. Şu halde bu vergi, herhangi bir vasıtasız devlet vergisi vermekle mükellef bulunanlar tarafından ödenmektedir; bu vergi hatta muvakkaten (geçici olarak) bir vasıtasız devlet vergisi vermekten muaf tutulmuş olanlardan bile tahsil edilmektedir. Vergiler arttırılırken sırf devlet bütçesinin menfaatleri değil içtimai (toplumsal) gayeler de göz önünde bulundurulmuştur (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 338).

1.2.4.5. İsviçre

İsviçre’de satış vergisi ihdası (ortaya çıkması). Vergi dâhilde son toptancıdan alınacaktır. Kararname ile muayyen miktarda satış ve imal yapanlar toptancı sayılmıştır. Verginin nispeti (oranı) % 2 ve % 2,5 ve % 3’tür. Un ve hububat gibi zaruri ihtiyaç maddeleri, bu vergiye tabi değildir.

İsviçre Federal Heyeti, esası Federal Meclis’in kararı ile kabul edilmiş olan bir satış vergisi (Chiffre d’affaire) ihdası hakkında bir kararname yayınlanmıştır. Bu vergi 1941’den 1945 senesine kadar alınacaktır. Kararnameye göre vergi biri memleket dâhilinde icra edilen muameleler, diğeri de (ithalat) üzerinden olmak üzere iki kısmı içeriyordu.

Dâhildeki muamelelere ait vergi, vergiye tabi malın, son toptancı tarafından ya perakendeciye veya toptancı bizzat perakende satış yapmakta ise müstehlike (tüketiciye) satıldığı sırada alınmaktadır (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 331).

1.2.4.6. Hollanda

Hollanda’da üç yeni vergi ihdas edilmiştir. Kazanç vergisi, şirket vergisi ve servet vergisi. Kazanç vergisi, komünlerin nef’ine (yararına) olmak üzere ve 1942 mükellefiyet yılından itibaren devlet tarafından tahsil edilecektir. Şirket vergisine, anonim şirketlerle komandit şirketler ve mütekabiliyet (diplomasi) esasına dayanan sigorta şirketleri ile kooperatif birlikleri tabi tutulacaktır. Servet vergisine ise, hükmi (tüzel) şahıslarla anonim ve komandit şirketler ve aynı zamanda hükmi şahsiyeti haiz olmayan (tüzel kişiliği olmayan) birlikler tabi tutulacaktır (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 262).

1.2.4.7. Amerika Birleşik Devletleri

Birleşik Amerika’da Mebusan Meclisi Varidat Komitesi şirketlerin fevkalâde kazançları üzerine % 94 nispetinde bir vergi konmasını kabul etmiştir. Bu, cumhurbaşkanı Roosevelt tarafından fevkalâde kazançların önüne geçilmesine dair Kongre’ye yapılan bir teklifin neticesidir.

Komite aynı zamanda yıllık kazancı 6.250 Sterline (32.750 Türk Lirası) baliğ olan (denk gelen) şirketlerin adi kazançlarına mevzu % 24 nispetindeki vergiyi de muhafazaya karar vermiştir (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 238).

Amerika Birleşik Devletlerin' de uygulanmasına karar verilen vergi; fazla kazanç elde edenlerden vergi alınmasını öngörmektedir. Burada savaşın yarattığı olumsuz ekonomi şartları gibi olağanüstü bir durum olmamasına rağmen, devlet fazla kazanç elde edenleri vergilendirmektedir.

1.2.4.8. Fransa

Tesanüt (dayanışma) vergisinin tediyesi (ödemesi) zımında (için) 400.000 Franktan fazla serveti olan mükelleflerin servetlerini beyana davet edilmeleri üzerine iki milyona yakın beyanname verilmiştir. Verilen beyannamelerin heyeti umumiyesi (genel kurulu) 2.000 milyar Frangı temsil etmektedir; bu meblağdan alınacak vergi 100 milyardan ibaret olup 90 milyarı verginin ilk zamanlarında tahsil edilmiş bulunmaktadır.

Varsayıma yer vermemekle beraber, beyanname veren mükelleflerin servetçe eşit oldukları fark edilecek olursa, mükellef başına ortalama bir milyon franklık bir servet isabet etmektedir. Maliye idaresi, beyan edilmeyen, yani mükellef başına 400.000 Franga varmayan servetlerin yekünen (toplam) 1.000 milyar tuttuğunu tahmin etmektedir. Böylece milli servet, maliyeye göre, 3.000 milyara denk gelmektedir. Şu halde, Fransızların fert başına vasati (ortalama) servetleri 75.000 Frank tutmaktadır (Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti: 1942: 591).

Bu kadar çok ülke Varlık Vergisini uygularken hiçbir platformda olumsuz yankı bulmamıştır. Ancak Türkiye Varlık Vergisini uygularken ve uyguladıktan çok sonraları da dünya platformunda yankılara ve olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır. Fakat Türkiye'ye karşı oluşan olumsuz tutumun sebebi, vergiyi uygulamak değil; yanlış, haksız ve hatalı uygulamak olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE VARLIK VERGİSİ UYGULAMASI

2.1. Türkiye'de 1940'lı Yıllarda Varlık Vergisini Gerekli Kılan Nedenler

2.1.1. İç Nedenler

Türkiye savaşa girmediği halde savaş tedbirlerini iç ekonomisinde ve iç politikasında da almıştır. Siyasi olsun, askeri olsun, ekonomik olsun, bütün olağanüstü tedbirleri almıştır. Dış politikada belirttiğimiz gibi savaş taraflarından her iki tarafta Türkiye'yi savaşa sokma gayreti içindeydiler. Türkiye'de, duruma göre savaşa girmek zorunda kalırsa hazırlıksız yakalanmasın diye savaş ekonomisinde savunmaya büyük pay ayırmıştı.

Savaş nedeniyle bütçesinin yarısından fazlasını askeri harcamalara ayıran Türkiye, iç borçlanmalarla bütçe denkliliğini sağlama yoluna gidiyordu. Varlık Vergisi'nin gerekçelerinden bir tanesi de bütçe denkliliğini sağlamaktır (Alpsoy, 2001: 8).

Hükümet erkek nüfusun nerdeyse yarısını silâh altına almıştı. Sanayi ve hizmetler sektöründe yetişmiş işgücü azlığı üretim ve verimliliğin düşmesine neden olmuştur (Tokgöz, 2001: 328). Askere aldığı kişilerin barındırılması için bütçe gerekiyordu. Üretimdeki azalmanın yanı sıra tüketim artıyor, bunun sonucu olarak da karaborsacılık piyasada oluşmaya başlıyordu. Masraflar artarken erkeklerin de üretime katılamaması üretimi azaltıp bütçenin açık vermesine neden oluyordu. Açıkları kapatıp bütçeyi denkleştirmek için devlet borç almaya başlamıştı. Durum böyle devam ettikçe borçlar sürekli artıyordu.

Milli Savunma harcamaları bütçe harcamalarının 1940'da % 53'ü, 1941'de % 55'i, 1942'de % 54'ü, 1943'de % 52'si, 1944'de ise % 51'iydi (Baydar, 1978: 26- 29).

Tablo 1: 1938–1944 Yılları Arası Kamu Harcamalarının Güvenlik Sosyal ve Ekonomik Hizmetler Arasında Dağılımı

	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Milli Savunma Bakanlığı	30.2	43.52	53.24	55.24	54.42	52.42	51.12
Emniyet ve Jandarma Güvenlik Komutanlığı	5.77	4.82	3.66	3.59	3.84	3.83	4.22
Milli Eğit. Bak.	5.22	4.20	3.32	3.77	3.73	5.19	6.52
Sağ. Ve Sosyal Yardım Bak.	3.94	2.94	2.06	1.94	1.69	1.51	2.11
Bayındırlık Bak.	12.95	10.33	10.61	6.54	4.59	6.92	6.42
Tarım Bak.	2.32	2.03	1.20	1.20	0.96	1.23	1.73

Kaynak: Kepenek, 2000: 59

Savaş dönemine girildiğinde harcamaları hızla azalan bakanlık Tarım Bakanlığı olmuştur. Türkiye ne kadar savaşa da girmemiş de olsa savaş hazırlıkları savunma masraflarını büyük oranda artırmıştır. Savunma harcamaları 6 yılda % 20,92 oranında artış gösterdi. Böylece bütçede en fazla payı alan bölümün savunma harcamaları olduğunu anlayabiliyoruz. Bu da Türkiye'nin savaşı ne kadar dikkate aldığı gösterir.

Türkiye, o zamana kadar ki, bütün sanayileşme çabalarına karşın, yine de bir tarım ülkesidir. Üretken nüfusun büyük bölümünün silah altına alınışıyla, üretimde önemli bir iş gücü kaybı ortaya çıkmış, böylece çeşitli sektörler, özellikle de tarım sektörü, bu durumdan etkilenmiştir (Arı, 1998: 450).

Ülkedeki erkeklerin çoğunun askere alınmasıyla üretimin düştüğü gözlemlenmiştir. Bu iş gücü kaybının etkileri, bir yıl içinde hissedilmiş, hem ekilen tarım alanları, hem de yıllık tarım üretimi, savaş öncesi düzeyin oldukça altına düşmüştür. Bu düşüş % 50'lere kadar ulaşmıştır (Baş, 2006: 9).

Üretimin azalmasına karşılık tüketime olan talebin artmasıyla da kıtlık baş göstermeye başlamıştır. Bu dönemde vurgunlar başlamış, karaborsacılık artmış, enflasyon yükselmeye başlamıştır. Vurgundan ve karaborsadan nemalanan kısım haksız kazanç elde etmeye başlamıştır. Halkın bir kısmı fakirleşirken, ticareti elinde bulunduran kısım ki bunlar Gayrimüslim azınlıklar, zenginleşmeye başlamıştır. Hükümet hem gelir dağılımında

oluşan eşitsizliği gidermek hem de oluşan haksız kazancı eritmek hem de piyasada dolaşan fazla parayı çekmek için Varlık Vergisini gündeme almıştır. Varlık Vergisi uygulanınca hem iç ekonomi dengeye gelecek hem de devlet gelirlerinin artacağı savunulmuştur.

Devlet ilk aşamada para basarak devlet gelirlerini artırmaya çalışmıştır. Ancak bazı kesimlerin bu uygulamadan haksız kazanç elde etmesi bu uygulamanın doğruluğunun sorgulanmasına neden olmuştur. Bunu düzeltmek için Varlık Vergisi devreye sokulmuştur. Yani burada hükümet yaptığı bir hatayı yine bir hatayla örtmeye çalışmıştır.

“Devletin gelirini artıracak, fazla parayı piyasadan çekecek tek yol vergi midir? “ sorusu akıllara gelebilmektedir. Diğer bir yol da borçlanmadır. Fakat o zaman ki ekonomik hayatın gereği olarak hükümet, borçlanmadan daha kolay bir uygulama olan vergilemeyi seçmeye karar vermiştir.

II. Dünya Savaşı Varlık Vergisini çıkarmak ve uygulamak için tek başına yeterli olmamıştır. 1920’den sonraki iç ekonomiye bakılırsa Varlık Vergisinin diğer nedeninin; iç ekonomideki kötüleşmeyi gidermek, Müslümanları zenginleştirmek olmasıdır. O dönemlerde ticaretin büyük kısmı Müslüman olmayan halkın elindeydi. Çünkü Müslümanlar ticareti önemsememişler, onlar için daha önemli olan tarımla uğraşmışlardır.

Türkiye’de ticaretin ve servetin Gayrimüslimlerde olması şaşılacak bir durum değildir. Çünkü Müslümanlar yıllarca ticareti küçük görmüş, bu nedenle ticareti Gayrimüslim azınlıklara bırakmışlardır. Hatta bazı ticaret ve iş kollarına “*süfli meslek*” yani önemsiz meslek olarak adlandırılıyordu. Mahkemelerde bile bu iş kollarında çalışanların tanıklığı kabul edilmiyordu (Hasol, 1994).

Savaş döneminde silâh altına alınan erkeklerin eksikliği nedeniyle tarım sektörü sekteye uğramış, ticaretse tam hızıyla devam etmiştir. Ticaretin öneminin farkına varan hükümet görevlileri ticari işletmeleri satın alarak Türkleştirip, ticareti Türklerin hâkimiyetine geçirmek istiyordu.

Türk hükümeti o dönemdeki bazı yabancı şirketlerin hisselerini alıp, bu şirketleri Türkleştirme yoluna gitmiştir. Satın alma da en fazla bütçe ayrılan sektör belediye

hizmetleridir. Onu ikinci sırada demiryolları takip etmektedir. Türk hükümeti hizmet sektöründe daha fazla paya sahip olmak istemiştir. Ticarete yine fazla önem vermeyip bu sektörü azınlıkların ya da Gayrimüslimlerin himayesine bırakmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da, Türkiye'nin savaşa girmediği halde savaşıncakmış gibi önlemler almasıdır. Bu önlemler Türkiye gibi daha ekonomik gelişimini tamamlamamış bir ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiş hatta ekonomiyi düzeltmek için yanlış uygulamalar yapmasına sebep olmuştur.

Varlık vergisinin uygulanmasının iç nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Bütçe denkliliğini sağlamak
- Piyasada oluşan fazla parayı çekmek
- Halk arasında oluşan gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek
- Haksız kazancı önlemek
- Enflasyonu önlemek
- Ticareti Gayrimüslimlerin elinden alıp Türklerin eline vermek.

2.1.2. Dış Nedenler

Türkiye, iki dünya savaşı arasındaki yıllarda Lozan Antlaşması ile sağlanan statükonun devamını sağlayacak politikalar doğrultusunda komşu ülkelerle saldırmazlık antlaşmaları imzalamış ve bir istikrar sağlamaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca da savaşa dâhil olmamak için dönemin konjonktürüne göre farklılıklar gösteren bir dış politika izlemiştir (Sipols ve Halamof, 1975: 10).

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan ve Versay (Versailles) Antlaşması'nın sonuçlarını değiştirmek isteyen Almanya ve İtalya; Almanya'da Nazilerin, İtalya'da ise faşistlerin yönetime gelmesi ile açıkça saldırgan bir politika izlemeye başlamışlardır (Sipols ve Halamof, 1975: 10).

Bu saldırgan politikaya örnek vermek gerekirse, İtalya'nın gözünü Akdeniz'e çevirmesi örnek gösterilebilir. İtalya'nın bu davranışı, Türkiye'yi İtalya karşıtı devletlere

yakınlaştırmıştır. Türkiye'nin yakınlaştığı devletlerarasında İngiltere ve Fransa'yla, Türkiye 1939 yılından itibaren dostane ilişkiler sergilemiştir. Bu devletlerden büyük askeri ve ekonomik yardımlar istemiş, Sovyet birliğiyle de savaşmaktan uzak kalmıştır. Ancak bu devletlerle yaptığı ittifaktan bir sonuç alamamıştır (Baş, 2006: 4).

23 Ağustos 1939'da Hitler Almanyası ile Stalin Rusyası'nın Doğu Avrupa'yı aralarında bölüştükları Molotov-Ribbentrop Paktının beklenmedik duyurusu, Ankara üzerinde müthiş bir darbe olmuştur. Bunun üzerine 19 Ekim 1939 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Fransa'dan oluşan bir üçlü ittifak kurularak, bu ülkelere karşı Akdeniz ve Balkanlar'daki saldırılarda birlikte hareket etme kararı alınmıştır. Böylece Türkiye, savaş başladığında, İngiltere ve Fransa'nın yer aldığı müttefik gruba yakın bir duruma gelmiştir (Baş, 2006: 5).

Ticarete vurulan büyük darbe II. Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından biridir. Almanya'nın, Türkiye'nin dış ticaretine yaptığı katkısı toplam ticaretin yarısından fazlasına sahiptir. Bu yüzden Almanya, Türkiye'nin en önemli ticaret ortağıdır. Türk-Alman Ticaret anlaşmasının süresi de 31 Ağustos 1939'da bitmiştir. Bu nedenle ticari ilişkilerimiz zedelenmiştir (Kurtbek, 1942: 173).

Türk-Alman ilişkilerinde yaşanan gerileme, Türkiye'deki ekonomiyi etkilemiş, Türk hükümeti, bu dönemden sonra, ekonomideki Alman hâkimiyetini ortadan kaldırıp, itilaf devletlerinden olan Fransa ve İngiltere ile ekonomik ilişkilerini geliştirme amaçlı çalışmıştır (Kurat, 1961: 95- 103).

Ancak Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile ittifak kurmasından sonra bu oran ithalatta % 21'e, ihracatta ise % 9'a kadar düşmüştür. Ne kadar da çaba gösterse, dış ticareti kötüye gidiyordu. Savaşa katılmadığı halde savaşa katılacakmış gibi hazırlık yapması, ekonomide depreme yol açmıştır.

Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerin fiyatının yüksekliği, İngiltere'nin dış ticaretini kendi imparatorluğuna dahil ülkelerle yapması, ABD'nin uzaklığı, Türkiye'nin dış ticaretinde Almanya'nın yerini alamadı (Weisband, 1974: 82- 102).

Almanya'nın dış ticaretteki eksikliği bununla da kalmadı. Sanayi sektörünü de olumsuz etkiledi. Almanya'dan alınan makinelerin yedek parçaları ve ikameleri sadece Almanya'da üretiliyordu. Bu nedenle sanayi sektörü de büyük darbe aldı. Türkiye Almanya'ya bu derece bağımlı olmasının cezasını çekiyordu. Bu ceza gittikçe daha çok ağırlaşacak, tarihte iz bırakacak uygulamalara neden olacaktır.

Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Türkiye, İngiltere ve Fransa üçlü ittifakından ayrılıp Almanya'ya yakın durmak istemiştir. Bunu belirtmek için de savaşta tarafsız olduğunu artık üçlü ittifakta yer almadığını söylemiştir. Bu üstü kapalı Almanya'nın yanındayım mesajıdır. Savaş ilerledikçe Almanya ve Bulgaristan'ın balkanlara inmesi Türkiye için bir tehdittir. Topraklarını güvenceye alabilmek için de Almanya ile süresi biten saldırmazlık anlaşmasını yinelemiştir. 18 Haziran 1941 de Almanya ile Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Türkiye bu antlaşmayla birlikte rahat bir nefes almış, toprak bütünlüğünü de bir nebze olsun garanti altına almaya çalışmıştır.

Türkiye toprak bütünlüğünü korumaya ve savaşa girmemeye kararlıydı. Ancak Almanya, Türkiye'nin askeri anlamda da yanında olmasını; Sovyetler birliğine karşı cephe açmasını istiyordu. Avrupa ise Türkiye'nin Almanya ya karşı balkanlarda bir cephe açmasını istiyordu. Her iki tarafında Türkiye'yi savaşa sokma çabaları sonuçsuz kalacaktı. Türkiye bu çabalara karşı askeri gücünün azlığını, ekonomik durumunun bozukluğunu bahane gösteriyordu. Savaşa girmesini isteyenlerden destek istiyordu. Aslında bunlar bir bahane değildi, çünkü Türkiye daha I. Dünya Savaşı'nın etkilerini yeni yeni silmeye başlamıştı.

Almanya, Türkiye'ye karşı açmış olduğu cepheleri kapatıp geri çekilmesine rağmen, Türkiye, Almanya'dan gelebilecek saldırıyı düşünerek kendini savaş şartlarına hazırlamıştır (Glasneck, 1976: 151). Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca dış politikadaki en zorlu günlerini bu dönemde yaşamıştır (Çıldır, 2002: 6-8).

2.2. Varlık Vergisinin Hukuksal Yapısı

2.2.1. Varlık Vergisinin Yasal Gerekçesi

Varlık Vergisi yasallaşacaksa kanunda bunun bir gerekçesi olmalıdır. O dönemin şartlarına göre ve dönemin hükümetine göre kanun gerekçeleri hazırlanmıştır. Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu, meclise verginin gerekçesini 9 Kasım 1942’de sunmuştur:

Bağlı kanun gerekçesinde, gelir ve varlık sahiplerinin varlıkları ve olağanüstü kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere olağanüstü bir mükellefiyet tesis olunmaktadır.

Bu mükellefiyete tabi tutulacak olanlar dört zümreye (gruba) ayrılmıştır:

1) Kazanç vergisi mükellefleri ile bu vergiden muaf olmakla beraber buhran vergisine tabi tutulan bir kısım mükellefler. Varlık Vergisine tabi tutulan ilk mükellef grubu, gelir vergisine tabi olan mükellefler ve 1929 yılında yaşanan büyük dünya buhranı zamanı, ülkede çıkarılan buhran vergisinden muaf tutulan gelir sahipleri de artık Varlık Vergisi mükellefi sayılmıştır.

2) Kazancı olan çiftçiler. İkinci grup mükellefler ise çiftçilik yaparak gelir elde eden kimselerdir. Bu mükelleflerin çiftçilikten kazandıkları gelirleri Varlık Vergisine matrah olarak dâhil edilmiştir.

3) Muayyen bir gayri safi iradın ve ya kıymetin fevkinde binaları ve arsaları bulunanlar. Üçüncü grupta; belirli bir kira geliri olan ve ya belirli bir değer üzerinde binaları, arsaları bulunan kimseler Varlık Vergisi mükellefi olarak kabul edilmiştir.

4) Bu zümrelerin dışında kalan ve 1939 senesinden beri ticaret ve sanatla uğraştığı halde lâyihanın meriyete gireceği tarihte işlerini bırakmış bulunanlar.

Yukarıda sayılan üç grup mükelleflerin dışında kalan kimseler ve 1939'dan beri ticaret ve sanattan gelir elde ettiği halde Varlık Vergisi Kanununun yürürlüğe gireceği tarihte işlerini bırakmış olanlar da bu verginin mükellefi olarak sayılmıştır.

Şu tasnif dâhilinde vergi, kazanç ve gelir sahiplerini ve daha ziyade iktisadi şartların darlığından doğan güçlükleri istismar ederek yüksek kazançlar elde ettikleri halde kazançları ile mütenasip derecede vergi vermeyenleri istihdaf etmekte ve içinde bulunduğumuz fevkalâde vaziyetin icap ettirdiği fedakârlığa, bunları da kazanç ve kudretleriyle mütenasip bir derecede iştirak ettirmek maksadını gütmektedir.

Mükelleflerin malî istitaatını, azasının ekseriyeti ticaret ve ziraat odaları ve belediye meclisleri azası gibi halk mümessillerinden tereküp eden komisyonlar tâyin edecektir.

Lâyihanın esaslı noktaları bundan ibaret olup verginin tarh ve tahsili hakkında da icap eden hükümler dercedilmiş bulunmaktadır (TBMM, 1942).

Yukarıdaki kanun gerekçesi maddesine bakıldığında; Varlık Vergisiyle, kazanç ve gelir sahiplerini hatta olağanüstü darlık koşullarından yararlanarak yüksek kazanç elde eden kimselerin ki bunlar karaborsacı ve vurguncular kabul edilmekte, gelirleri ölçüsünde vergi vermemeyi hedefleyen ve içinde bulunulan olağanüstü halin gerektirdiği fedakârlığı yapmayıp, ekonomik güçlerini daha da artırmayı amaçlayanları vergilendirmek istenmektedir.

Mükelleflerin mali güçlerini ve matrahlarını, üyelerinin salt çoğunluğu olan ticaret ve ziraat odaları ve meclis üyesi gibi halk temsilcilerinden oluşan komisyonlar belirleyecektir. Kanun tasarısının önemli noktaları bunlar olup verginin tarh ve tahsili hakkında gerektiren hükümler kaydedilmiş bulunmaktadır.

II. Dünya savaşı dönemi ve sonrasında yaşanan ekonomide ithalatın azalması ve enflasyon oranlarının artması sonucu buna bağlı olarak da tüketim mallarının kıtlığı sorunu ortaya çıkmıştır (Aktar, 2000: 142). Tüketim mallarının fiyatı gittikçe artıyordu. Hükümet ithalat yapamamakta, ancak ticareti ellerinde bulunduran gayrimüslimler ithalat yaparak

hem dış ticaretten gelir elde ediyorlardı hem de ülkede kıt olan malların satışını karaborsayla gerçekleştirip haksız kazanç elde ediyorlardı. Kanunda belirtilen resmi gerekçede de bu bozuk ekonomide yarar sağlayıp kazanç elde edenlerin gelirleri vergilendirilmek istenmiştir.

Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu ve maliye bakanı Fuat Ağralı bu vergi yasasıyla gerçekleştirmek istedikleri amaçlarını şu şekilde özetlemişlerdir (Tokgöz, 2001: 113):

- Enflasyonla mücadele için tedavülden para çekmek
- Savaş yıllarında “çok para kazanmış olanlardan” vergi almak
- Devlet gelirlerini artırmak.

Ayrıca başbakan Şükrü Saraçoğlu TBMM’de Varlık Vergisinin amacını şöyle açıklar: *“Bu kanun ile takip ettiğimiz hedef tedavüldeki (dolaşımdaki) paraları azaltmak ve memleket ihtiyaçlarımıza karşılık hazırlamaktır. Bu böyle olmakla beraber bu kanunun tatbikinden, Türk parasının kıymetlenmesi, muhtekirler üzerinde toplanan halk buğzunun (düşmanlığının) silinmesi, vergileri ödemek için bizzarure (ister istemez) satışa çıkarılacak malların fiyatlarında bir itidal (yumuşama) husule getirmesi gibi tali (ikincil) faydaların tahassül etmesi (ortaya çıkması) de imkân haricinde addedilemez”* (Aktar, 2000: 147– 148).

Dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise TBMM’de varlık vergisinin gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bulanık zamanı, bir daha ele geçmez fırsat sayan eski bataklı çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret meta’ı yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntıları politik ihtirasları için büyük fırsat sanan ve hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı, büyük bir milletin bütün hayatın küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar, üç beş yüz kişiyi geçmeyen bu insanların vatana karşı aşikâr olan zararlarını gidermek yolu elbette vardır” (Bali, 1999: 440).

Hem dönemin başbakanı hem de cumhurbaşkanı bu konuşmalarla Varlık Vergisinin konuluş amacının ekonomik olduğunu vurguluyorlardı. Savaş dönemindeki piyasa şartlarından haksız kazanç elde edenlerin vergilendirileceği vurgulanmaktadır.

Ancak verginin uygulanmasının görünürdeki gerekçelerinin yanında bir de gizli amaçları olduğu yönünde değişik iddialar da vardır. Bunlardan biri Gayrimüslimleri göçe zorlamaktır. Bazı azınlık gruplarından farklı vergi oranları uygulamak da yine Gayrimüslimlerle alakalı bir durum olduğunu gösteriyordu (Özyürek, 2000: 1).

Varlık Vergisi enflasyonla mücadelede kullanılmak üzere düşünülmüş fakat resmi olarak açıklanmayan hedeflerin varlığı da göz ardı edilmemiştir. Basına kapalı olarak yapılan toplantıda dönemin başbakanı Varlık Vergisinin asıl amacını açıklamıştır. Bu açıklama ekonomik piyasada Türklerin hâkimiyet kuracağıdır.

“Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz” (Barutçu, 1997: 263).

Yahya Sezai Tezel (2002: 238)’e göre, Varlık Vergisinin resmi olarak açıklanmayan ve verginin gerçeğinde yatan neden, ticari hayatta aktif olan gayrimüslim grubu dağıtmak ve bu grup yerine Müslümanları koyup Müslüman ticaret hayatını faaliyete geçirmektir.

Varlık Vergisinin amacını artık başbakan da saklamamıştır. Başbakan Ödemiş’de yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “ Biz bu vergiyi Türk tüccarını ön plana çıkarmak için ihdas ettik. İstanbul’da dolaştığım zaman her nereye baktım ise azınlıkların çok gösterişli işyerlerini gördüm” (Çetinoğlu, 2008: 7).

Varlık Vergisi; varlığı, serveti ve fazlaca geliri olandan tek sefere özgü olmak suretiyle alınacaktır. Zamanın şartlarına göre fazla harcama yapan ya da geliri diğer zümrelere göre fazla olanlardan Varlık Vergisi alınacaktır. Kanun metninde bu fevkalade gelir olarak adlandırılmıştır. Kanunda vergi zorlama olarak değil de, bir fedakârlık olarak adlandırılıyordur. Kişilerin gelirinin ya da harcamalarının fazla olduğunu tespitle görevli

olacak zümre kanunla belirlenmiştir. Bunlar, ticaret ve ziraat odalarının üye çoğunluğu, belediye meclis üyeleri gibi halktan oluşan görevlilerdir.

2.2.2. Vergilendirme Yetkisi Açısından Varlık Vergisi

Varlık Vergisinin kanun metninde verginin uygulanmasına ve yürütülmesine ilişkin yetkiler Bakanlar Kurulu'na verilmektedir. Her ne kadar verginin uygulamasını ve yürütmesini Bakanlar Kurulu yapacak diye karar verilmişse de, aslında Varlık Vergisini “*estimatör*” denilen komisyon grubu uygulamakta ve yürütmektedir. Buradaki uygulamadan; devletin gücünü yerinde ve gerektiği şekilde kullanamadığı çıkarılabilmektedir.

Ayrıca komisyon kararlarına karşı itiraz yolunun kapalı olması hususu ise, o dönemin Türkiye'sine hukuk devleti olma özelliğini kaybettirmektedir. Devlet, vergilendirme yetkisini hukuki zora dayanarak kullanmakta, ancak vergi kararlarının hukuki yola kapalı olmasını gerektiren hukuki bir uygulamaya izin vermemektedir. Bu durum ise bir çelişki yaratmaktadır.

Buradan devletin; hukuk devletine yakışır bir şekilde hukuk kurallarına uygun davranılmadığı, vergilendirmeye kullanılması gereken egemenlik yetkisinin hukuki ve fiili olarak yanlış kullanıldığı görülmektedir. Devlet vergilendirme yetkisini kullanarak ülkede yaşayan diğer azınlık gruplarının ekonomiden tasfiyesi istemektedir.

Sabah gazetesinin 9 Eylül 2005 tarihli yazısında; Varlık Vergisinin basit düşünülmüş bir vergi kanunu değil de daha derinlerde bir amacının olduğunu, bu amacın da Osmanlı devleti zamanında ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki iktidarında düşünülmüş belirlenmiş olduğunu söylüyor. Bu amaç Türkleştirme politikalarının devamı olarak, sosyal ve ticari hayatta Türk kimliğini taşıyan insanların hâkimiyet kuracağıdır (Sabah, 2005: 1-2).

2.2.3. Varlık Vergisi Yasası ve Yasaya İlişkin Ön Eleştiriler

Varlık Vergisi çıkarılmadan önce devlet ilk olarak uygun ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Bunun için halk desteğinin alınması istenmiştir. Yazılı ve görsel basında verginin haklılığını göstermek için propagandalar yapılmıştır. Varlık Vergisi lehine yazılar yazılmış, haberler yapılmıştır.

Gazete başyazarlarına Varlık Vergisinin gerekçesi ve amacı dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından şu şekilde açıklanmıştır: *“Tarihin önemli bir devresinde yaşıyoruz. Harp bütün dünyanın ekonomik muvazenesini bozmuştur. Ne mallarımızı dışarıya sevk edebiliyor, ne de gerekli maddeleri ithal edebiliyoruz. İngiltere ile yaptığımız ticaret piyasamızı doyuracak durumda değildir. Harp bütün sınırlarımızın dışındadır. Fakat biz her ihtimale karşı hazırlanmak zorundayız. Askeri masraflarımız büyüktür. Bütçemiz açıktır. Bunun devlet gelirleriyle, mevcut vergilerle kapatılması mümkün değildir. Memleketimizde, dış memleketlere iş yapmak imkânını bulan bazı sermayedarlar, komisyoncular, karaborsacılar büyük servetler yapmışlardır. Halk sefalet içinde, harp güçlükleri içinde kıvrılırken bunlar kendilerine büyük karlar sağlamışlardır. Şimdi varlık vergisiyle, hem hükümetin zorluklarını karşılamak, hem de dar gelirli sınıfın geçim sıkıntısını çözmek için, hükümet böyle bir verginin konmasına lüzum görmüştür. Şimdi gazetecilerden istediğim, bu konunun niteliğini halka anlatmaları, bunun halkın ve memleketin yararına olduğunu genel efkâra bildirmeleridir”* (Sertel, 1987: 234).

Başbakanın ifadelerinden de anlaşıldığı gibi başbakan önce basın mensuplarına verginin gerekçesini anlatmıştır. Basının da yapacağı haberlerle halkı bu verginin haklılığına inandırmalarını istemiştir.

Varlık Vergisini topluma kabul ettirmek için son zamanlarda gazetelerde azınlıklar aleyhine haberler yapılmaya başlanmıştır. 1942 yılının ortalarında İstanbul gazetelerinde, gayrimüslimlerin vurgunculuk, hırsızlık, karaborsacılık soygunculuk yaptıkları yönünde haberler yapılmıştır (Aktar, 2000: 143).

Bu haberlere birkaç örnek vermek gerekirse, Cumhuriyet Gazetesi (31.08.1942)’nde “iki Yahudi çocuğun hava kurumu için toplanan paraları çaldığından”

bahsetmektedir. Diğer bir gazete olan Tasvir- i Efkar (01.09.1942) da ise “ bir Yahudi müteahhit hazineyi binlerce lira zarara soktu” diye yazmaktadır. Yine gazetenin başka bir tarihte yayınlanan haberinde “İstifçi iki Yahudi'nin yakalandığı” ndan bahsetmektedir. Ayrıca sadece haber değil, gazetelerde Yahudilerin karikatürleri de her gün gazetelerde yayınlanmıştır.

Gazetelerde böyle haberlerin çıkması tesadüf değildir. Toplumun Varlık Vergisinin ne kadar haklı olduğuna, uygulamanın ne kadar doğru olduğuna inandırmak için yapılmış haberlerdir. Yapılan bu hazırlıklar sonuç vermiştir.

Varlık Vergisi uygulanmadan önce halk tarafından haklı bir uygulama olarak kabul edilerek büyük destek görmüştür. Halkın tepkisi, savaş döneminde yüksek fiyatlardan mal satın haksız kazanç sağlayan, bu durumdan büyük karlar elde eden azınlık grubunun lüks tüketimine olmuştur (Aktan ve diğerleri, 2003: 5).

Devletin istediği gibi olmuş, halk ekonomik sıkıntı içindeyken azınlıkların bu denli kazanç sağlamalarını kabul edememiş, vergiyi adil bularak hükümete destek vermiştir (Şahin ve Özenç, 2008: 90).

Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu Bursa'da yaptığı konuşmasından Varlık Vergisini halkın da kabul ettiğini anlayabilmekteyiz. Bu konuşmanın içeriği şu şekildedir: (Bali, 1999: 444- 445).

“Varlık Vergisi milletin vicdanında doğru ve haklı bir tedbir olarak kabul edilmiştir. Bu tedbirin hazine kuvvetine, milli ve içtimai nizama faydalı tesirleri olacağı halkın her tabakası tarafından anlaşılmıştır. Varlık Vergisinin kabulü için hükümetçe alınan tedbir milletin vicdanında geniş bir istinat noktası bulmaktadır”.

Halkın desteğini de aldıktan sonra vergiyi çıkarmak için geriye sadece verginin yasallaşması kalmıştır. 1942 yılında dönemin başbakanı kanun tasarısını meclise göndermiştir. Tasarı mecliste görüşülmeye başlanmıştır. İstanbul mebuslarından biri verginin servet sahibi olanlardan değil de o sıkıntılı dönemde aşırı kazanç sağlayanlardan

alınacağı için verginin adının “Aşırı Kazanç Vergisi” olarak değiştirilmesini istemiştir. Fakat bu öneri kabul görmemiştir (Güçlü, 2009: 29).

Nihayet 17 maddelik Varlık Vergisi Kanunu 9 Kasım 1942’de TBMM’ye sunulmuştur. Mecliste 429 milletvekili bulunması gerekirken oylamaya sadece 350 vekil katılmıştır. Oylamaya katılan 350 milletvekilinin oybirliğiyle 11 Kasım 1942’de Genel Kurul’da kanun kabul edilmiştir. 12 Kasım 1942’de kanun Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazetesi, 1942).

Varlık Vergisi 17 maddeden oluşmakta ve kanunda 4305 sayılı kanun olarak yer almaktadır. Vergi kanunu metninin ilk maddesi Varlık Vergisini tanımlar: Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık Vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir (VVK, 1942: madde 1).

Varlık Vergisinin 3. maddesi (1942)’nde; “İkinci maddede yazılı mükellefiyet zümrelerinden iki ve ya daha ziyadesine dâhil olanlar bu zümrelerin her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar.”

Hükümet zenginlerin gelirini tespit etmek amacıyla defterdarlıklara yazı göndermiştir. Zenginlerden kast edilen; Müslümanlar ve gayrimüslimlerdir. Gayrimüslimler ise 4 gruba ayrılıyordu: Dönmeler (yani sonradan Müslüman olanlar), Ermeniler, Rumlar ve Yahudilerdir.

Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve yevmiyelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyete tabi değildirler.

Kısaca 3. maddede; mükellef 2. maddede sayılan beş gruptan 2 ve ya daha fazlasına dâhil oluyorsa her birinden ayrı ayrı yükümlü olacaktır. Kamu kurumlarında maaş ve ya ücretli çalışanlar ise varlık vergisinden muaf olacaklardır.

Verginin 4. maddesi (1942); “1837 sayılı Bina vergisi kanununun 3’ncü ve 1833 sayılı Arazi vergisi kanununun 2’nci maddesinde sayılı bina ve arsa sahipleri, ikinci maddenin (C) fıkrasında yazılı mükellefiyetten muaf tutulur.” Bu maddede de Bina ve Arazi Vergisiyle yükümlü olan mükellef Varlık Vergisinden muaf olacaktır.

Varlık Vergisinin 5. maddesi (1942)’ne göre; “Vergi, hakikî ve hükmi şahıslar namlarına tarh olunur ve eshamlı ve eshamsız şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden alınır.”

Bu madde verginin gerçek ve tüzel kişilerden tarh edileceğini belirtmekte, hisseli ve hissesiz şirketlerde hisse dikkate alınmadan şirketlerin tüm malvarlığından verginin alınacağıdır.

Varlık Vergisinin 6. maddesi (1942)’ne göre; “Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini, her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye takaddüm eden (önce olan) son yılda tarh edilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını; çiftçilerde mükellefin zirai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinin de irat ve vergi kıymeti miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tespit ederler. Ancak 2395 sayılı kanunun 11’nci maddesi hükmü dairesinde kazanç beyannamelerine bilanço raptetmek (eklemek) mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinden kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticari yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlar da terk, devir ve tasfiyeye takaddüm eden (önce gelen) son seneye ait safi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetmişinden yukarı olamaz. İkinci maddenin (B) fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez”.

Verginin en büyük sorununu tahakkuk aşaması oluşturmaktadır. Çünkü verginin hangi oranda hangi mükelleflerden alınacağına tahakkuk için oluşturulan komisyon karar verecektir.

Maliye Bakanlığı 12 Eylül’de defterdarlıklara genelge göndermiştir. Bu genelge de azınlıkların mal tespitlerinin yapılmasının gerektiği söyleniyordu (Akar, 2000: 62). Bu mal tespitini kimlerin yapacağını kanunla koyulan maddeler belirtmektedir.

Verginin 7. maddesi (1942)’nde verginin nasıl tarh olunacağı açıklanmaktadır. “İkinci maddede yazılı servet ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tespit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezinde mahallin en büyük mülkiye memurunun reisliği altında en büyük mal memurundan ve ticaret odalarıyla belediyelerce kendi azaları arasından seçilecek ikişer azadan müteşekkil bir ve icabına göre müteaddit komisyon kurulur. Ticaret odası bulunmayan yerlerde, bu odanın seçeceği azalar yerine belediyece, hariçten ticaret ve ziraattan anlayanlar arasından iki aza seçilir. En büyük mülkiye ve maliye memurları bu komisyonlarda bizzat bulunmakla mükelleftirler. Ancak birden fazla komisyon kurulan yerlerde tensip edecekleri memurları tevkil edebilirler ve kendileri de icabına göre istedikleri komisyonlarda bulunabilirler. Komisyonların, büyük çiftçileri tespit için yapacağı toplantılarda Ticaret odası yerine ziraat odalarınca kendi azaları arasından ve bulunmayan yerlerde belediyelerce hariçten ve ziraattan anlayanlar arasından seçilecek iki aza komisyona iştirak eder. Komisyon kararları ekseriyetle verilir, reylerde müsavat halinde reisin bulunduğu taraf tercih edilir”.

Yani aşırı kazanç ve servet sahibi olanların yükümlülük derecesini belirlemek için her il ve ilçe merkezinde mahallin en büyük mülkiye memurunun başkanlığında, en büyük mal memurundan ve ticaret odaları ile belediyelerin azaları arasından seçilecek ikişer azadan oluşan komisyon olacak ve gerekirse müteahhit komisyonu da kurulacaktır. Ticaret odası bulunmayan yerlerde ise ticaret odasının seçeceği azalar yerine belediye ticaret ve ziraattan anlayanlar arasından iki aza seçilecektir. Yedinci maddenin son fıkrasında ise azaların seçilmesinde oylarda eşitlik olduğu takdirde, başkanın oyunu kullandığı tarafın seçilmeyi kazanacağı belirtilmektedir (Akar, 1992: 52).

Mahallin en büyük mülkiye ve mal memuru derken bahsedilmek istenen Vali ve Defterdardır. Bu kişiler verginin konulmasında, tahsil edilmesinde ildeki en yetkili kişileri oluşturmaktadır. Hatta daha da ötesinde vergisini ödemeyenlerin mallarını haczetme ve ya onları çalışma kamplarına göndermeye yetkileri bulunmaktadır (Ökte, 1951: 15).

Verginin 8. maddesi (1942); “Kanuna dayanarak oluşturulan komisyonlarda bu konuda tam yetkili kişilerin olmadığı görülmektedir. Ticaret Odası bulunmayan yerlerde seçilecek kişilerin sadece ticaretten ve ziraattan anlaması yeterli olmaktadır.

Komisyonlar, şirketlerin mükellefiyetlerini tespit ettikleri sırada şeriklerin de servetleri derecesini ve fevkalâde kazançlarını araştırarak bunların da mükellefiyetlerini takdir ederler”.

Verginin 9. maddesi (1942); “Komisyonlar, muhtelif zümrelerin mükellefiyet derecelerini tespit için on beş gün içinde intaç (sonuçlandırma) ile mükelleftirler. Bu müddet zarfında işini bitiremeyen komisyonların memur olmayan azası deriştirilerek yerlerine son mebus intihabında muntahibisani olanlar arasından belediye reislerince seçilecek dörder zat alınmak suretiyle komisyonların azası tamamlanır”.

Mükelleflerin mal tespiti o kadar kısa süre içinde komisyonlardan talep ediliyor ki; bu süre içinde o kişilerin gelirini tespit etmeleri mümkün değildir. Komisyonlarda olan kişiler bu süre zarfında mükelleflerin gelirini tespit edemeyeceği için farklı bir yöntem izlemektedirler.

İstanbul’daki mükelleflerin ne kadar geliri olduğunu araştırmak için Merkez Bankası’ndan, Osmanlı Bankası’ndan, İş Bankası’ndan, esnaflıktan ve tüccarlıktan anlayan teşekküllerden, Ticaret Odası ve Milli Emniyetten geliri yüksek kişilerin isimleri istenmektedir (Bali, 1999:452).

Bunun için hazırladıkları kitapçığın adı “Varlık Vergisi Kanunu ve Bu Kanun Hükümlerinin Şerhi” dir. Bu kitapçıkta yazılana göre; sade ve basit bir evde oturup pahalı eşyaları varsa ve ya kıymetli bir koleksiyonu varsa buna Varlık Vergisi tahakkuk eder. Ayrıca boğazında kolye, parmağında yüzük olan bir bayan da Varlık Vergisi mükellefi sayılmaktadır (Arkun ve Otar, t.y.: 2-19-20).

Verginin 10. maddesi (1942); “Mükelleflerin tespiti sırasında komisyonlarca unutulmuş olanların isimleri komisyonların dağılmasından itibaren en geç iki ay içinde varidat dairelerince tespit olunarak 7’nci madde hükmü dairesinde yeniden tenkil edilecek

komisyonlara bildirilir. Komisyonlar azami on beş gün içinde bu mükelleflerin vergi miktarlarını kararlaştırmaya mecburdurlar”.

Verginin 11. maddesi (1942); “Komisyon kararları, şehir ve kasabalarda varidat dairelerinin kapılarına ve köylerde münasip mahallere listeler yapıştırılmak suretiyle ilân ve tebliğ olunur. Listelerin asıldığı, gündelik gazete çıkan yerlerde gazetelerle ve gündelik gazete çıkmayan mahallerde belediye tellâlları marifetiyle halka ayrıca haber verilir.

Komisyon kararları nihai ve katı mahiyette olup bunlara karşı idarî ve adli kaza mercilerinde dava açılmaz. Ancak bir mükellef namına aynı mükellefiyet mevzuundan dolayı mükerrer vergi tarh edilmiş olduğu takdirde bunlardan en yüksek olanı ipka edilerek diğerleri tarhiyatı yapan komisyonların vazife gördüğü mahallerin en büyük mal memuru tarafından mükelleflerin müracaatı üzerine silinir”.

Kanuna koyulan 11. madde ile mükelleflerin vergi oranına itirazı ve vergi oranının değiştirilmesi engellenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca komisyon tarafından yanlışlıkla iki ve ya daha fazla vergilendirme yapılırsa; bunun bedelini mükellef ödeyecek, hangi vergi daha yüksek ise mükellef o vergiyle vergilendirilecekler.

Tablo 2: İstanbul'un Altı İlçesinde Varlık Vergisi ile İlgili Satışlar

	Yapılan satış işlemlerinin sayısı	Toplam satış işlemlerinin oranı	Satılan gayrimenkullerin toplam değeri (TL)	Satılan gayrimenkullerin toplam değerine oranı	Satılan gayrimenkullerin ortalama değeri (TL)
Varlık vergisi ile doğrudan ilgili satışlar	440	% 16	11.077.949	% 48,5	25.177
Diğer satışlar	2302	% 84	11.744.632	% 51,5	5.101
TOPLAM	2742	% 100	22.822.581	% 100	8.323

Kaynak: Aktar, 2000: 202

Varlık Vergisinin tahsilâtının ne derece ciddi olduğunu vergiyi ödemek için yapılan satış işlemlerinin sayısı ve değeri Tablo 2’ de gösterilmektedir. İstanbul’ da yapılan gayrimenkul satışlarının % 16’ sı Varlık Vergisini ödemekle yükümlü mükelleflerin gerçekleştirdiği satışlardır. Satılan gayrimenkullerin toplam değerine bakıldığında ise, mükelleflerin en değerli ve pahalı gayrimenkullerinin Varlık Vergisini ödeyebilmek için satıldığı görülmektedir. Varlık Vergisi için satılan % 16’ lık oran, gayrimenkul değeri olarak % 84’ lük satış oranına denk gelmektedir. Bu satışların gösterdiği gibi Varlık Vergisi ile vergi tahsilâtı amaçlanmaktadır. Bu amacı da Varlık Vergisi kanununun 12. maddesi kesinleştirmektedir.

“Mükellefler vergilerini, talik tarihinden itibaren on beş gün içinde mal sandığına yatırmaya mecburdurlar. On beş günlük müddetin geçmesini beklemeden mahallin en büyük mal memuru, lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlerinin ihtiyaten haczine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmayan vergilerin Tahsili emval kanununa tevfikan tahsiline tevessül edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zam olunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyen mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedenî kabiliyetlerine göre askerî mahiyeti haiz olmayan umumî hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tabi tutulmayabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur. Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tayin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermeyen mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri miktarınca Hazine bono ve tahvilâtı veya banka teminat mektubu tevdi ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında tahsili emval kanununun

ve çalışma mecburiyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılabilir” (VVK, 1942: madde 12).

Bu kanuna göre verginin tahsilât süresi on beş gün olarak belirtilmektedir. Ancak mahallin en büyük mal memuru gerekli görürse ve isterse on beş günlük süre dolmadan mükelleflerin mal ve alacaklarına haciz koyabilmektedir. Verginin tahsilâtı için mahallin en büyük mal memurunun yetkisinin ne kadar genişletildiği görülebilmektedir. Vergi belirlenen on beş günlük sürede ödenemezse eğer, ilk on beş gün bitimindeki hafta yüzde bir, ikinci hafta için ise yüzde iki olarak gecikme zammı uygulanmaktadır.

Mükellefler yine de yükümlü oldukları vergileri ödemezlerse; kadınlar ve elli beş yaşını doldurmuş erkekler hariç diğer mükellefler askeri içerikte olmayan hizmet yerlerinde görevlendirilmektedir. Bu hükme göre çalışıp alınan ücretin yarısı vergi borcundan mahsup edilmektedir.

Vergi tarh edilirken, serveti fazla olanlara vergi komisyonu tarafından fazla miktarda vergi tahakkuk ettirilmektedir. Zengin mükelleflerin vergiyi ödemedeki nakit paraları yetersiz kaldığında mal varlıklarından bir miktar satışa çıkarmaktadırlar. Ancak mal arzının fazlalığından dolayı yüksek fiyatla satılacak olan mallar çok düşük fiyatlara satılarak, verginin bedelini kolaylıkla karşılayacak olan mallar karşılayamamış, bu mükellefler bütün mal varlıklarını yok pahasına satmak zorunda bırakılmaktadır. Verginin doğru tarh edildiği mükellefler dahi bu fiyat düşüşünden dolayı mağdur olmaktadır (Ozansoy, 2009: 66).

“Kolektif ve komandit şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve komanditelerin şahsi mallarından istifası hususunda da tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditeler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilirler ve on ikinci maddenin ikinci fıkrası hükmü bunlar hakkında da tatbik olunur.

Bu madde ile on ikinci maddede yazılı karar ve muameleler katı olup bunlara karşı idarî ve adli kaza mercilerinde dava açılmaz” (VVK, 1942: madde 13).

Vergi komisyonları tarafından tarh edilen vergi miktarlarının fazlalığına karşı Ecnebi gruplardan tepkiler gelmektedir. Bu gruplar vergi miktarlarını düşürmek için konsolosluklara vergi oranlarını yeniden tespit talebinde bulunmaktadırlar. Ancak bu talepler vergi oranlarını düşürmek yerine daha da artırmaktadır. Sadece yabancı kimliğe sahip olanlara bir miktar indirim uygulanmakta, diğer gayrimüslimlere hiçbir vergi indirimi uygulanmamaktadır (Ökte, 1951: 122).

Verginin tahsile yönelik olduğu, kendisine tahakkuk edilen vergiyi vermeyenlerin ailelerinden alınacağı ve vergiyi garanti altına almayı 14. madde açıklamaktadır.

“Varlık Vergisiyle mükellef tutulanların ikametgâhlarında, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve fûru ile kardeşlerine ait dükkân, mağaza, depo, ambar, fabrika ve imalâthanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallarla tapuda ve ya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayrimenkul mallar bu kanun mucibince (gereğince) alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hükmünde olup bu malların satılmasında da tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bu mallardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tespiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin zilyetliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara müteallik (ilişkin) satış, temlik ve rehin iddiaları muteber (geçerli) sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan (ortada) olunacak istihkak (hak kazanma) iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden (yayımdan) mukaddem (önce) başlamış olan ve bir ilâma veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem (önce) tarihli resmî bir senede müstenit (dayanak) olmayarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyatî ve icrai hacizler bu teminat hükmüne hâlel vermez. Bu hacizler ancak vergi alacağının tahsilinden sonra bir bakiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayrimenkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişiği olmadığı alâkalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır” (VVK, 1942: madde 14).

“9 ve 10’ncu maddelerde yazılı müddet ve şartlar içinde tarh edilmeyen vergiler, bu müddetler geçtikten sonra yeniden tarh ve tahsil edilemez.

Bu kanun mucibince tahakkuk ettirilmiş olan vergiler 1943 malî yılından itibaren beş yıl sonra tahsil olunamaz. Verginin tahsili için yapılacak her nevi takip muameleleri, müruruzamanı keser” (VVK, 1942: madde 15).

“Bu kanun neşri tarihinden muteberdir” (VVK, 1942: madde 16).

“Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe icra Vekilleri Heyeti memurdur” (VVK, 1942: madde 17).

Verginin 16. ve 17. maddeleri ise verginin yürütmesi ile ilgilenmektedir. Böylece vergi kanununu yürütmeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmaktadır. 12.11.1942 tarihinde 4305 sayılı Varlık Vergisi uygulamaya başlanmaktadır. O zamanlar tek bir kanun olarak düşünölen varlık vergisini 17.09.1943 tarihinde 4501 sayılı kanun ve 15.03.1944 de 4350 sayılı kanun ilave edilmektedir (Yavuz, t.y.: 2).

4501 sayılı kanuna göre;

1. maddesinde vergisini ödeyemeyecek olan hizmet erbabı ile gündelik gayrisafi kazançları üzerinden varlık vergisine tabi olup ancak tahsil edilememiş vergi borçlarını silmeye Maliye Bakanlığı yetkili kılınmaktadır.

2. maddesinde bu kanun yayınlanma tarihinden itibaren geçerli olmaktadır.

3. ve son maddesinde ise kanun hükümlerini uygulamaya İcra Vekilleri Heyeti yetkili kılınmaktadır (Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun, 1943: madde 1-2-3).

15 Mart 1944 de çıkarılan 4530 sayılı kanun da şu maddeleri içermektedir:

1. maddesinde 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanuna göre tarh edilmiş vergilerin henüz tahsil edilmemiş olanları silinmektedir.

2. maddesinde yine 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanuna göre yapılmış varlık vergisi tarhiyatından dolayı tekrar tarhiyat yapılmamaktadır.

3. maddesinde bu kanunun çıkartıldığı tarihten itibaren uygulanacağı belirtilmektedir.

Son maddesinde verginin kanun hükümlerini yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti yetkili kılınmaktadır (Varlık Vergisi Bakayasının Terkinine Dair Kanun, 1944: madde 1-2-3).

Bu çıkarılan ek kanunlarla bir kısım mükelleflerin borçları silinmektedir. 15 Mart 1944 tarih ve 4530 sayılı “Varlık Vergisi Bakayasının Terkinine Dair Kanun” ile o tarihe kadar vergiler tarh edilmekte, fakat o tarihe kadar tahsil edilememiş vergilerin silinmesi ile Varlık Vergisi ortadan kaldırılmaktadır (Aktan ve diğerleri, 2003: 20).

Varlık Vergisi kanunu tartışmaya açık bir uygulama olduğundan vergiyle ilgili olumlu ve ya olumsuz yargılara rastlamak mümkündür. Genelde olumsuz eleştirilerle karşılaşmaktadır. Varlık Vergisinin uygulayıcılarından İstanbul defterdarı Faik Ökte bile uygulanan vergiyi kötü bir deneyim diyerek anlatmaktadır.

Varlık Vergisinin uygulayıcısı olarak gösterilen Faik Ökte (1951: 13) ise uyguladıkları Varlık Vergisini; *“Milletlerin hayatında unutulmaması lazım gelen destanlar, kahramanlıklar, felaketler, acılar vardır. Bunlar tarihin malıdır. Yeni nesiller kendilerinden evvel gelenlerin iyi ve fena taraflarını böylece görür, onların düştüğü hatalara düşmemeye çalışır. Varlık Vergisi Cumhuriyet mali tarihinin yüz kızartan bir sahifesidir”*, şeklinde ifade etmiştir.

Hasan Pulur (2011)'a göre Varlık Vergisi; “*varlıkluya saklanan*” bir vergidir, kim varlıklıysa ödesin, hele varlığının kaynağı belli değilse...” diyerek servet sahibi olanlar için çıkarılmış bir vergi olduğunu savunmaktadır.

Yervant Özuzun (2001)'a göre; “*Bir devletin kendi vatandaşına, farklı kökenden olduğu için uygun gördüğü, ayıplı bir yasa uygulamasıydı. Irkçılığın, acının, çalışma kamplarının, güvensizliğin, göçün diğer ismiydi. Yüzlerce yıllık, kültür, sanat, meslek, birikiminin yok oluşuydu*”.

Rıdvan Akar (2000: 11- 12)'ın söylemine göre de; *Varlık Vergisi bir iktisat politikası değildi, ekonomiye ne kadar çok zarar verecek bile olsa burjuvazi sınıfını değiştiren, etnik kökeni hedef alan ve diğer sosyal toplum sınıfını değiştirmeye çalışan siyasi bir karar* olduğudur.

2.3. Varlık Vergisinin Uygulanışı

2.3.1. Varlık Vergisinin Konusu

Varlık Vergisinin konusu kanunun ilk beş maddesinde açıklanmaktadır (Ek-1). Varlık Vergisinin konusuna giren iş kollarını bu maddelerde görmek mümkündür.

Görünürde Varlık Vergisi; savaş döneminde ortaya çıkan olağanüstü durumda bir defaya özgü alınacak olan servet vergisidir. O halde Varlık Vergisinin konusuna, kazanç sahiplerinin ve servet sahiplerinin olağanüstü kazançları giriyordu (Korkmaz, 2004: 178).

1942 yılının ortalarına kadar vergiler ücretlilerden alınmıştır. Enflasyonun paranın değerini kaybetme etkisini de en belirgin şekilde ücretliler yaşamıştır. Aldıkları ücret erozyona uğramış, neredeyse ellerindeki parayla günlük ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmişlerdir. Konsolide bütçe gelirleri bu seneye kadar artarken, bu dönemde azalan bir oranla artmıştır. Devlete ise bu durumda sadece vergi olarak gelir elde etme imkânı kalıyordu. Aslında Varlık Vergisi herkesi kapsıyordu, ancak uygulama kanundan daha farklı bir şekilde vukuu bulmuştur (Coşar, 2003: 8).

2.3.2. Varlık Vergisinin Mükellefleri

Varlık Vergisinin mükelleflerine bakıldığında, gelir sahibi olan kimseler, normal değerin üzerinde gayrimenkulü olan yani kıymetli malı mülkü olan ve bunlardan kira geliri elde eden kimseler, Varlık Vergisi'nin kanunlaşmasına kadar ticaret ve sanatla uğraşıp bu dönemde işlerini tasfiye edenler ve daha önceki Buhan Vergisinden muaf olan kimseler görülebilmektedir.

Varlık Vergisi kanununun ikinci maddesi verginin mükelleflerini gerçek ve tüzel kişiler olarak iki gruba ayırmaktadır:

- 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri (değişiklikleri) mucibince (gereğince) mükellef olanlar (yani Kazanç vergisine ve asgari mükellefiyete tabi olanlar),
- Büyük çiftçiler,
- Uhdelerinde bulunan (sorumluluğu altında bulunan) binaların ve hisseli ise hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayri safi iradı yekûnu 2500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet (yazılı) kıymetleri 5000 liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden (indirilmesinden) sonra mütebaki (geri kalan) irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar,

Sahip oldukları binaların değeri ve hissedarların hisselerinin değerinin yıllık safi geliri 2500 liradan fazla olanlar, arsalarının yazılı değerleri 5000 liradan fazla bulunan ve bu miktarların indirilmesinden sonra geri kalan gelir ve değerlerinin vergi komisyonlarınca kararlaştırılan kısımları vergiye tabidir.

- 1939 yılında beri 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince (gereğince) vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde (1942) işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar,

Kazanç vergisine tabi iş ve teşebbüste bulunanların Varlık Vergisi kanununun uygulanmasında işini bırakmış olanlar da Varlık Vergisi mükellefi sayılmaktadır.

- Meslekleri tacir, komisyoncu, tellal veya simsar olmadığı halde, 1939 yılından beri, velev (hatta) bir defaya münhasır (mahsus) olsa bile, ticari muamelelere tavassut ederek (aracılık ederek) komisyon veyahut tavassut mukabili (aracılık anlaşması) olarak, her ne nam ile olursa olsun, para veya ayniyat almış olanlar.

Meslekleri tacir, komisyoncu, tellal ve ya simsar olmadığı halde, 1939 yılından beri ticari anlaşmalara aracılık eden hatta bir defaya mahsus olsa bile, ticari anlaşmalara aracılık ederek komisyon ve ya aracılık anlaşması gereği elde ettikleri para ve ya mal olarak almış olanlardan bu vergi tahsil edilecektir.

Varlık Vergisinin beşinci maddesinde gerçek ve tüzel kişilere vergi tarh olunur. Paylı ve paysız şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden vergi alınır.

Varlık Vergisi kanununun üçüncü ve dördüncü maddesinde vergiden muaf olanlar açıklanmıştır. Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve yevmiyelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyete tabi değildirler.

Genel, ek ve özel bütçeli yerler ile belediye bütçelerinden ücret ve maaş alanlar kazanç vergisinden muaf tutulmaktadır. Bunun sebebi, savaş döneminde yaşanan olağanüstü durumdan kaynaklı maddi durumu kötüleşen halkın daha da yoksullaşmasını önlemektir. Vergi ödeyebilecek durumu olandan vergi alınması düşünülmektedir (VVK, 1942: madde 2-3-4-5).

2.3.3. Varlık Vergisinin Tarife Yapısı

Varlık Vergisi gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi diğer vergilerin tarife yapısı belirli olarak hazırlanmış bir vergi değildir. Verginin tarhi keyfiyete bırakılmış, vergi oranları belirtilmemiştir. Verginin tarhini yapacak olan komisyon vergi kanununun yedinci maddesinde belirtilmiştir. Komisyonların oluşturduğu kişiler vergilerin tespitini ve oranlarını kendileri takdir yoluyla belirleyecektir. Komisyon; mahallin en büyük mülkiye

amiri olan Vali, en büyük mal memuru Defterdar, ticaret odası ve belediyeden seçilecek iki üyeden oluşmaktadır.

Varlık Vergisinin tarife yapısı kanunla belirlenmediğinden bu kişilerden oluşan komisyon oranları belirlemeye yetkili kılınmıştır. Bu komisyon 15 gün içinde vergiyi tarh edecek, unutulana 2 ay içinde tarhiyat yapılacaktır (Ökte, 1951: 56).

Verginin sadece ödenmezse uygulanacak olan zam oranı belirlenmiştir. Vergiyi ödemek için mükelleflere verilen yasal süre on beş gün olarak belirlenmiş ve bu on beş günlük sürede ödenmeyen vergilere ilk hafta için % 1, ikinci hafta için ise % 2 gecikme zammı uygulanmaktadır (Ökte, 1951: 56).

2.3.4. Varlık Vergisinde Tahakkuk ve Tahsilât Oranları

Varlık Vergisinin tarh ve tahakkuk işlemleri için her ilde estimatör denilen vergi komisyonları oluşturulmuştur. 17 Aralık 1942 yılında İstanbul'da kurulan üç komisyon vergileme işlemlerini bitirmektedir, hangi mükellefin ne kadar vergi ödeyeceğini saptamaktadır. Bir gün sonrası 18 Aralık da ise vergiyi ödeyecek olanların isimleri ve ödeyecekleri miktarlar Vergi Dairelerinin ilan panosuna asılmaktadır (Aktar, 2000: 216).

Komisyon görevlileri mükellefleri kolay seçebilsinler diye onları gruplara ayırmaktadır. Aslında kanunda mükellefler arasında bir ayırım söz konusu olmamakta, komisyonun vergilemeyi daha kolay yapacakları fikrinden yola çıkılarak böyle bir ayırım yapılmaktadır. Mükellefler önce M (Müslüman), G (Gayrimüslim) olarak ikiye ayrılmaktadır. Daha sonra da D (Dönmeler) ve E (Ecnebler) grupları eklenmektedir. Böylece cetvellerin hazırlanması kolaylaşmaktadır (Ökte, 1951: 48).

M grubunu sadece Müslüman tüccarlar, G grubunu Türkiye'de yaşayan fakat dini özelliklerini ve etnik yapısını koruyan ancak Türkiye vatandaşı olan Ermeniler, Rumlar ve Museviler, D grubunu önceden farklı bir ulusun vatandaşı olarak yaşamış ya da azınlık olarak yaşamış fakat Müslümanlığı kabul etmiş olanlar, E grubunu ise başka bir ülkenin hâkimiyeti altında olan ancak kültürel ve ticari faaliyetlerini Türkiye'de devam ettirenler oluşturmaktadır (Akar, 1992: 47).

Bu dört grupta kendi içinde sınıflandırılmıştır: Fevkalade Müslüman (FM), Fevkalade Gayrimüslim (FG), Beyannameli Müslüman (BM), Beyannameli Gayrimüslim (BG), İratlı Müslüman (İM), İratlı Gayrimüslim (İG), Anonim Şirket [ANŞ (M, G, E)], Hizmet Erbabı (HE), Emlak Sahipleri (EML), Müteahhitler (MÜ), Büyük Çiftçiler (BÇ), Seyyar Çalışanlar (Ökte, 1951: 71).

Tablo 3: İstanbul Tahakkukunda Gruplar

	Dini Köken	Mükellef Sayısı	%	Tahakkuk Edilen Varlık Vergi	%
Fevkalade Mükellefler/Müslüman	M	460	% 0,73	17.294.549.-	% 4,96
Fevkalade Mükellefler/Gayrimüslim	G	2.563	% 4,09	189.969.980.-	% 54,35
Beyannameli Mükellefler/Müslüman	M	924	% 1,47	3.128.310.-	% 0,89
Beyannameli Mükellefler/Gayrimüslim	G	1.259	% 2,01	10.364.466.-	% 2,96
İrat üzerinden Kazanç Vergisi ödeyen esnaf, tüccar vs.	M	2.589	% 4,13	4.055.100.-	% 1,16
İrat üzerinden Kazanç Vergisi ödeyen esnaf, tüccar vs.	G	24.151	% 38,59	72.811.850.-	% 20,88
Günelik brüt kazanç sahibi seyyar/evde çalışanlar	G	15.413	% 24,63	9.629.450.-	% 2,75
Hizmet erbabı İşçi – Memur/Gayrimüslim	G	10.991	% 17,56	6.880.500.-	% 1,96
Anonim Şirketler	G-M-E	159	0,25	7.490.910.-	% 2,14
Büyük çiftlikler	M	222	0,35	1.122.450.-	% 0,32
Müteahhitler	G-M	376	% 0,60	6.546.372.-	% 1,87
Emlak Sahipleri	G-M	2.258	% 3,60	16.525.045.-	% 4,72
İstanbul şehir sınırları dışındaki kazalar toplamı	G-M	1.210	% 1,99	3.664.437.-	% 1,04
TOPLAM		62.575	100	349.483.419.-	100

Kaynak: Ökte, 1951: 102

Verginin İstanbul tahakkuk oranlarına bakıldığında %87'si gayrimüslim, %7'si Müslim mükelleflere yüklenmektedir. Kalan %6'lık kısım ise farklı gruplarda olup bunların çoğu Ecnebler ve Gayrimüslim azınlıklara yüklenmektedir (Aktar, 2000:223).

Varlık Vergisi mükellefleri açıklandığında Gayrimüslimlerin Müslümanlara göre daha fazla vergilendirildikleri görülmektedir. Bu durumun oluşmasında kamuoyu baskısı etkili olmaktadır. Varlık Vergisinin Gayrimüslimler üzerinde yoğunlaşmasının bir diğer nedeni de servetin ve zenginliğin bu kesimin elinde olmasından kaynaklanmaktadır.

İstanbul Ticaret Odasının tuttuğu kayıtlara göre meyhanecilik, pastanecilik, doktorluk, ticaret ve sanayi sektörünün %87'si Rum, Ermeni ve Musevilerin himayesinde bulunmaktadır (Kafaoğlu, 2002: 59).

Tablo 4: Varlık Vergisi Tahakkuk ve Tahsilâtı (Türkiye Geneli ve İstanbul İli)

	İstanbul	Oran	Türkiye	Oran
A. Toplam mükellef sayısı	62.575	%54	114368	%100
B. Tahakkuk eden varlık vergisi (TL)	317.275.642.-	%68	465.384.820.-	%100
C. Tahsil edilen varlık vergisi (TL)	221.307.508.-	%70	314.920.940.-	%100
D. Tahsilatın tahakkuka oranı (C/B)		%69,7		%74,3

Kaynak: Aktar, 2000: 140

Verginin tahsilâtına bakıldığında ülke genelinde tahakkuk edilen verginin %74,3'lük bir kısmı tahsil edilebilmektedir. Bu ülke genelindeki vergi tahsilatının da %70'e yakın kısmı İstanbul'dan tahsil edilmektedir. İstanbul'dan tahsil edilen vergi miktarı 1942 yılının bütçe harcamalarının %24,2'sini karşılamaktadır (Özyürek, 2001: 1).

Varlık Vergisi, bütün ülkeyi kapsamına rağmen, verginin tahakkuk ve tahsil aşamasında İstanbul'a ayrı bir önem verilmektedir. Vergi mükellefleri önce iki gruba, sonra dört gruba o dört grupta kendi içinde gruplara ayrılmaktadır. Mükellefleri bu şekilde gruplara ayırmanın nedeni; İstanbul'daki azınlıkların fazlalığından kaynaklanmaktadır.

İstanbul'un o dönemde ticaret merkezi olması ve azınlıkların da ticaretle uğraşması İstanbul'u verginin ana merkezi yapmaktadır (Karabulut, 2005: 329). İstanbul'un vergi açısından bu kadar potansiyele sahip olmasının altında etnik kökeninin zenginliği yatmaktadır. İstanbul; Osmanlı döneminden beri en çok göç alan, jeopolitik konum açısından da ticaret merkezinin ortasında bulunan bir şehir itibarıyla büyük öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında; Varlık Vergisi aslında tüm Türkiye genelinde uygulanmak istenmişse de, rakamlara ve oranlara bakıldığında uygulama alanının İstanbul olarak ağırlık bulduğu söylenebilmektedir.

O dönemde ticari hayatın yoğun olduğu yer ve Gayrimüslimlerin yoğunlaştığı yer İstanbul olduğu için Varlık Vergisi İstanbul'daki Gayrimüslimler üzerine yoğunlaşmaktadır (Şahin, Özenç, 2008: 91).

Buradan görüleceği üzere; Varlık Vergisi ile asıl vergilendirilmek istenen kesim tarım ürünlerinin ticaretini yaparak zenginlik elde eden Anadolu kökenli ticaret erbabı değil, dışa dönük İstanbul ticaret erbapları olmaktadır (Boratav, 1988: 342).

2.3.5. Vergisel Ödevlerini Yerine Getirmeyenlere Uygulanan Yaptırımlar

Vergisel ödevlerini yerine getirmeyenler, vergisini zamanında ve ya tam ödemeyenler devlet tarafından hukuki yaptırımlara ve ya cezai yaptırımlara maruz kalmaktadır. Devlet bunları yaparken kişinin hak ve özgürlüklerini, kanundaki yasal haklarını sınırlayarak ve ya kişinin bu haklarını yok sayarak yaptırımda bulunamaz. Ancak Varlık Vergisi uygulayıcıları vergisel ödevini yerine getirmeyenlere karşı uyguladığı yaptırımlarla tartışma konusunun daha da genişlemesine sebep olmuştur.

İlk olarak vergisini tam ve zamanında ödemeyenlerin malları haczedilmiş, açık artırma usulüyle satışa sunularak mükelleflerin vergi borcu kapatılmaya çalışılmıştır. Vergisini ödemek için gayrimenkullerini satan mükelleflerin, çoğunlukla Gayrimüslim mükelleflerden oluştuğu görülmektedir. Gayrimenkullerini satan mükellefler çoğunlukla Müslüman olmayan mükelleflerdir. Buradan Gayrimüslim mükelleflerin ne derece varlıklı olduklarını görmekte mümkün olmaktadır.

Vergi borcunu ödemek için mallarını satan mükellefler gayrimenkullerinin değerinde satmaya çalışmıştır. Ancak maliye bürokrasinin müzayede yöntemiyle yaptığı satışlarda menkuller değerinin altında satılmıştır (Aktar, 2000: 229).

Varlık Vergisi Kanununa göre, listelerin ilanı tarihinden itibaren bir ay içerisinde borçlarını ödemeyen mükellefler, borçlarını tamamen ödeyinceye kadar ülkenin herhangi bir yerinde, bedeni kabiliyetlerine uygun olarak askeri mahiyeti haiz (askeri özelliği) olmayan kamu hizmetlerinde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılacaklardır (VVK, 1942: madde 12).

Bu bağlamda vergi borçlarını bir ay içinde ödemeyen mükellefler yol yapımında çalışmak üzere Aşkale'ye gönderildi. Varlık Vergisi uygulaması bürokrasi ile burjuvazi arasında söz konusu ittifakı kısmen bozan bir uygulamadır. Çünkü "kaş yaparken göz çıkararak" iktidar, bu uygulamayla bütün iş hayatını altüst etmiş, ticari ilişkilerin bozulmasına yol açmıştı (Sosyalizm Ansiklopedisi, 1988: 1921).

2.3.6. Varlık Vergisine Yöneltilen Eleştiriler

Her yasayı ve kanun maddesini uygun gören ve ya görmeyen kişiler, gruplar olduğu gibi Varlık Vergisinin uygulanmasını kayda değer bulmayan kimseler de bulunmaktadır. Bunun aksine Varlık Vergisinin uygulanmasını gerekli gören kimseler de bulunmaktadır.

2.3.6.1. Olumlu Eleştiriler

Varlık Vergisi fikrinin en önemli savunucusu John Maynard Keynes'tir. Keynes'e göre savaş döneminde bozulan ekonominin eski haline gelebilmesi için, savaşın yarattığı olumsuz düzenden faydalanarak haksız zenginleşen kesimin vergilendirilmesini uygun bulmaktadır. Keynes'in bu konudaki düşüncesini vergi ile borç arasında yer alan genel varlık vergisi oluşturmaktadır. Keynes'e göre; *“umumi bir varlık vergisi fazilet, adalet ve nazariye bakımından münakaşa götürmeyecek şekilde üstündür”*.

Diğer önemli vergi uygulayıcısı ve teorisyeni Prof. Dr. Neumark da savaş döneminde ortaya çıkan olağanüstü durumdan haksız kazanç elde edenlerin savaş vergisi ile vergilendirilmesini desteklemektedir (Çakmak, 2009).

16. yüzyılda Lock; varlık ve servet üzerinden vergi alınmasını devlet olmanın gereği olduğunu savunmaktadır. 17. yüzyılda ise; devletin kişilerin varlığı üzerinden vergi almasını en doğal hakkı olduğunu savunan Montesquie'dur. Devlet varlığını kullanarak halkını koruyorsa; halk da devletin varlığının devamı için, devleti ayakta tutmak için ve korunma bedeli olarak devlete vergi vermeleri gerektiğini savunmaktadırlar (Pur, 2007: 327).

Türkiye’de ise Varlık Vergisinin öncüsü ve uygulayıcısı dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu’dur. Saraçoğlu hükümetinin hatası bu vergiyi uygulamak değil, yanlış şekilde uygulamak olmuştur. Varlık Vergisinin olağanüstü dönemde savaş harcamalarını ve devletin kamu harcamalarını finanse etmek için çıkarılmış olduğu düşünülürse, uygun bir vergi olarak düşünülmektedir. Bu olağanüstü dönemde hükümet, hukuki gücünü kullanarak halkı, devlete karşı zorunlu yardıma mecbur bırakmıştır.

Ayrıca savaş gibi olağanüstü durumda hükümet, ülkede yaşayan halkın yaşam düzeyini eşitlemeye çalışmıştır. Müslüman halk açlık ve sefalet çekip, erkekler askere giderken, Gayrimüslim halk var olan zenginliğine kıtlık ortamından kaynaklı daha da zenginlik katmıştır. Gayrimüslim halk askere gitmediği gibi, kazancı ve serveti üzerinden vergi de vermemektedir. Hükümet bunu yokmuş gibi kabul edemeyeceği için savaş dönemini lehlerine çevirerek zenginleşenlere vergi uygulamıştır. Bu durumdan zenginleşenler de Gayrimüslim azınlıklar olduğu için Varlık Vergisi onları hedef alıyormuş gibi görülmüştür.

Şevket Süreyya Aydemir (1985: 235- 236)’de Varlık Vergisini haklı görenler arasındadır. Varlık Vergisinin olağanüstü dönemde alınan bir vergi olduğunu belirtmektedir. Vergiyi o dönemin yöneticilerinin isteği ve ya arzusu için değil, dönemin şartlarının gerektirdiği zorunlu bir uygulama olduğu için gerçekleştirildiğini söylemektedir.

Nejdet Sançar Varlık Vergisi ile azınlıklara karşı yapılan ayrımcılığın az olduğunu söylemektedir. Hatta azınlıkların Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip olmasını da Türklere yapılmış haksızlık olarak görmektedir (Sançar, 1973: 206- 207).

Dönemin yöneticilerinden Ahmet Arif Meriç’de Varlık Vergisinin uygulamasının yanlış olmadığını savunmaktadır. Vergiyi uygularken hiçbir farklılığın ve ayrımın gözetilmediğini iddia etmektedir. Türkiye’de yaşayıp kazanç elde edenlerin azınlık bile olsa vergisini ödemesi gerektiğini, hatta azınlıkların ödediği vergiyi de Türklere fazlasıyla geri aldıklarını söylemektedir. Faik Ökte’nin 1951’de yazdığı “Varlık Vergisi Faciası” kitabını da Türklüğe ihanet olarak değerlendirmektedir. Bunun nedeni; Faik Ökte’nin o günkü şartları bilmesi ve Ökte’nin devlet sırlarını ortaya dökmesinden kaynaklanmaktadır (Meriç, 1951: 4–7).

Hukuk adamı ve akademisyen olan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (1973: 54) Varlık Vergisini savunan ancak uygulamalardaki hataları da kabul eden yazılar yazmaktadır. Varlık Vergisinin tahsilini 15 günlük kısa süre içinde değil de, taksitli olarak gerçekleştirmeleri gerektiğini söylemektedir. Eğer mükelleflerin borçlarını taksitli tahsil etmiş olsalardı, Varlık Vergisi bu kadar olumsuz iz bırakan uygulama olarak tarihte yer almayacağını savunmaktadır.

Varlık Vergisini ilk tavsiye eden yazar olan Ahmet Emin Yalman olmaktadır. Yalman'ın yazdığı makalelerinden anlaşıldığı kadarıyla Varlık Vergisinin uygulanmasını tarh ve tahakkuk olarak 2 aşamada önermekte, azınlıkların vergilendirilmesi için bir an önce girişimlerde bulunulması gerektiğini savunmaktadır. Ancak o dönemde Varlık Vergisini şiddetle öneren Yalman daha sonraki yıllarda Varlık Vergisine karşı çıkmaktadır (Akar, 1992: 46- 47).

2.3.6.2. Olumsuz Eleştiriler

İktisat Profesörü Kenan Bulutoğlu'na göre Varlık Vergisi “bahtsız bir uygulama” olarak nitelendirilmektedir. Varlık Vergisi mükelleflerin gelirleri ve servetleri göz önüne alınarak ve belli bir oran düşünülerek değil de, orantısız ve ödenmesi mümkün olmayan miktarlar gayrimüslim vatandaşlardan tahsil edilmek istenmektedir.

Varlık Vergisi doğru zamanda uygulanmasına rağmen, uygun ortamda doğru şekilde uygulanmamıştır. Türkiye, yapısı gereği azınlıkları barındıran, çok uluslu milletlerin yaşadığı bir ülkedir. Varlık Vergisi uygulanırken bu beşeri yapı dikkate alınmamış, halk arasında adaletsiz bir yapının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Hükümet, Müslim vatandaşların durumunu Gayrimüslimlerden alacağı vergilerle iyileştirmeye çalışırken, Gayrimüslim vatandaşların durumunu kötüleştirmiştir. Yani bireyler arasındaki eşitliği sağlamayı, ekonomilerini iyileştirmeyi amaçlarken, eşitlik sağlanamamış, ekonomik durumu iyi olan mükelleflerin durumu daha da kötüleşmiştir. Ekonomik durumun yanında sosyal hayatları ve psikolojik durumları da zarar görmüş, devlete olan güvenleri sarsılmıştır.

Varlık Vergisinden beklenilenden daha iyi tahsilât yapılmaktadır. Ancak uygulamaları hataya çok açık olmakta ve psikolojik baskı ile beraber insanlar üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı inkâr edilememektedir (Tekeli, 1944: 157).

Varlık Vergisinin siyasi bir uygulama olduğunu, tek parti döneminde azınlıklara karşı yapılan bir darbe olması yönünden önemli olduğu vurgulanmaktadır (Okutan, 2004: 270).

Varlık Vergisini eleştiren yayınlar düzenlenmiştir. Rıdvan Akar'ın 1992 de yazdığı "Varlık Vergisi, Tek Parti Rejimde Politika Örneği" ve 1999 yılında yazdığı "Aşkale Yolcuları, Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları, Rıfat N. Bali'nin yazdığı "Bir Türkleştirme Serüveni" ve Ayhan Aktar'ın 2000 yılında yazdığı "Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları" yayımlanmıştır (<http://www.salom.com.tr/news/detail/18904-Varlik-Vergisi-aklaniyor-mu.aspx>).

Varlık Vergisi döneminde tapu kayıtları düzgün ve doğru şekilde kayıt edilmediğinden komisyonun mükelleflere tarh edeceği vergi hatalara açık olmaktadır. Tarhiyat karine usulüne göre yapılmaktadır. Bu vergi usulüne göre de mükelleflerin gelirini; harcama biçimi, yakın çevresi, kılık kıyafeti ve tüketim harcaması gibi özellikleri oluşturmaktadır. Mükelleflerin belirlenmesi toplumsal ve ekonomik açıdan yüksek gelir elde eden, varlıklı ve ya zengin kişiler olarak değil, zenginliklerini lüks tüketim yaparak gösterenler şeklinde olmaktadır (Akar, 2000: 172).

Verginin tarhiyat şekli; çok zengin olup da yaşadığı hayat sade ve orta düzeydeyse bu mükellefin vergi oranı daha az olması şeklinde olmaktadır. Eğer çok fazla zengin olmayıp ama lüks harcamalar yapan, pahalı evde oturan veyahut mücevherleri varsa bunlara vergi oranı diğerlerine göre daha fazla olmaktadır. Ayrıca toplumda zengin olarak söylenen kişiler de hiç araştırılmadan sadece dedikodulara göre yüksek orandan vergilendirilebilmektedir.

Varlık Vergisi uygulamasında hata, sadece bu şekilde belgeye dayanmayarak vergi tarhiyatı yapan kanun uygulayıcılarında değildir. Dönemin tapu kayıtları ve belgeleri düzenli ve gerçeği yansıtır bir şekilde tutulmaması diğer bir hatadır. Tapu kayıtları ve vergi

belgeleri gerçeği yansıtmadığından onlar dikkate alınmamış, tarhiyat kulaktan kulağa söylenen söylentilere göre yapılmıştır. Ticaret yapan bir mükellef, cömert olarak yörede n salmışsa, onun vergi matrahı daha yüksek hesaplanmıştır.

Varlık Vergisiyle diğer amaçlanan konu, Gayrimüslimler ve Müslümanlar arasındaki ekonomik durumu eşitlemek ve ya ekonomik durum arasındaki farkı en aza indirmektir. Ancak bunu yanlış uygulanan vergiyle düzeltmeye çalışmışlarsa da başarılı olamamışlar, Türklerin durumu iyileşirken, azınlıkların durumunu ktleştirmeye başlamışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GENEL VERGİLEME İLKELERİ AÇISINDAN VARLIK VERGİSİ

Varlık Vergisinin vergileme ilkelerine uygun olmadığını, vergilendirme yapılırken ilkelerin göz ardı edildiği bu bölümde irdelenmiştir. Ayrıca ilkelerin sosyal ve mali hayat üzerine etkileri de belirtilmiştir.

3.1. Vergileme İlkelerinin İşlevi

Vergileme ilkeleri vergilerin ve vergiyi uygulayanların aslında nasıl olması gerektiğinin yapısını oluşturmaktadır. Vergi almanın hangi şartlara hangi kurallara göre olacağını, vergi alınırken ve ya alındıktan sonra nelere etki ettiğinin dikkat edilmesi gerektiğini açıklayan açıklayıcı ve yol gösterici kurallar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vergileme ilkeleri aynı zamanda mükellefleri de koruma altına almaktadır. Vergi kanunlarıyla mükelleflerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı ve ya hak ve özgürlükleri engelleyici kanunlar yapılmasını ve bu kanunların uygulanmasını önlemektedir. Bazı maliyeciler ve ekonomistler vergileme ilkelerini tanımlarken, vergileme ilkelerinin önemini ve işlevini belirtmektedir.

Tekin (1978: 5-6)'e göre; vergiciliğin anayasası niteliğinde olan ve biçime ve yönetime ilişkin bir dizi sorunları kapsayan bu ilkeler, olan şeyden çok olması gerekeni amaç edinen birer norm ve kurallar topluluğudur.

Pehlivan (2004: 155)'a göre; vergileme ilkeleri, vergilerden beklenen fonksiyonların gerçekleşmesi için bir vergi sisteminde yer alan çeşitli vergilerin seçiminde ve uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken hususları ifade eder.

Turhan (1998: 190)'a göre; çeşitli vergilerin gerek kapsamı, gerekse yapılarının belirlenmesi bakımından uyulması gereken normlardır.

Edizdoğan (1998: 134)'a göre; vergileme ilkeleri, toplumun iktisadi ve sosyal hedefleri gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak nitelikte, vergilerin taşıması gereken vasıflardan ibarettir. Başka bir deyişle, vergiler oye kriterlere göre seçilmelidir ki, bu seçimden sonra kurulan vergi sistemi, toplumun genel iktisadi ve sosyal hedeflerinin gerçekleşmesini mümkün olduğu kadar kolaylaştırsın.

Akdoğan (2007: 192-193)'a göre; vergi ilkeleri bir vergi uygulamasının gerek mevzuat ve gerekse uygulama açısından başarılı bir şekilde yürütülebilmesi bakımından geliştirilmiştir. Bu ilkeler geçmişte ve günümüzde; varlığına dikkat edilerek ya da bir kısmının farkına dahi varılmadan gerçekleştirilmekte veya gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Toplum içerisinde bir verginin uygulanış biçimi ve başarısı ile ilgili olarak ileri sürülen yargı ve değerlendirmelere dikkat edildiğinde söz konusu ilkelerden söz edildiği görülür.

3.2. Genel Kabul Gören Vergileme İlkeleri

Vergileme ilkeleri Adam Smith'in dört vergileme ilkesiuzerine kurulmuştur. Bu dört vergileme ilkesi daha da genişletilerek halen daha geçerliliğini korumaktadır. Bu başlıca vergileme ilkeleri şoye sıralanabilir:

- İktidar (ödeme gucu) İlkesi
- Belirlilik (kesinlik) İlkesi
- Uygunluk İlkesi
- İktisadilik İlkesi.

Adam Smith, Milletlerin Zenginliği (The Wealth Of Nations) adlı 1776 da yazdığı kitabında yer verdiği vergileme ilkeleri halen daha kabul görmekte ve beğerilmektedir (Orhaner, 2000: 148).

Bu vergileme ilkeleri "Vergilemenin Dört Temel Direği" ve "Mükelleflerin Hukuk Beyannamesi" olarak kabul edilmektedir (Sayar, 1975: 99).

3.3. Varlık Vergisine Vergileme İlkeleri Açısından Eleştirel Bakış

3.3.1. Yasallık İlkesi Açısından

Yasallık ilkesi diğer adıyla kanunilik ilkesinin gereği kanunsuz suç, ceza ve uygulama olmaz. Vergi konulurken de vergi gerekçesinin kanuni bir mazerete dayandırılması gerekmektedir. Verginin kanuni gerekçesi anayasamızın 73. maddesinde yer almaktadır.

Anayasanın 73. maddesi “Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir, kaldırılır” düzenlemesini içermekte olup teori ve uygulamada verginin yasallığı ilkesi olarak adlandırılan bu ilke vergi, resim, harç ve benzeri kamusal güce dayalı bütün yükümlülüklerin yasayla düzenlenmesi zorunluluğunu öngörmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: madde 73).

1924 Anayasasının 85’inci maddesinin 1’inci fıkrasında yer alan "*kanunsuz vergi olmaz*" ilkesine aykırı ileri sürülebilecek nitelikte çıkarılan kanunların başında Varlık Vergisi gelmektedir (Ökte, 1951: 34).

Varlık Vergisi yükümlülere itiraz etme ve dava açma hakkı tanımamakta ve dolayısıyla yargısal denetim kapsam dışı kalmaktadır (VVK, 1942: madde 11- 13).

Varlık Vergisinin Anayasa’da da yer alan hukuk devleti tabirini, vergi kanunlarında yer alan vergilerin yasallığı ilkesini ağır şekilde zedelediğinin saptanabilmesi sonucu uygulanmış olan Varlık Vergisi kanunilik (yasallık) ilkesine aykırılık taşımaktadır (Çengelci, 2010: 52).

Verginin kanunda yer alması bunun yasal olduğunu göstermemektedir. Verginin kanunla ilgili özelliklerin ayrıntılı bir şekilde kanun metninde bulunması ve yasalara uygun olarak uygulanması gerekmektedir. Ancak Varlık Vergisine bakıldığında ayrıntıya yer verilmemekte, verginin tarhiyatında yasallığın aksine keyfiyetin olduğu da görülmektedir. Yasallık ilkesinin amacı keyfiyeti önlemektir. Verginin mükellefi, tarh oranı, tahsilât zamanı gibi ayrıntılar vergi kanununla belirlenmesi gerekmektedir. Varlık vergisinin

mükelleflerine bakıldığında gerçek ve tüzel kişilerin hangi gruplar olduğundan bahsetmektedir. Verginin tarhiyat oranında belirli bir oran ve ya yüzde bulunmamakta, verginin takdir komisyonunun kimler olduğu kanunla belirtilmektedir. Tahsilât zamanı ise mükelleflere yapılan vergi tarhiyatından sonra on beş gün içinde yapılacaktır.

Verginin yasallığı gereği vergi tahakkuk edilen kişi verginin yüklenicisi olmaktadır. Varlık Vergisi bu maddenin tam tersi bir uygulaması, mükelleflerin vergisini ödeyemediklerinde yakın aile bireylerinden bu vergiyi tahsil etme olanağını devlete vermesi olmaktadır. Devlet edindiği bu yetkiyle aile bireylerinin ödeyemediği vergiyi onların mallarını satarak, kendilerine borçlu olan mükelleflerin vergi borcunu tahsil etmeye çalışmaktadır (Aktar, 2000: 195).

Burada görüldüğü üzere, verginin yüklenicisi kanun tarafından mükellef olması gerekirken, yakın aile fertleri de vergi yüklenici konumuna düşürülmektedir.

3.3.2. Adalet İlkesi Açısından

Adalet kavramı, kişiden kişiye göre değişen bir kavram olduğundan; zamana, mekâna, ideolojilere ve kurumlara göre değişiklik göstermektedir. Vergilemede adalet, tarihsel süreç içinde değişik şekillerde değerlendirilmiş, ancak herkes tarafından kabul edilebilir bir şekilde sınırları halen daha belirlenememiştir (Sheffrin, 1993: 301).

Tarih boyunca maliyecilerin üzerinde en fazla durdukları konulardan biri, adil bir vergi sisteminin kurulması olmaktadır. Adil bir vergi sisteminin amacını yerine getirmesi için, kamu hizmetlerini gerçekleştirmek üzere alınacak vergilerin toplumdaki kişiler arasında hak ve adalete göre dağıtılması gerekmektedir (Edizdoğan, 2000: 139).

Vergide adalet ilkesi, verginin hakkaniyete uygun olması gerektiğini ifade etmektedir (Orhaner, 2000: 149). Vergi adaletinin sağlanmasında devlet, üzerine düşen görevleri yapabilmek için ülke toprakları üzerinde yaşayan vatandaşlardan belli kıstaslara göre vergi toplamakla görevli bulunmaktadır (Düzgün, 2006: 1).

Vergide adalet; ilgili yasal düzenlemeler yapılırken, yasa koyucunun adalet ilkesine ve ana vergi ilkelerine göre oluşmakla birlikte, gerçekleştirilmesi beklenen adaletin uygulama açısından da sağlanması büyük önem taşımaktadır. Diğer deyişle, adil olarak hazırlanmış olan vergi yasalarının, uygulama itibarıyla da adalete ters düşmeyecek etkinlikte uygulanması gerekmektedir (Akdoğan, 2007: 196).

Varlık Vergisi uygulaması esnasında mükelleflerin gelirleri ve servetleri belirlenirken, vergi idaresinin elindeki bilgiler sınırlı ve yetersiz olduğundan, mükelleflerin matrahı belirlenirken herhangi bir belge dikkate alınmamaktadır. Duyumlardan, söylentilerden hareketle ve ağırlıklı olarak karine usulüne göre matrah takdiri yapılmaktadır (Bakkal, 2003: 104).

Ayrıca matrahların belgelere dayandırılmaması ve ya yanlış belgelere dayandırılması; hesap hatalarından matrah hatalarına örnek gösterilebilmektedir (Kızılot, 2010: 111).

Hakkaniyet (adalet) ilkesi Varlık Vergisiyle bir nebze olsa da uyumluluk göstermekte, Müslümanlara göre ticaretle uğraşp gelir seviyesi yüksek olan Gayrimüslim mükelleflerden daha fazla vergi talep edilmektedir.

Vergilemede adalet ilkesi eşitlik ilkesinin en önemli kriterini oluşturmaktadır. Adalet ilkesi de dikey ve yatay adalet ilkelerinden oluşmaktadır (Öncel ve diğerleri, 1999: 41).

3.3.2.1. Dikey Adalet

Dikey adalet; mali ve sosyal yönü eşit düzeyde olmayan mükelleflerin, farklı oranlarda vergi ödemesi olarak tanımlanmaktadır (Akdoğan, 1996: 163- 164).

Dikey eşitlik, kişiye göre değişen yani göreceli bir kavram olmakla beraber uygulaması kolay olmamaktadır. Dikey eşitlik de; vergi oranlarının artışı mükellefin ödeme gücüne orantılı olarak gerçekleşmektedir. Mükellefin geliri arttığı zaman artışa paralel olarak vergi oranı da artırılması gerekmektedir (Akbay, 1995: 13).

Varlık Vergisi tarh edilirken, aynı işi yapıp aynı parayı kazanan iki mükelleften biri daha sade bir hayat yaşayıp kendi içinde bir yaşam benimsemekte, diğeri dışa dönük daha sosyal bir hayat yaşamaktadır. Ancak bu iki mükellefin ödeyeceği vergi miktarına bakıldığında sade yaşamı benimseyen mükellef; dışa dönük, sosyal yaşamı aktif olan mükellefe göre daha az vergi ödeyecektir. Aslında ilk bahsedilen mükellefin ödeyebileceği vergi miktarı ona tarh edilen vergiden daha fazla olmaktadır (Aktar, 2000: 155).

Dikey adalet ilkesinde mükelleflerin ödeme gücü dikkate alınmakta, ödeme gücüne göre vergi oranı belirlenmektedir. Ancak Varlık vergisi döneminde dikey adalet ilkesi ihlal edilmekte, kişinin ödeyebileceği vergi miktarı ona tarh edilmemektedir. Böyle olunca da adil bir vergileme yapılması imkânı ortadan kalkmaktadır.

3.3.2.2. Yatay Adalet

Bu ilke, aynı düzeyde kazanç elde eden vergi mükelleflerinin, eşit vergi ödemesi anlamına gelmektedir (Şener, 1998: 209).

Varlık Vergisi yatay adalet yönünden incelendiğinde; vergi oranları belirlenirken mükelleflerin kazandığı gelir dikkate alınmayıp, kazançlarını harcama alışkanlıkları dikkate alınmaktadır. Varlık vergisi döneminde ortak olarak çalışan iki avukat aynı geliri kazanıp aynı ekonomik şartlara sahip bulunmaktadır. Fakat bu iki avukatın tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzları farklılık göstermektedir. Zamanın bilgi alınacak kayıtları zayıf olduğundan ve yeterince bilgi içermediğinden dolayı kişilerin harcama alışkanlıklarına göre vergi oranı belirlenmektedir (Aktar, 2000: 157).

3.3.3. Genellik İlkesi Açısından

Vergilemede genellik ilkesi, bir ülkede yaşayan herkesin, sosyal sınıf farkı gözetilmeksizin, kendi gelir ve mallarından vergi verme zorunluluğu olarak ifade edilmektedir (Öner, 1986: 77).

Devlet tarafından topluma sunulan kamu hizmetlerinin faydasının toplumun bütününe yönelik olması, genellik ilkesini gerektirmektedir. Günümüz de sosyal,

ekonomik, idari ve mali sebeplerle bazı kişi veya gruplar, vergi dışı bırakılmaktadır. Amaçlarına göre yararlı sonuçlar doğurabilecek bu uygulamaların rastgele olmaması ve genellik ilkesine ters düşecek boyutta olmaması gerekmektedir. Aksi halde, yasalarla amaçlanan adil vergi sistemi gerçekleşme imkânı bulamamaktadır (Akdoğan, 1996: 185-187).

Anayasamızın 73. maddesinin ilk paragrafında; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi vermekle yükümlüdür" şeklinde hükme yer verilmiştir. Bu madde de "herkes" kelimesi ülkemizde vergide genellik ilkesinin anayasal güvence altında olduğunu göstermektedir (TC Anayasası, 1982: madde 73).

Vatandaşlar arasında dil, din, ırk, cinsiyet ve düşünce vb. iktisat dışı ayrımlara dayanılarak vergilendirilmeye gidilmesi vergilemede genellik ilkesi açısından uygun olmamaktadır (Çağan, 1982: 147).

Ülkede yaşayan herkesin vergi ödemek zorunda olması ilkesine rağmen, hiç bir ülkede bunun tam olarak gerçekleştirilebilme imkânı bulunmamaktadır. Çünkü herhangi bir gelir veya serveti olmayan veya başkasının desteğiyle hayatını idame ettiren kişilerden vergi alınabilme ihtimali olamamaktadır. Yardım dernekleri, siyasi partiler ve kamu hizmeti gören kuruluşlar vb. vergiden muaf olduklarından genellikle vergilemeye tabi tutulamamaktadır. Ayrıca ekonomik amaçlarla da yatırımları teşvik için vergi muafiyetleri uygulanmaktadır (Erginay, 1995: 35).

Varlık Vergisi kanununun ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci maddelerinde mükelleflerin kim olacakları ve hangi oranda vergi alınacağı belirtilmektedir. Ancak verginin uygulaması olarak bakıldığında genellik ilkesi uygulanmamakta, aksine mükellefler arasında etnik ayrıma gidilmektedir.

Varlık Vergisinin tarh işlemleri yapılırken; mükellefler Müslüman (M), Gayrimüslim (G) olarak ikiye ayrılmaktadır. Daha sonra da Dönmeler (D) ve Ecnebler (E) olarak dört aşamalı mükellef cetveli oluşturulmaktadır (Ökte, 1951: 65).

Genellik ilkesine aykırı olan, ülke vatandaşı olmayan yabancı kökenli kimselere yani Ecnebilere de ayrıcalıklı uygulamalar yapılmaktadır. Müslüman mükellefler oranında Ecnebilere de vergi konulmasını gerektiren Varlık Vergisi kanunu, konsoloslukların baskısıyla kanundan çıkarılmaktadır (Akar, 2000: 101).

Genellik ilkesine aykırı düşen diğer bir uygulama şöyle ifade edilmektedir: Varlık Vergisi azınlık karşıtı bir vergi olmakta, buna bağlı olarak basında çıkabilmekte olan vergi karşıtı haberler hükümeti rahatsız etmeye başlamaktadır. Hükümet bunu engellemek için basın mensuplarına ayrıcalıklı uygulamalar başlatarak bunu engellemeye çalışmaktadır. Anlaşılacağı üzere genellik ilkesi burada yok sayılmakta, Varlık Vergisinin genellik ilkesiyle ilişkisi olumsuz yönde olmaktadır (Akar, 2000: 107).

3.3.4. Eşitlik İlkesi Açısından

Vergilemede eşitlik ilkesi, mükelleflerin vergi ödeme gücü bakımından aynı olanların aynı vergilendirme şartlarına tabi tutulması, buna karşılık vergi ödeme gücü farklı olan mükelleflerin ise farklı vergilendirme şartlarına tabi tutulması şeklinde tanımlanabilmektedir. Aynı durumda olanların aynı vergilendirme şartlarına tabi olması, vergilemede "yatay eşitlik" farklı durumda olanların farklı vergileme şartlarına tabi tutulması ise, vergilemede "dikey eşitlik" olarak nitelendirilir (Pehlivan, 2004: 162).

Varlık Vergisi yatay ve dikey eşitlik kavramlarına ters düşmektedir. Bir mükellefin harcama alışkanlığının, toplumdaki yerinin, saygınlığının ve yaşam şeklinin vergi matrahını etkilememesi gerekirken, Varlık Vergisinde durum bunun tersi olmaktadır. Aynı servete sahip iki Gayrimüslim mükelleften, çevresindeki insanlardan kopuk, mütevazı bir hayat yaşayan, yaptığı harcamalardan çevresindekilerin pek fazla bilgisi olmayan mükellef, servetini çevresindekilere göstermekten hoşlanan, insanlara yardım eden mükelleften, daha düşük oranda vergilendirilmektedir. Bu iki mükelleften ikincisi, hayat tarzından ötürü toplumda daha varlıklı ve zengin bir görüntü çizdiğinden dolayı diğer mükellefe göre daha fazla vergi ödemeye mecbur edilmektedir. Ancak aynı gelir ve servete sahip mükellefler farklı oranda vergilendirildiğinden Varlık Vergisi yatay adalet ters düşmektedir. Bu Gayrimüslim mükelleflerden çok daha fazla gelir ve servet sahibi olan Müslüman

mükelleflerden, dikey adalete ters düşecek şekilde Müslümanlara düşük vergi oranı uygulanarak vergi talep edilmektedir (Akar, 2000: 155- 157- 185).

Eşitlik ilkesinin Varlık Vergisiyle karşılaştırılması yapıldığında; dil, din, mezhep ve ırk ayrımı yapılarak Müslüman olmayan halka farklı vergi oranları uygulanıp, daha fazla vergi alındığı görülmektedir. Eşitlik ilkesinin gerektirdiği eşitlik uygulanmadığı görülmektedir.

Tablo 5: İstanbul'daki Varlık Vergisi Mükelleflerinin Kökenlerine Göre Dağılımı

Mükelleflerin Kökeni	Mükellefler	%	Tahakkuk	%
Müslümanlar (M)	4195	% 7	25.600.409	% 7
Gayrimüslimler (G)	54377	% 87	289.656.246	% 83
Diğer G- M- E	4003	% 6	34.226.764	% 10
TOPLAM	62.575	% 100	349.483.419	% 100

Kaynak: Akar, 2000: 87

Tablo 5' de mükelleflerin kökenlerine göre değerlendirilen Varlık Vergisi mükellef sayısı ve tahakkuk miktarı görülmektedir. Gayrimüslim mükelleflerin mükellef oranı % 87 olurken, Müslümanların mükellef oranı sadece % 7' dir. Müslüman mükellef sayıları 4195 olurken, Gayrimüslim mükelleflerin sayısı ise 54377 olmaktadır. Bu mükellef sayıları arasındaki 50182' lik fazlalığın köken farkından kaynaklı olduğu tabloya bakılarak söylenebilmektedir. Tahakkuk miktar ve oranlarının da, Gayrimüslim mükelleflerin Müslim mükelleflerinkinden fazla olduğu görülmektedir. Eşitlik ilkesine göre köken ayrımı yapmadan Gayrimüslim ve Müslim mükelleflerin mükellef sayısı ve tahakkuk miktarının eşit ve ya birbirine yakın olması gerekmektedir.

Eşitlik ilkesine göre Varlık Vergisinde; adil bir vergilemenin yapılmadığı, mükellefler arasında etnik ayrımlar yapıldığı tablodan anlaşılmaktadır. Varlık Vergisi döneminde vergi tahakkuk eden Gayrimüslim mükelleflerin sayısı Müslüman mükelleflerin sayısının çok üzerinde olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak eşitlik ilkesinin ne derece dikkate alınıp önem verildiği ne derece ihlal edildiği gözler önüne serilmektedir.

Aynı meslek grubuna mensup olan Gayrimüslimler ile Müslümanlar farklı uygulamaya tabi tutulmakta, kanunda hiçbir dayanak olmadığı halde Müslümanlar vergiden muaf tutulmaktadır (Akar, 2000: 81).

3.3.5. Uygunluk İlkesi Açısından

Adam Smith vergilendirmede uygunluk prensibini; mükellefler açısından verginin uygun şekillerde ve uygun zamanda alınmasını öngörmektedir. Uygun zamandan kastedilen, dolaysız vergilerden olan servet ve gelir vergisinin devlete ödenecek zamanda mükellefe tarh edilmesi olmaktadır. Kısaca, bir çiftçinin ürününü tarladan toplayıp sattığı zaman verginin tahsil edilmesi uygunluk ilkesini örneklemektedir (Özer, 1977: 61).

Uygunluk ilkesinde bir diğer amaç; vergiyi ödeyecek kişiye yani mükellefe zorluk çıkarmayacak şekilde ve mükellefi olumsuz etkilemeyecek şekilde olmaktadır (Sağbaşı, 2008: 203).

Uygunluk ilkesi sadece mükellef açısından dikkate alınmamaktadır. Maliye açısından da önem arz etmektedir. Vergilerin zamanında tahsil edilmesi, maliyeye aktarılması ve ödeme araçlarının doğru şekilde kullanılması önem taşımaktadır (Turhan, 1998: 207- 208).

Uygunluk ilkesi verginin ödenmesinde etkili olduğundan, bu ilke doğru şekilde kullanılmazsa verginin dezavantajları ortaya çıkmaktadır. Bu dezavantaj mükelleflerin vergisini ödeme zamanı ve şartları ağırlaştığında verginin ödenmeme ihtimali olarak meydana gelmektedir (Ayaz, 2005: 64).

Mükellefleri bireysel olarak düşünmeyip genel olarak uygunluk ilkesi kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü mükelleflerin, sosyal, ekonomik, psikolojik ve mali farklılıklarını tek tek ele almak mümkün olmamaktadır. Mükellefleri mesleklerine göre gruplandırarak uygunluk ilkesi kullanılması daha doğru olmaktadır (Karakoç, 1996: 249-373).

Varlık Vergisiyle karşılaştırıldığında uygunluk ilkesinin hiç dikkate alınmadığı gözlemlenmektedir. Varlık Vergisi kanununun 12. maddesine bakıldığında vergilerini ödemek için mükelleflere verilen süre, listelerin asılmasından itibaren 15 günlük tahsilât süresi olmaktadır. Bu süre zarfında mükelleflere tarh edilen verginin ödenmesi mümkün olmamaktadır. O dönemin hükümeti vergi tahsilâtının belirlenen sürede ödenmesinin zor olduğunu tahmin ettiğinden dolayı mükelleflerin vergi ödeme süresine 15 günlük sürenin eklenmesini uygun görmektedir. On beş gün sonunda vergisini ödeyemeyen mükelleflerin mallarına haciz konulmakta veya kimi mükellefler de mallarını satmak zorunda bırakılmaktadır (Akar, 2000: 92- 94).

Tablo 6: Varlık Vergisi ile İlgili Olarak Gayrimenkul Satanlar

Varlık Vergisi ile İlgili Gayrimenkul satanlar	Satılan gayrimenkullerin toplam değeri (TL)	Toplam satışlara oranı	Satılan gayrimenkul sayısı	Gayrimenkul ortalama değeri (TL)
Yahudiler	4,404,820	%39	151	29,170
Ermeniler	3,275,747	%29	211	15,523
Rumlar	1,370,440	%12	124	11,051
Azınlık şirketleri	1,100,375	%10	4	Veri yok
Yabancılar	605,700	%5	27	22,433
G ve M ortalıkları	189,500	%2	2	94,750
Diğer azınlıklar- Bulgar, Rus vs.	37,700	%.3	7	5,385
Müslümanlar	92,642	%.8	10	9,264
Ortakları Müslüman olan şirket	1,025	%.01	1	1,025
TOPLAM	11,077,949	%100	543	20,401

Kaynak: Aktar, 2000: 25

Tablo 6'dan da görüleceği gibi Varlık Vergisini ödemek için gayrimenkullerini satanların başında Gayrimüslim azınlıklar gelmekte, bu azınlıkların içinde de Yahudiler ilk sırayı almaktadır. Varlık Vergisi uygunluk ilkesi içinde uygunsuz bir şekilde yer almakta, mükelleflerin ödeme gücünü aşarak tarh edilen yüksek miktarlı vergileri tahsil için mükelleflere uygun zaman verilmemektedir. Mükellefler de kısa vadede nakit bulabilmek için sahip oldukları gayrimenkulleri satarak vergi borçlarını ödeyip, hacizden ve ya diğer

bir yaptırım olarak uygulanan bedenen çalışmaları gereken sürgünden kurtulmaya çalışmışlardır.

3.3.6. Verimlilik İlkesi Açısından

Verimlilik ilkesi diğer adıyla yeterlilik ilkesi gereği, devlet yeterli gelir kaynağı bularak sağlayacağı gelir ile kamu harcamalarını karşılamaktadır. Kamu harcamalarının artışı sonucunda devlet vergisel açıdan yeni vergiler çıkartmakta, uygulanan vergilerde gelirleri artırıcı yönde uygulamalar yapmaktadır (Plank, 1953: 183).

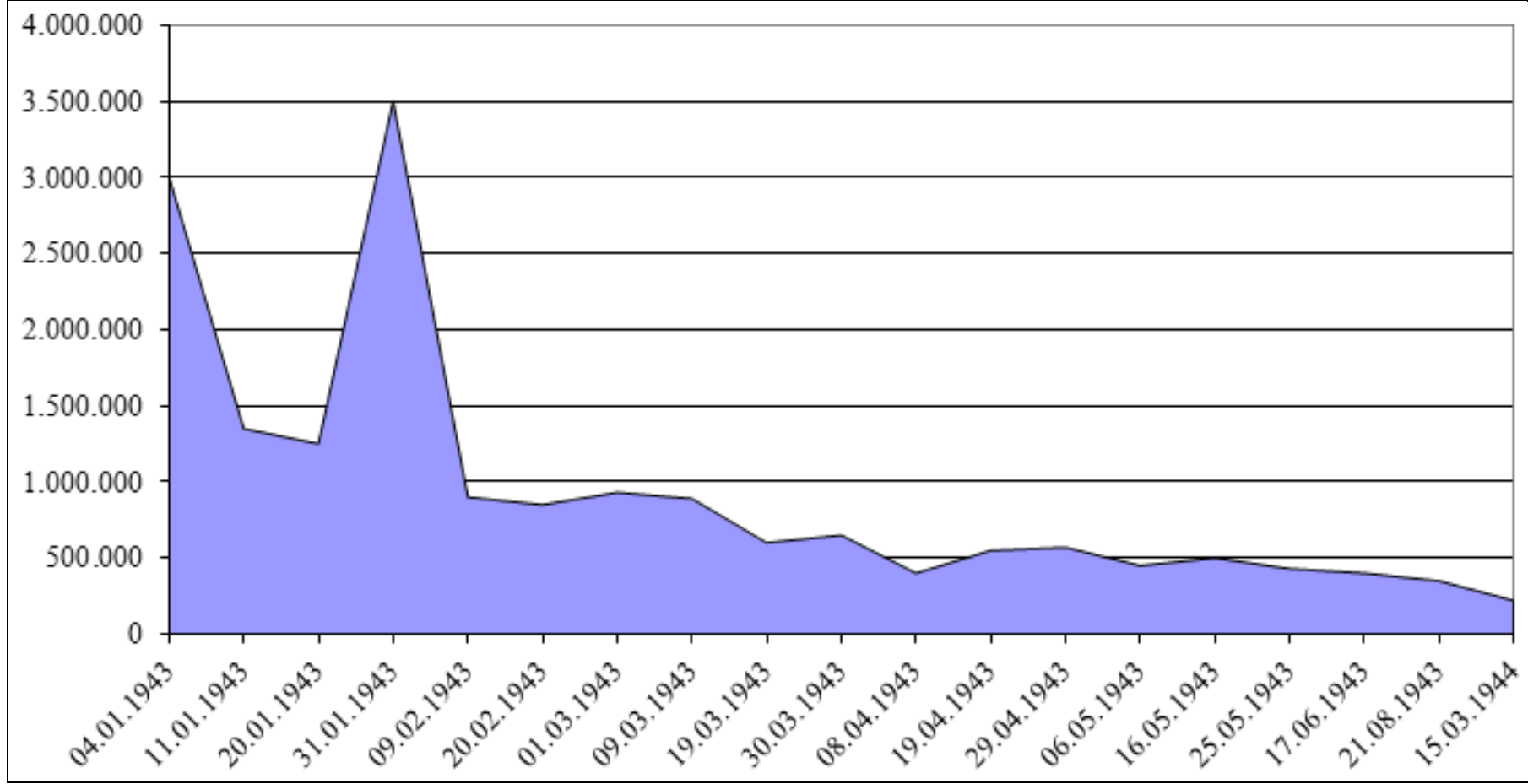
Bu nedenle vergiye ilişkin tarh ve tahsil giderleri düşürüldükten sonra geri kalan kısmın kamu harcamalarını karşılayacak miktarda olması gerekmektedir (İlkmen, 1970: 131).

Vergilemede verimlilik ilkesine ne derecede ulaşılabildiği, vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılama oranı ile ölçülmektedir. Verginin amaçlarından ilki mali amaç olduğundan, kamu harcamalarının vergi gelirleriyle karşılama oranı yükseldikçe, verimlilik ilkesine uygun bir durum için aşama kaydedilmiş olmaktadır (Önder, Türel vd., 1993: 30).

Varlık Vergisi verimlilik ilkesine uygun görünmektedir. Çünkü verimlilik ilkesinin kamu harcamalarını vergi gelirleriyle finanse etmek amacı, Varlık Vergisinde nispeten gerçekleştirilmektedir.

Varlık Vergisinden tahsil edilen vergi miktarı genel bütçe gelirleri içinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. 1 Haziran 1942 ile 31 Mayıs 1943 yılları arasında devlet gelir ve giderlerinin yer aldığı 1942 bütçesinin kesin rakamlarına göre yıl olarak toplamda 913,751,349 TL'lik harcama yapılmıştır. 1942 bütçesine ait toplam harcama kalemlerinin % 24,2'lik bölümü İstanbul'dan tahsil edilmiş olan Varlık Vergisi ile karşılanmıştır. Varlık Vergisi ile tüm ülkede toplanan miktar 314,920,940 TL olmakta, bununla toplam harcamaların % 34,4'lük kısmı yani üçte birlik kısmından fazlası karşılanmıştır (Aktar, 2000: 223).

Şekil 1: İstanbul Varlık Vergisi Tahsilâtı Günlük Ortalama (TL)

1943 yılının Ocak ayından Mart ayına kadar günlük tahsilât 1.000.000 TL'den aşağı düşmemekte, çalışma kamplarına gönderilmek üzere mükelleflerin toplanmaya başladığı dönemde ise günlük tahsilât 3.500.000 TL civarında görülmektedir.

3.3.7. Açıklık İlkesi Açısından

Vergilemenin idari ilkelerinden açıklık ilkesi gereği, vergi yasalarının uygulanması ile ilgili çıkarılacak, yönetmelik ve genelgeler açık ve anlaşılır olmakta, şüpheye yer vermeyecek derecede net olmaktadır. Bu ilkeye göre, vergi konusunun yani verginin nereden veya neden alınacağı açık ve net biçimde ortaya konması gerekmektedir (Savaş, 1993: 147). Vergi yasalarının açık bir dille, sade ve herkesçe anlaşılabilir bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Vergi yasalarını diğer yasalardan ayrı tutan sebepler arasında; her vatandaşın doğumundan ölümüne kadar bu yasalardan bir veya birkaçının etki alanına girerek, bu yasalara tabi olması yer almaktadır. Bunun için, vergi yasalarının açık, her kesimden her eğitim düzeyinden vatandaşın anlayabileceği bir dilde ve sadelikte yazılması önem arz etmektedir. Vergi yasalarının anlaşılması ve ya yanlış değerlendirilip uygulanması sadece vatandaşı zor durumda bırakması yönünden ele alınmamaktadır. Vatandaşın böyle bir yasaya karşı göstereceği tepki ilk aşamada vergi kaçırması veya vergiden kaçınma yoluna gitmesi olmaktadır. Ayrıca vergi idaresi ile vatandaş arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar yıllarca devam etmekte, devletin vergi alacağını zamanında tahsil edememesine yol açacağından vergi maliyeti artmakta, dolayısıyla da bu devletin bütçesini olumsuz etkilemektedir (Herekman, 1988: 28).

Varlık Vergisi kanununa bakıldığında, ne derece açık ve anlaşılır olduğu tartışılmaktadır. Varlık Vergisi kanun metni içerisinde, verginin mükellefi, konusu, matrahı, istisna ve muafiyetleri, vergi oranı, tarh ve tahakkuku, tahsili ile ilgili hükümlerin, yetersiz ve takdire yer veren bir biçimde düzenlenmesi, verginin matrahı ve oranının gösterilmemiş olması, Varlık Vergisinin vergi kanunu yapma tekniğine uygun olmadığı sonucuna varılmasına yol açmaktadır (Çengelci, 2010: 51- 52).

Varlık Vergisi'nin matrah ve oranı kanunda belirtilmemiş ve vergi miktarının belirlenmesinde takdir komisyonlarına geniş yetkiler verilmiştir (VVK, 1942: madde 3- 6).

3.3.8. Tarafsızlık İlkesi Açısından

Vergileme ilkeleri konusunda yapılan değerlendirmelerde vergilemede tarafsızlık ilkesi yıllardan beri vergi konusunda önemli rol oynamaktadır. Bu ilke temel ifadesini "Onları Bulduğun Gibi Bırak" olarak kabul edilen Edinburg Kuralı'ndan almaktadır (Neumark, 1975: 37).

Vergilemede tarafsızlık ilkesi, vergi almayla ekonomik alanda rekabete verilebilecek zararların olumsuz sonuçlarından kaçınma olarak ele alınabilmektedir. Vergilemede tarafsızlık ilkesi uygulanmak isteniyorsa, mükellefin vergileme yapılmadan önceki iktisadi- mali durumu ile mükellefin vergileme yapıldıktan sonraki iktisadi- mali durumu arasında hiç bir değişiklik olmaması gerekmektedir. Vergi sistemi ile ulaşılması hedeflenen amacın yanında, kaynakların ekonomide daha verimli kullanılması ve kaynakların yönlendirilmesine müdahale edilmemesi gerekmektedir. Bu ilkeye göre verginin, mükellefler üzerinde taşınamaz bir yük oluşturmaması, bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarına değişimi mecbur kılmaması öngörülmektedir (Gökbunar, 1998: 7- 8).

Bir vergi sisteminin tarafsız (nötr) olabilmesi için en başta şu üç kuralı taşıması gerekmektedir:

- Tespit edilen vergi oranlarının düşük olması,
- Vergi oranlarının “düz” (flaş) olması,
- Belirli kişi ve kurumlara vergi imtiyazları tanımaması gerekmektedir (Aktan, 2002:5).

Verginin ekonomiye ne kadar etkili olduğunu savunan bu ilkeye göre, üretici ve tüketici tercihlerini minimum düzeyde etkileyen bir vergi politikasının sürdürülmesi gerekmektedir. Örneğin, gelir vergisinin yüksek oranlarda tutulması, bireylerin çalışma ve ya işsiz kalma tercihini değiştirmektedir. Emlak vergisinin düşük oranda olması, emlaka

olan talebi artırırken, vergi oranının yüksek olması ise emlak talebini düşürmektedir. Ayrıca üretim aşamalarında alınan yüksek oranlı vergi ise sözü geçen malın üretimini düşürmektedir (Orhaner, 2007: 155).

Bu bahsedilen verginin tarafsız (nötr) olma ilkesine göre Varlık Vergisi incelenirse; karşımıza olumlu bir sonuç çıkmamaktadır.

Varlık Vergisi tarafsızlık ilkesiyle kıyaslandığında; vergi özelliğini kaybetmekte, özellikle gayrimüslim mükelleflerin mülkiyet haklarına müdahale etmek için mali bir araç olarak kullanılmaktadır. Durum böyle olunca, gayrimüslim bireylerin devlete olan güveni sarsılmakta, verginin uygulanmasından sonra gayrimüslimlerin ekonomik alandaki kararlarını da olumsuz şekilde etkilemektedir. Gayrimüslim mükellefler yatırım araçlarına karşı isteksiz davranmakta ve yurt içinde yapılacak olan yatırımlara ilgisiz kalıp yurt dışındaki yatırımlara destek vermektedirler (Akar, 2000: 199- 201).

Varlık Vergisi öncesi bozuk olan ekonomik hayatın vergiden sonra düzelmiş olduğu da söylenememektedir. Çünkü verginin tarafsız olma ilkesi vergi toplandıktan sonra ekonomik alanda rekabete izin vermektedir. Fakat ülkede uygulanan Varlık Vergisiyle; ülkedeki piyasa dışı ülkelerdeki piyasa ile rekabet edememekte, yatırımlar dış ülkelere kaymaktadır.

Tespit edilen vergi oranlarının düşük olması ilkesinden, vergi alınan mükelleflerin yapacakları yatırımları ve ya yatırım yapmak için alacakları ekonomik kararları etkilemeyecek şekilde düşük olması kastedilmektedir. Varlık Vergisi, mükelleflerin gelirlerinin çok üzerinde vergi alınması ile bu kritere uygun olmamakta, vergi oranlarının ekonomik hayatı etkilememesi gerekmesine karşın, olumsuz şekilde etkilemektedir.

Bitarafılık ilkesi olarak da adlandırabileceğimiz bu ilke, Varlık Vergisi yönünden ekonomik hayatı olumsuz etkileyen bir ilke olmaktadır. Mükelleflerin alacakları kararları etkileyen Varlık Vergisi, Gayrimüslim mükelleflerin ticaret hayatından çekilmesi gibi kararlara sebebiyet vermektedir.

Tarafsızlık (nötr olma) kuralı gereği belirli kişi ve kurumlara vergi imtiyazları tanınmaması gerekmekte, ancak bu kural da diğer kurallar gibi Varlık Vergisi uygulanırken hiçe sayılmaktadır.

Bu imtiyazlara şu şekilde örnek verilebilmektedir: O dönemde vali olarak görev yapan bürokratin terzisinin vergisi azaltılmaktadır. Yine; Varlık Vergisinin uygulamasını yapan müfettiş, sınıf arkadaşı olan gayrimüslim mükellefin vergisinin en aza indirilmesi için çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca bazı mükelleflerin vergilerinin azaltılmasında komisyon üyelerinin çıkarları da bulunmaktadır. Şöyle ki; Gayrimüslim bir bakkalın vergi indirimi alabilmesi için çok çaba sarf eden komisyon üyesinin o bakkaliyeye ortak olduğu sonradan anlaşılmaktadır (Ökte, 1951: 96).

3.3.9. Esneklik İlkesi Açısından

Vergilemede esneklik ilkesine göre, belirli vergilerin veya bir bütün olarak vergi sisteminin büyüyen kamu harcamalarının finansmanını karşılamaya yetecek kadar esnek olması gerekir (Plank, 1953: 63).

Bu ilkenin varlığını haklı kılan nedenler; uzun süreli yapısal etkenler ve kısa süreli konjonktürel etkindir. Bu etkenler dolayısıyla kamusal ihtiyaçlarda meydana gelen artışların vergilerle otomatik olarak karşılanması gerekir (<http://vergiusul.blogspot.com/2009/10/maliiktisadisosyalidari-vergileme.html>).

Varlık Vergisi uygulamasıyla esneklik ilkesi örtüşmektedir. Piyasadaki yapısal bozukluk olan para arzını frenlemede Varlık Vergisi önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Varlık Vergisi devlet gelirlerini artırmakta ve bu gelirlerinin artışını devam ettirmekte etkili olmakta böylece kamu harcamalarının finansmanında önemli etkiye sahip olmaktadır (Coşar, 2003: 15).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VARLIK VERGİSİNİN SONUÇLARI

4.1. Varlık Vergisinin Kaldırılma Gerekçesi

Hükümetin o dönemin zorlu ekonomik şartlarından dolayı, 17 maddelik Varlık Vergisi hazırlanmış, bu 4305 no'lu Varlık Vergisi Kanunu'nu 11 Kasım 1942'de 350 milletvekilinin oyuna sunularak oybirliğiyle kabul edilmiş, 12 Kasım 1942'de Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe koyulmuştur. Varlık Vergisinin uygulanması oybirliği ile kabul edilmesine rağmen verginin kaldırılması oy çokluğuyla kabul edilmektedir.

Ayrıca Varlık Vergisinin uygulandığı dönemde bu vergiye yönelik itirazlar yapılmaktadır. Bu itirazların konusu fazla vergi tarhi yapıldığına dair olmaktadır. İtiraz sayılarına bakıldığında 13.348'i Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, 10.968'i diğer mercilere olmak üzere toplamda 24.316 itiraz bulunmaktadır (Ökte, 1951: 110).

Varlık Vergisi sadece 16 ay yürürlükte kalmış, fakat yanlış uygulamalar neticesinde gerek ülke içinde gerekse ülke dışında geniş yankı uyandırmaktadır. Dönemin hükümeti bu vergiyi kaldırmaya karar vermekte ve bunun için de girişimlerde bulunmaktadır.

1943 yılının Haziran ayında Varlık Vergisinin 31 Temmuz 1943'de kaldırılacağı ve o tarihe kadar kalan borçlarını ödemeyenlerin çalışma kamplarına gönderileceği bildirilmektedir (Lewis, 1998: 298).

Varlık Vergisinin tasfiyesi için ilk olarak 17.09.1943 tarihinde 4501 sayılı "Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanunun 1. maddesi Maliyeye seyyarların ve hizmet erbablarının tahsil edilmemiş vergi borçlarının terkinde yetkiler vermektedir.

Bu ek kanunun çıkarılma amacı, Varlık Vergisi kanununun uygulanmasından dolayı ortaya çıkan sonuca göre vergi borçlarını ödemek için mükelleflerin zor duruma düşmeleri ve vergilerini ödemeleri için kolaylık sağlanması olmaktadır. Bu çıkan 4501 sayılı kanuna göre 23.610 mükellefe ait 12.266.966 liralık vergi borcu terkin edilmiştir. Bunun, 22.707 mükellef ve 11.811.561 TL'si İstanbul'a denk düşmektedir (Ökte, 1951: 196). Ankara ilinde ise 117 gayrimüslime ait 360.835 lira, 173 Müslüman ait 163.234 lira olmak üzere toplam 290 mükellefe ait 524.069 lira terkin edilmektedir (Ökte, 1951: 236). Borcu silinenlerin çoğu gayrimüslim mükelleflerden oluşmaktadır. Çünkü Müslüman mükelleflerin çoğu vergiden muaf olduklarından silinecek Varlık Vergisi borcu bulunmamaktadır (Akar, 1992: 75).

Varlık Vergisini ortadan kaldırmak için yeni bir kanun düzenlenmiş ve 15 Mart 1944 tarihinde 4530 sayılı kanun oluşturulmuştur. Bu kanunun 1. maddesine göre “4305 sayılı kanuna göre tarh edilmiş olan vergilerin henüz tahsil edilmemiş kısımları silinmiştir”. Bu kanunun 2. maddesine göre de “Varlık Vergisi tarhiyatından dolayı yeniden müracaatlar kabul olunmaz” ibaresi bulunmaktadır.

15 Mart 1944 tarihinde toplanan mecliste 453 milletvekili bulunması gerekirken 311 milletvekili oylamaya katılmakta ve 310 oyla mecliste verginin kaldırılması kabul oyu olarak, 17 Mart 1944 tarihinde de resmi gazetede yayımlanarak varlık vergisi 4530 sayılı kanunla kaldırılmış bulunmaktadır (Güçlü, 1990: 186).

Tablo 7: Varlık Vergisi Uygulama Sonuçları

Genel Mükellef sayısı	114.368
Tahakkuk Eden Toplam Vergi Miktarı	465.384.820
Maddi Hata ve Mükerrer Terkin	28.211.403
4501 Sayılı Kanuna Göre Terkin	12.266.996
Geri Kalan	424.906.421
Şubat 1944 Sonu Tahsilat	314.920.940
Genel Oran (%)	74.11
Tahsil Edilemeyen Vergi Miktarı	109.985.481

Kaynak: Ökte, 1951: 237

Varlık Vergisine ait toplam sonuçlar çerçevesinde yapılan hesaplamalar sonucunda geriye kalan 108,7 milyon TL'nin;

32.9 milyon TL'si, kudretleri üzerinde vergi tarh edilenlere

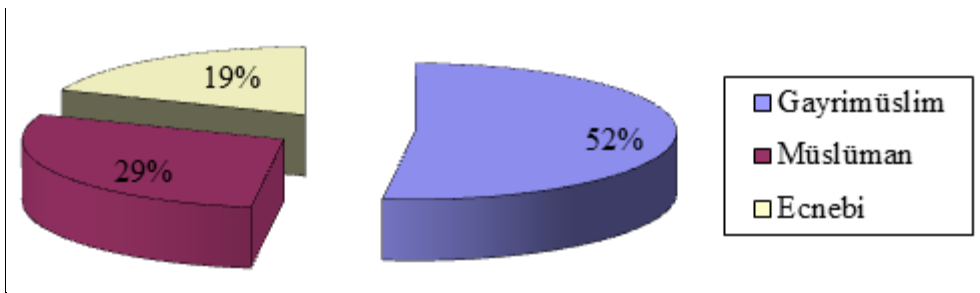
27.4 milyon TL'si, vergileri 5 bin TL'den azlara

37.8 milyon TL'si, çalışma mükellefiyeti uygulananlara

10.6 milyon TL'si, haklarında icra yapıldığı halde malı olmayanlara aittir (Tekeli, 1944).

Varlık Vergisinin uygulanıp kaldırıldığı döneme kadar mükelleflere tahakkuk edilen vergi miktarı 465.384.820 TL'dir. Tahakkuk eden verginin de 317,5 milyon TL'si de tahsil edilmiştir, 109.985.481 TL'si "Varlık Vergisinin Bakayasını Terkin Kanunu" ile silinmiştir ve tahsilâtı yapılamamıştır. Dolayısıyla tahakkuk ettirilen verginin %74.11'i tahsil edilebilmiştir. 114.368 mükellef varlık vergisine tabi tutulmuştur. Bu vergilerden gayrimüslimlere düşen miktar 223 milyon TL'dir. Yüzde olarak toplam verginin %52'sine tekabül etmektedir. Müslümanlar için 112,5 milyon TL vergi ödenmiş, yüzde oranı ise %29 olarak gerçekleşmiştir. Ecnebilere baktığımızda 79,5 milyon TL vergi ödemekle yükümlü tutulmuşlar ve bu vergi miktarının %19'una denk gelmektedir. Verginin en çok tahsil edildiği şehir %54'lük kısım ile İstanbul olmaktadır (Coşar, 2003: 12- 13).

Grafik 1: Varlık Vergisi Tahsilâtının Kökenlere Göre Dağılımı (%)

Varlık Vergisi tahsilâtının pasta grafik hali gösterildiğinde, Gayrimüslimlerin verginin tahsilâtında ne kadar önemli oldukları görülmektedir. Oransal boyutta verginin yarısı Gayrimüslimlerden alınmakta, Müslümanlardan verginin sadece üçte biri tahsil edilmektedir. Ecnebilere tahsilâtındaki oranı ise üçte birin altında kalmaktadır. Bu grafiğe

bakıldığında Varlık Vergisinin vergileme ilkeleri açısından tartışmaya açık olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Varlık Vergisi tahsilatlarına il bazında bakıldığında %96 Ankara, %72 İstanbul, %66 Bursa, %90 İzmir, %81 Seyhan (Adana) olarak dağılım göstermektedir. Varlık Vergisinin Türkiye genelindeki tahsilât oranına bakıldığında ise ülkede %74'lük tahsilât yapılmıştır. (Güçlü, 1990: 186). Miktar olarak bakıldığında İstanbul'dan 221.3 milyon, Seyhan (Adana)'dan 9.750 milyon, İzmir'den ise 26.755 milyon TL tahsil edilmiştir (Coşar, 2003: 13).

4.2. Varlık Vergisinin Sonuçları

Varlık Vergisinin kaldırılmasıyla vergi veremeyenlere uygulanan ağır yaptırımlar hafifletilmekte, bedenen çalışma yükümlülüğü olan mükellefler ailelerinin yanına gönderilip, kendiişlerinde çalışarak borçlarını ödemeleri beklenmektedir. Ayrıca Varlık Vergisinin kaldırılmasının akabinde milli bankalar emlak karşılığı kredi vermeyi durdurmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 1943).

Varlık Vergisi 16 ay gibi kısa bir dönem uygulanmış olmasına rağmen ülkenin ekonomisinde, sosyal ve kültürel hayatta olumlu veya olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.

4.2.1. Olumlu Sonuçları

Varlık Vergisi hatalara çok açık olan bir kanun olarak, yanlış uygulamalara imkân vermiş olsa dahi ekonomide ve toplumda olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Varlık Vergisinin yanlış uygulamalarla gerçekleşmesine rağmen ekonomide olumlu etkilere sebep olması, dönemin ekonomisinin ne denli kötü olduğu hakkında bize bilgi verici olmaktadır. Verginin olumsuz sonuçları tabii ki daha ağır basmaktadır. Ancak Varlık Vergisinin 16 aylık gibi kısa bir süre yürütülmesiyle toplumda olumsuz etki yaratan bu uygulamanın kaldırılmasıyla da olumlu sonuçlara ulaşılmaktadır.

Varlık Vergisi uygulamasıyla ulaşılan ekonomiye yaptığı olumlu sonuçlarından biri, tahsil edilen Varlık Vergisi'nin bütçe gelirleri içindeki payına bakıldığında karşımıza

çıkılmaktadır. Verginin asıl amacı devlete gelir sağlamak olduğundan, Varlık Vergisi de devlete gelir sağlamak için uygulanmakta, fakat uygulanma başarılı olamadığından ve tepkilere neden olduğundan kaldırılmak istenmektedir.

Varlık Vergisinin tahakkuk edilen verginin % 68,6'sı tahsil edilebilmektedir. 1942-1943 yıllarının vergi tahsilat miktarı 317.5 milyon TL, genel bütçe içinde ve konsolide bütçe içinde büyük öneme sahip olmaktadır. Varlık Vergisinin tahsilât oranları bütçe için de önem arz etmektedir. Tabloda görüldüğü üzere 1942 yılındaki Varlık Vergisi tahsilatı genel bütçe gelirleri içinde % 27.4'lük kısmı içermektedir.

Tablo 8: Varlık Vergisi Tahsilâtı (Milyon, TL)

Yıllar	Tahsilât	VV/Vergi Gelirleri	VV/Genel Bütçe Gelirleri	VV/Konsolide Bütçe Gelirleri
1942	270.3	% 36	% 27.4	% 22.2
1943	47.2	% 5.6	% 4.5	% 4
Toplam Tahsilat: 317.5				

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı, 1995: 141

1942 yılındaki Varlık Vergisi tahsilatı vergi gelirlerinin %36 sını, genel bütçe gelirlerinin % 27.4'ünü, konsolide bütçe gelirlerinin ise % 22.2'sini karşılamaktadır. Ayrıca toplanan vergiyle 1940 yılında devletin bütçe gelirleri % 39.24 oranında artmaktadır. 1942 yılında ise bu oran tavan yaparak % 54.42 olmaktadır. Bu artışın nedeninin Varlık Vergisi tahsilâtları olduğu görülmektedir (Coşar, 2003: 13).

Varlık Vergisinin olumlu olarak yansıdığı diğer ekonomik olay, para arzını sınırlamak ve piyasadaki para hacmini azaltmak sayılabilmektedir. Varlık Vergisinin tahsilâtıyla beraber 1942 yılında dolaşımda bulunan paranın %41'ine yakın bir kısmını tedavülden çekerek, ekonomiye olumlu katkıda bulunmaktadır (Goloğlu, 1974: 196).

Devlet bütçesi ihtiyaçlarını gidermesi, kamu harcamalarının artmasından kaynaklı bütçe açıklarını finanse etmesi açısından Varlık Vergisi, mali vergileme ilkelerinin yeterlilik (verimlilik) ve esneklik ilkesini gerçekleştirdiği söylenebilmektedir. Bakıldığında Varlık Vergisi uygulandığı dönem itibariyle ekonomiye olumlu katkıları olmaktadır.

Varlık Vergisinin asıl olumlu sonuçları verginin kaldırılması ile ortaya çıkmaktadır. Bu olumlu sonuçlar daha çok verginin sosyal, iktisadi ve idari vergileme ilkeleri ile ilgili olmaktadır.

Verginin çıkışıyla uygulanmaya başlayıp günümüze kadar geçerliliğini koruyan ve halen daha önem verilen genellik ilkesine aykırı bulunan Varlık Vergisi kaldırılarak, genellik ilkesinin özüne dönülmektedir. Genellik ilkesinin “sınıf farkı gözetilmeden herkesten vergi almak” olan en önemli kriteri Varlık Vergisi’nin kaldırılması ile geçerliliğini korumaktadır.

Verginin kaldırılması ile mükellefler arasındaki farklılıklar ortadan kalkmaktadır. Mükellefler vergi alınması için çeşitli gruplara ayrılmakta, bu gruplara göre vergiler salınmaktadır. Verginin sosyal vergileme ilkesinden eşitlik ilkesine ters düşen farklılıklar ortadan kalkmaktadır.

4.2.2. Olumsuz Sonuçları

Çeşitli sebeplerden dolayı yanlış uygulanan Varlık Vergisi birçok olumsuz sonucun doğmasına sebep olmuştur. Varlık Vergisinin uygulamadaki sorunu, verginin hatları kanunda çizilmesine rağmen tahsilât yapılırken kanuna uyulmamasıdır. Verginin içeriğine baktığımız zaman toplumda belli bir gelir seviyesinin üzerinde olanlardan vergi alınacağı kararlaştırılmıştır. Ama uygulama yapılırken bu kural uygulanmadığından dolayı çeşitli sorunlar çıkmıştır.

Varlık Vergisinin olumsuz sonuçlarını ekonomik piyasalarında da görmek mümkün olmuştur. Hükümet II. Dünya Savaşı’ndan başlayarak piyasaya hâkim olan karaborsacılığı, vurgunculuğu ve pahalılığı Varlık Vergisiyle bir miktar önleyerek malların piyasaya çıkmasını sağlamak, böylece fiyat artışlarını frenlemek istemekteydi. Ancak Varlık Vergisi bu olumsuz piyasa koşullarını engelleyecek nitelikte olmamaktadır. Ayrıca altın fiyatlarının düşeceğini umut eden hükümete Varlık Vergisinin diğer olumsuz yüzü yansımakta, altın fiyatları düşmek yerine fiyatlar artmaya devam etmiştir (Aydemir, 1985: 234).

Varlık Vergisinin en büyük olumsuz sonuçlarını Gayrimüslim mükellefler yüklenmektedir. Çünkü II. Dünya Savaşı döneminde büyük servet ve zenginlik kazanan Gayrimüslim mükellefler bu vergiyle vergiye tabi tutulmak istenmiştir. Varlık Vergisinin uygulanmasıyla beraber, ticaretle uğraşan Gayrimüslim mükellefler ticari faaliyetlerine son vererek, tüm gayrimenkullerini tüm varlıklarını satmak durumunda kalmışlardır. Özellikle ithalat ve ihracat yapan Gayrimüslim girişimciler piyasada iş yapmamakta, bundan dolayı pahalılık ve iâşe sorunları daha da artmıştır. Bir kısım Gayrimüslim mükellef de vergiyi ödeyemediği için bedenlen çalıştırılmak üzere çalışma kamplarına alınmışlardır. Verginin yarattığı bu güvensizlik ortamında Gayrimüslimler iyice fakirleşmekte ve hükümete olan güvenleri sarsılmıştır (Akar, 2000: 166).

Ayrıca işyerleri ve gayrimenkulleri satılan, işsiz kalan Gayrimüslimler karaborsacılığa başlamış, Varlık Vergisinin vurguncuları azaltma politikasının aksine, karaborsacıların ve vurguncuların daha çok zenginleşmesini sağlamıştır (Ökte, 1951: 202-203).

İbn-i Haldun verginin tarafsız, eşit, adil, ödeme gücüne göre ve genel olmasını savunmakta, aksi takdirde devletin zayıflayacağını savunmaktadır. Bu vergileme kıstaslarına Varlık Vergisinde uyulmadığından devlet zayıflamaya başlamakta, ekonomisini istediği gibi yönetememekte, halkına gereken güveni verememektedir.

Adam Smith'in vergilemede savunduğu ilk kıstas adalet olmaktadır. Varlık Vergisinin sonuçlarına bakıldığında bu vergide adalet ve eşitlik ilkeleri göz önünde bulundurulmamıştır. Dikey ve yatay adalet kriterleri göz ardı edilmekte, Gayrimüslimlere ödeyemeyecekleri vergiler konulmaktadır. Geliri 100 liraya kadar olandan 500 lira vergi istenmekte, Gayrimüslim mükellefler de kendilerine tarh edilen bu vergiyi ödemek, çalışma kamplarına sürgün edilmemek için gayrimenkullerini, evlerini, işyerlerini satmak zorunda kalmışlardır.

Varlık Vergisinde verginin nötr olma (tarafsızlık) ilkesi de ihlal edilmektedir. Vergisini ödemek için mallarını satan Gayrimüslim mükelleflerin, vergiden sonra ekonomik ve sosyal hayatlarında büyük bir değişiklik söz konusu olmuştur.

Verginin en önemli olumsuz sonucu olan zorunlu çalışma, ülke için çok tartışılan toplumsal bir sonuç haline gelmiştir. Varlık Vergisi kanununa göre, verginin ilan tarihinden itibaren bir ay içinde vergi borçlarının ödenmesi gerekmektedir. Eğer o zamana kadar vergi borçlarını ödemeyen ve ya ödeyemeyen mükellef (kadınlar hariç) varsa vergilerini ödeyinceye kadar askeri niteliği olmayan ancak bedeni yeteneklerine göre yerel hizmetlerde ve belediyelerde çalıştırılmakta ve karşılığında ödenecek olan ücretle vergi borçlarının yarısını ödeyebileceklerdir. Mükelleflere ödenen ücrete bakıldığında günde 250 kuruş verilmekte ve bunun 60 kuruşu yatak, yemek masrafı olarak geri alınmaktadır. Günlük 190 kuruş ile de mükellef, vergi borcunu ödeyinceye kadar çalıştırılmaktadır (Akar, 1992: 69).

Varlık Vergisinin kanun metninde yer almayan vergi miktarları ve miktarları belirleyecek olan komisyonun oluşturulması, verginin keyfi uygulamalarla yürütülmesi sonucunu doğurmuştur. Bu keyfiliğin sonucu olarak karşımıza, açıklık ilkesinin ve yasallık ilkesinin ihlal edildiği, bu ihlalin sonunda bireyler arası eşitsizliğin olumsuz sonuçları ortaya çıkmıştır.

Varlık Vergisinin 3. maddesinde; mükellefiyet grupları eğer iki ve ya daha fazla zümreye dâhil oluyorsa, o mükellefiyetlerinden de ayrı ayrı sorumlu olmaktadır. Yani günümüzde karşılaşılan mükerrer vergilendirme hatasıyla burada da karşılaşılmaktadır.

Varlık Vergisi miktarının tespitinde görevli komisyonlarla ilgili diğer aykırı nokta, komisyonun belirlemiş olduğu vergi miktarına karşılık mükelleflerin itiraz ve temyiz hakkı ile ilgili hukuki yolun kapalı olması durumu dikkat çekmektedir. Bu durum Varlık Vergisinin 11. maddesinde şu şekilde yer almaktadır: “Komisyon kararları nihai ve kati mahiyette olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açılmaz” (VVK, 1942: madde 11). Hukuk devlet anlayışını ve kanunilik (yasallık) ilkesini verginin bu maddesi zedelemektedir. Varlık Vergisinin kaldırılması ile kanunilik ilkesine uyulmakta ve böylece hukuk devleti anlayışı geri kazanılmaktadır.

Vergiye itiraz yolu kapalı olmakla beraber, vergiye itiraz eden mükellefler için itiraz mercii oluşturulmaktadır. Diğer ülkeler, vatandaşları için bu kurula başvuru yapıp, vatandaşlarına yüklenen ağır verginin düşürülmesini talep etmektedir. Bu mercii de

itirazları inceleyip mükelleflerin vergilerinde indirim yapmaktadır. Varlık Vergisi kanunu uygulamasıyla birlikte, vergi idaresine karışıklık ve kaos ortamı hâkim olmaktadır. Varlık Vergisi tarhiyatının yapılması istenmekte, ancak gerekli belgelere ulaşmak için ve gerekli vergiyi tarh edebilmek için yeterli süre vergi idaresi çalışanlarına verilmemektedir. Zaten süre verilmiş olsa dahi kayıtlar düzenli ve eksiksiz tutulmamıştır. Vergi tarhiyatı doğru bir şekilde yapılamayacaktır. Yapılan vergi tarhiyatlarına hem karşı itiraz yolu kapalı olmakta hem de verginin tarhiyatına karşı itiraz için itiraz komisyonları kurulmaktadır. Buradan vergi idaresinde yaşanan kargaşa anlaşılmaktadır.

4.3. Varlık Vergisinin Etkileri

Varlık Vergisi uygulama döneminde ve uygulama dönemi sona erdikten sonra birçok tepkilere ve eleştirilere maruz kalmıştır. Verginin tepkilere neden olmasının altında yatan gerçek, Varlık Vergisinin mükellefler üzerinde telafisi mümkün olmayan etkiler bırakmış olması gösterilmektedir.

Varlık Vergisi uygulaması ülke içi politikada yaşanmış bir olay olmasına rağmen Gayrimüslimleri ve özellikle Türkiye’de oturan yabancıları da kapsadığından dış dünyada ve dış basında tartışma konusu olmuştur (Yetkin, 1983: 212).

Varlık Vergisi, hükümetin alacağı kararlarda diğer ülkelere de söz hakkı vermektedir. Diğer ülke vatandaşlarına konulan verginin, diğer ülkelerin baskısıyla mükelleflerin vergi oranlarında indirime gidilmesi bunu örneklemektedir.

4.3.1. Ekonomik ve Mali Etkileri

Hacizlerin başladığı Ocak 1943 tarihiyle birlikte vergi borcunu ödeyebilmek için gayrimenkul satışlarında önemli bir artış yaşanmıştır. Sahip oldukları gayrimenkulleri satmak zorunda kalan gayrimüslimlerin müşterileri daha çok Türkler olmuş ve böyle bir kaos ortamında çok düşük fiyatlara gayrimenkuller ve sanayi tesisleri satılmıştır. Böylece oluşturulmak istenen Türk burjuvazisi için de ilk adımlar atılmış olmaktadır (Bali, 1999: 451).

Buna ek olarak, Gayrimüslim bir mükellefin sattığı matbaayı alan Sümerbank, Toprak Mahsulleri Ofisi, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. gibi iktisadi işletmeler, İş Bankası gibi ulusal bankalar, sigorta şirketleri, İstanbul Belediyesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi resmi ya da yarı resmi kuruluşlar Varlık Vergisi sebebiyle satılan gayrimenkullerin en kıymetli olanlarının yaklaşık %30'unu satın almışlardır. Gayrimenkullerin devletle ilişkili bu kurumlar tarafından alınması Varlık Vergisi ile meydana gelen mal varlığı transferinin devlet müdahalesi ile gerçekleştirildiğini göstermektedir (Aktar, 2000: 205). Vergisini ödeyemeyen mükelleflere uygulanan haciz esnasında, keyfi uygulamaların, şahsi ilişkilerin ve siyasi nüfuzun önemli etkileri olmaktadır (Akar, 1992: 74).

Varlık Vergisinin ekonomik hedefi, resmen açıklanmamakta ancak piyasaya hâkim yabancı ve Gayrimüslimleri geride bırakıp piyasanın Türk- Müslüman kesimine geçmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Verginin kanun metninde Müslüman- Gayrimüslim ayrımı yer almamakla birlikte uygulamada her iki grup da vergilendirilmektedir. Ancak uygulamada göze çarpan, Müslümanların Gayrimüslimlere göre düşük oranda vergi ödemesi ve vergi indirimlerinden yararlanması şeklinde görülmektedir. Müslüman mükellefler vergilerini kolaylıkla ödemekte, Gayrimüslimlerin tüccar ve sanayici kesimi mal varlığını satmak zorunda kalmışlardır (Boratav, 1982: 350). Bu satılan gayrimenkullerin bir kısmını devlet bir kısmını da Müslüman tüccarlar satın almışlardır. Sonuçta, İstanbul'un sanayi ve ticaret hayatının etnik yapısı Gayrimüslimlerden Müslümanlara geçmekte ve ticari hayatta büyük bir değişim söz konusu olmuştur (Tezel, 1982: 239).

Varlık Vergisinin ekonomik alandaki çıkarılış amaçlarından biri, karaborsa ortamını sonlandırmaktır. Fakat vergiyi ödeyebilmek için ticari faaliyetlerini tasfiye etmek zorunda kalan gayrimüslimler hayatlarını idame ettirebilmek amacıyla karaborsaya yönelmişlerdir. Varlık vergisiyle karaborsanın azalması gerekirken, daha fazla arttığından dolayı verginin mali ve ekonomik etkisi hissedilmiştir (Clark, 1994: 36).

İktisadi vergileme ilkelerinden iktisadi etkinlik ilkesine göre toplanan vergilerin ekonomiye olumsuz etki yapmaması, amaçlanan mali hedefleri gerçekleştirmesi beklenmektedir. Aksine, burada düzelmesi gereken olumsuz piyasa şartları, verginin uygulanmasıyla daha da kötüleşmektedir.

Uygulanan Varlık Vergisi gizli hedefine ulaşmakta, hem ekonomi el değiştirmekte hem de göçler yaşanmıştır. Anadolu ile birlikte İstanbul'daki Gayrimüslimler de ülkeye bağlılık ilişkilerini yumuşatmakta ve dolayısıyla koparmıştır (Özuzun, 2002).

4.3.2. Sosyal Etkileri

Varlık Vergisinin mali ve ekonomik etkilerinin yanında toplumsal etkileri de dikkat çekmektedir. Toplumsal etkilerin en önemli sonuçları iç ve dış göçlerin başlaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uygulanan Varlık Vergisi döneminde mükelleflerin vergi borçlarını ödemek için mallarını satması sonucu, ucuz mal almak amacıyla Anadolu'dan İstanbul'a doğru iç göç meydana gelmiştir. Anadolu'dan İstanbul'a gelen kişiler sahip oldukları parayla tasfiye edilen ticari işyerlerini alarak İstanbul'a yerleşmiş ve bu durum o dönemde İstanbul'da yeni bir Müslüman zengin kesimin oluşmasına imkân sağlamıştır (Boratav, 1982: 351).

Gayrimüslimler açısından bakıldığında, adına vergi tahakkuk ettirilen kişi vergi miktarını ödemek için malını mülkünü satmış olmasına rağmen vergisini ödeyemediğinden başta Aşkale ve Sivrihisar olmak üzere çeşitli çalışma kamplarına gönderilmişlerdir (Grand Master, 1992: 1516- 1517). Varlık Vergisinin en çok tartışılan sosyal etkilerinden bir tanesi mükelleflerin çalışma kamplarına gönderilmesi olmuştur. Bu tür bir uygulama toplumsal etki olarak Gayrimüslimlere onarılamayacak yaralar bırakmıştır.

Vergisini ödemeyip ve ya ödemek için iyi niyet göstermeyenlerin bedenen çalışmak üzere gideceği çalışma kampları Cumhuriyet Gazetesi (1942)'nde yayımlanmıştır. Bu yerler; Deveboynu Geçidi, Erzurum Zigana Dağı, Elazığ, Bitlis, Van ve civarı, Diyarbakır, Kopdağı, Siirt ve Palu'dur.

Dönemin hükümeti 7.1.1943 tarihinde toplantı yapmakta, 19288 nolu çalışma mükellefiyeti talimatnamesini kabul etmektedir. Daha sonra 20.1.1943 tarihinde ek kararname ile 55 yaş üstündekiler için de uygulamanın yürütüleceğini karara bağlamaktadır. Talimatnameye göre (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 1):

4305 numaralı Varlık Vergisi Kanunu gereğince vergi cetvellerinin asıldığı tarihten itibaren bir ay içinde borcunu ödemeyenler hakkında çalışma mecburiyetinin tatbikine esas olmak üzere mahallin en büyük mal memurluğunca bu gibilerin adlarını, soyadlarını, iş adreslerini ve bilindiği takdirde ikamet adreslerini ve vergilerinden ödemedikleri miktarı gösteren cetveller hazırlanacak, bu mükellefler aşağıda yazılı sıraya göre sevke tabi tutulacaktır.

- a) Varlık Vergisi borcuna karşılık hiç bir ödemedede bulunmamış olanlar,
- b) Vergisini kısmen ödemiş olmakla beraber haczi kabil malını kaçırmış olanlar,
- c) Menkul malını kaçırmadığı ve borcunu ödemek konusunda iyi niyet gösterdiği anlaşılanlar,
- d) Gayrimenkulünden dolayı mükellef tutulmuş bulunanlar.

En büyük mülkiye amirliği bu cetvellerde yazılı kadınlar dışındaki mükelleflerin, sevk imkânlarını göz önünde tutarak zabıta ile kısım kısım celbettirecek (getirecek) ve bunlar arasından;

a) Umumi mülhak (eklenmiş) ve hususi (özel) bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 sayılı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya istihdam edilenleri,

b) 18 yaşını bitirmemiş olanlarla vesayet ve hacir altında bulunanları (kısaca kısıtlı olanları) ve elli yaşını yukarı olanları ayırmak üzere, uygun göreceği birinin başkanlığında maliye ve emniyet dairelerince seçilecek birer kişiden oluşan bir heyet teşkil edecektir.

Bu heyet, A fıkrasında yazılı memur ve müstahdemlerin hüviyetlerini (kimliklerini) gösterir evrakı ve diğerlerinin fotoğraflı nüfus tezkerelerini ve vesayet ve hacir vesikalarını tetkik etmek suretiyle şahıslarını ve adreslerini tespit ettikten sonra, Vekiller Heyetince bunlar hakkında bir karar alıncaya kadar sevklerini erteleyecektir.

Kadınların sevki de, İcra Vekilleri kararına kadar ertelenecektir (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 2).

Sevke tabi olanlar Nafia (bayındırlık) hizmetlerinde çalıştırılmak üzere Nafia Vekâletince (Bayındırlık Bakanlığınca) mahallin en büyük mülkiye amirliklerine bildirilerek ilk dağıtım merkezlerine veya işyerlerine polis veya jandarma nezaretinde gönderilecektir.

Kadınların sevki için vekiller heyetince karar alınması halinde bunlar da belediye hizmetlerinde çalıştırılmak üzere Dâhiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) tarafından bildirilecek mahallere sevk olunacaktır, ertelenecektir (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 5). Ancak, Bakanlar Kurulu böyle bir karar almamıştır (Akar, 1992: 69).

Mükellefler arasında bulunan ve askerlik hizmetini yapmakta olan muvazzaf (askerlik yapan er) ve ihtiyat (yedek) erler hakkında çalışma mecburiyetinin tatbiki, askerliklerinin bitişine bırakılacaktır. En büyük mülkiye amirleri bu gibilerin bulunduğu kıtalar komutanlığına bu durumu bildirmekle mükelleftirler (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 6).

İkinci ve üçüncü maddelerde yazılı haller haricinde hiçbir mükellefin sevki ertelenemeyecektir. En büyük mülkiye amirliğince sevk hususunda alınan karara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açılmayacaktır.

Üçüncü maddede yazılı maluliyet (sakatlık) ve hastalıklar haricinde hastalığı olduğunu iddia edenlerin sağlık muayeneleri iş için gönderecekleri son dağıtım merkezinde sıhhi bir heyet tarafından yapılacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 7).

Sevk edileceklerin iâşe (yeme- içme) masrafları kendilerine aittir. Bunlar ilk dağıtım merkezlerine varıncaya kadar yetecek derecede yiyeceklerini birlikte götüreceklerdir. Vesika usulü tatbik edilen yerlerde bu gibilere birkaç günlük ekmekleri zabıta tarafından temin olunacak, ancak iâşesini temin edemeyecek derecede muhtaç olduğu anlaşılanların celplerinden (çağrılmalarından) itibaren sevk edilecekleri iş yerlerine varıncaya kadar iâşeleri zabıtaca temin olunacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 8).

Mükelleflerin sevki ve çalıştırılmaları için ödenecek ücret, Maliye bütçesinde açılan özel ödenekten karşılanacaktır. Mükelleflerin çalıştırılma işlerini tanzim ve idare edecek memurların kadroları Maliye ve Nafia Vekâletince tespit edilerek İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 9).

Mükelleflerin ilk dağıtım merkezlerine sevki ve oralarda bulunan Nafia (bayındırlık) bürolarına teslimi zabıtaya aittir. Zabıta celp ve sevk sırasında bunları nezaret altında bulunduracağı gibi firara engel olmak için her türlü inzibati tedbirleri almakla görevlidir. Zabıta teslim ettiği her mükellef hakkında maliyenin verdiği cetveldeki bilgileri de Nafia (bayındırlık) bürolarına verecektir (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 10).

Mükelleflerin sevki ve çalıştırılmaları için gereken masraflara karşılık mahalli emniyet amirleriyle Nafia (bayındırlık) birlikleri şefleri tarafından seçilecek mutemetlere avans verilecek ve kredi açılacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 11).

Dağıtım merkezlerinde Nafia (bayındırlık) bürolarına teslim edilen mükellefler Nafia Vekâletince tespit edilecek iş yerlerinde çalıştırılacaktır. Hiçbir mükellef ikamet ettiği veya ticari teşebbüsünün (şirketinin) bulunduğu vilayet dâhilinde istihdam edilemeyecektir. Bunların çalıştırılma tarzı, Nafia Vekâletince (Bayındırlık Bakanlığınca) tespit olunacak, kendilerine verilecek ücretin miktarı da Maliye ve Nafia Vekâletlerince kararlaştırılacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 12).

Mutemetler tarafından bordro ile tahakkuk ettirilecek ücretlerin yarısı mükelleflere verilecektir. Diğer yarısı da bir bordro ile avans ve krediyi açan mal sandığında diğer sandıklar namına tahsilât kaydettirilmek suretiyle alınacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 13).

Mükelleflerin yiyecek, giyecek, yakacak masrafları kendilerine aittir. İaşe ihtiyaçları Nafia Birliklerindeki usul dairesinde tanzim olunacaktır. Ticaret Vekâleti iş

yerlerinde iaşenin temininde gerekli tedbirleri alacaktır (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 14).

Mükellefler, Varlık Vergisi borçlarını ödeyinceye kadar çalışmaya mecburdurlar (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 15).

Çalışma mecburiyetini ifa sırasında hastalananlar, tedavi ve iaşe ücreti kendilerine ait olmak üzere çalışma bölgesindeki Hükümet ve Belediye Hastanelerinde tedavi edilecektir (Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1943: madde 16).

Verginin toplumsal etkilerinden biri de, Gayrimüslim azınlıkların topluma uyum sürecini olumsuz yönde etkilemesi sayılmaktadır (Aktar, 2000: 207). Memur olarak görev alamayan Gayrimüslimlerin, Varlık Vergisiyle devlete olan güvenleri sarsılmış, memur olarak görev alma düşünceleri ortadan kalkmıştır. Topluma uyum sağlamaları daha da zorlaşmıştır. Bu nedenle Gayrimüslim azınlıklar çareyi başka topraklara göç ederek bulmuşlardır.

1935 ve 1960 yılları arasında belli dönemlerde yurtdışına göç olmaktadır. Özellikle 1945 yılından sonra Varlık Vergisinin negatif etkilerinin artması Gayrimüslim azınlıkların mal ve can güvenliği ile ilgili kaygılara neden olmaktadır. Bu nedenle Gayrimüslim azınlıklar Türkiye’den göç etme gereği duymuşlardır. Bu durum özellikle İstanbul ve İzmir gibi azınlık nüfusunun çok olduğu illerde çok dinli ve çok kültürlü yapının kaybolmasının en önemli sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktar, 2000: 208).

Dış göç yolu ile Türkiye’yi terk edenler sadece belli bir Gayrimüslim azınlık sınıfı değildir. 1927 ile 1955 arasında yapılan nüfus sayımlarının dini guruplar açısından karşılaştırmalı incelenmesi, tüm Gayrimüslim azınlıkların sayısında ciddi bir kaybin olduğunu göstermektedir.

Tablo 9: Türkiye’de Gayrimüslim Nüfusun Dağılımı

Dini Gruplar	1927	1935	1945	1955
Müslümanlar	13,269,936	15,838,763	18,497,801	23,804,048
Katolikler	39,511	21,950	21,950	21,784
Ortodokslar	109,905	125,046	103,839	86,655
Protestanlar	6,658	8,486	5,213	8,952
Gregoryanlar	-	44,526	60,260	60,071
Yahudiler	81,872	78,730	76,965	45,995
Diğer Dinler	140,718	30,402	24,146	37,258
Gayrimüslimlerin Toplamı	378,664	309,140	292,373	260,715
Gayrimüslimlerin Nüfusa Oranı	2.78	1.98	1.56	1.08

Kaynak: Aktar, 2000: 243

Tablo 9’da 1927 ile 1955 yılları arasında görülen nüfus azalmasının, 1945 ve 1955 yılları arasında gerçekleşen azalmanın doğrudan Varlık Vergisi ile ilgili olduğu görülmektedir. Varlık Vergisinin Gayrimüslim azınlıklara karşı uygulandığı düşüncesi bu rakamlarla desteklenmektedir. Varlık Vergisinin gizli amacından biri olan ekonomiyi Türkleştirmenin bir kısmı ekonomik hayatın el değiştirmesiyle sağlanmış, azınlıkların dış göçe ağırlık vermesiyle Türkiye’deki azınlık nüfusunda da önemli düşüşler yaşanmıştır. Gayrimüslimlerin nüfusundaki azalma 1935 yılında 69524 kişi olarak başlamış, Varlık Vergisi dönemi olan 1945 yılında 16767 kişi azalarak devam etmiş, ve sonraki yıllarda da nüfus azalması sürmüştür. Gayrimüslimlerin nüfus azalışı devam ederken, Müslümanların nüfus artışı Tablo 10 ‘da gösterilmiştir. 1927 yılında 13,269,936 olan Müslüman nüfusu 1935 yılında 2568827 kişi artarak 15,838,763 olmuş, 1945 yılında 2659038 kişi artarak 18,497,801 olmuş ve Varlık Vergisinden sonra büyük sıçrama yaparak 23,804,048 kişi olmuştur.

Kültürel ve sosyal açıdan önemli gelişme olarak, Osmanlıdan Cumhuriyet dönemine devredilen Gayrimüslim azınlıklar, iç göçe sürüklenmiş, bedenen çalışma kamplarına 1229 kişi gönderilmiş, bunlardan 21 kişisi hayatını kaybetmiştir.

4.4. Basında Varlık Vergisi Gerçeği

Yazılı ve görsel basının ticari ve sosyal hayattaki etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Varlık Vergisi döneminde, vergiyi çıkarma döneminde ve özellikle vergi tahsilâtlarının başladığı dönemde yazılı basının etkisi önemli ölçüde hissedilmektedir.

Varlık Vergisi mecliste görüşülüp kabul edilmeden önce ilk olarak basına açıklama yapılmaktadır. Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu, İstanbul gazetelerinin sahiplerini ve başyazarlarını vergiyle ilgili bir toplantıya çağırarak, toplantıda onlara vergiyle ilgili bilgi vermekte ve onlardan çıkarılacak olan Varlık Vergisi hakkında destekleyici haberler yapmaları konusunda destek beklemektedir (Güvenir, 1991: 101).

İstanbul basını desteğini esirgemeyip Varlık Vergisi lehine haberler yapmaya, Varlık Vergisi çıkarılması aşamasında başyazarlar tarafından vergiyi öven yazılar yazmaya başlamıştır.

Hüseyin Cahit Yalçın, “Hükümetin Varlık Vergisi’ni çıkarmakla ticaret erbabına kötü bir niyeti olmadığını, mükelleflerin vergiyi seve seve ödeyeceğini” yazmaktadır (Yeni Sabah Gazetesi, 1942, 1- 2).

Zekeriya Sertel, “Varlık Vergisi’nin sosyal ve iktisadi yaşamımızda hayırlı sonuçlar doğuracağına inandığını” yazmaktadır (Tan Gazetesi, 1942: 1- 3).

Falih Rıfki Atay, “Varlık Vergisi’nin ağır ekonomik buhran karşısında en doğru ve adaletçi önlem olduğu için çıkarıldığını” yazmaktadır (Son Telgraf Gazetesi, 1942: 1).

Varlık Vergisini destekleyen yazılar vergi miktarlarının yazılı olduğu listeler ilan edilene kadar devam etmekte, listeler belirlendikten sonra ise yazılar vergiyi savunma yönünde daha fazla yazılmaya başlanmıştır.

Hatta verginin ilk zamanlarda “azınlık karşıtı” olduğu ortaya çıkmakta, bu karşıtlığı engellemek için halkın çoğunu verginin adil olduğuna, sosyal adaleti yeniden sağlayacak bir araç olduğuna inandırmaya çalışmaktadırlar. Gazeteciler ve başyazarlar ekonominin

kötü olduğunu, üstü kapalı olarak Gayrimüslimleri hedef alarak onların kötü hayat şartlarında sefa sürdüklerinden bahsetmekte, tepkileri onların üzerine çekerek Varlık Vergisini meşrulaştırmaya çalışmışlardır (Aktar, 2000: 186).

Varlık Vergisinin ilk dönemlerinde dini ve etnik içerikli yazılara pek değinilmemekte, verginin ilerleyen tahsilât aşamasında bu tip yazılar da yazılmaya başlanmaktadır (Aktar, 2000:187).

Basında kendisine tahakkuk edilen vergiyi ödeyen mükellefler övülmekte, diğer mükelleflerin vergilerini ödemesi özendirilmektedir. Bunun için yapılan bir haberi örneklemek gerekirse; “ Ulusunu, vatanını seven Türk vatandaşı vergisini ödeyip, makbuzunu cebine koydu ve sonra vatana, millete ve Türk askerine dua ederek Maliye’den ayrıldı” (Cumhuriyet Gazetesi, 1943).

İstanbul basını vergi döneminde sadece verginin çıkışına ortam hazırlayan, vergiyi destekleyen ve vergiye karşı toplumun tepkisini azaltmaya çalışan bir görev üstlenmemektedir. Ayrıca tahsilât aşamasında toplanan Varlık Vergisi miktarını günü gününe halka bildirmekte, vergisini ödemekten kaçınanlara karşı haberler yapmakta ve onları halka karşı deşifre etmektedir. Böylece halkın tepkisinden korkan mükellefler vergisini ödemeye razı olmaktadır.

Başyazarların yaptığı haberlerin yanı sıra, devlet büyüklerinin yaptığı konuşmalar, gazetecilere verdiği demeçler de basında önemli yer tutmaktadır. Mükelleflere tahakkuk eden verginin ödenmesini vatandaşlık görevi olarak vurgulamakta, halk olarak fedakârlık yapılması gerekmekte ve verginin tahsilâtıyla bunalımlı günlerden ferah günlere kavuşulacağını belirtmektedir (Aktar, 2000: 188- 189).

Varlık Vergisi tahsilâtının son devrelerinde basındaki üslup sertleşmekte, “azınlık karşıtı” deyimler açık açık gazetelerde yer almaktadır. Vergiyi ödeme süresi dolup, hacizlerin başlaması, haczedilen malların satışı ve yine de vergisini ödemeyenlerin Aşkale’ye gönderilmesi konusunda basının haberleri sertleşmektedir. Hükümeti ciddiye almayıp vergisini ödemeyenlere ve ya mallarını saklayıp vergiden kaçınanlara ibretlik dersi vermiş gibi haberler yapılmaktadır. Haczedilen malların satışı yapılan müzayede

hakkında haberler yapılmakta, satışa çıkan malların listesi gazeteyle beraber okurlara dağıtılmaktadır (Aktar, 2000: 192- 193).

Varlık Vergisi uygulaması herhangi bir ayaklanmaya imkân vermemekle beraber mükelleflerden ve özellikle yabancı ülkeler ve bu ülkelerin basınından önemli tepkiler almaktadır (Aktan ve diğerleri, 2003: 18).

E (ecnebler) grubuna uygulanan vergilere İngiltere, Amerika ve Almanya gibi ülkeler karşı çıkmakta, Dışişleri Bakanlığının aracılığıyla Türkiye'ye uyarı notaları göndermektedir. Gönderilen bu uyarılar etkili olmakta, ecneblerden alınan vergiler üzerinde düzenlemeler yapılarak, vergi miktarları düşürülmektedir.

ABD ve İngiltere baskınından sonuç alındığını gören Alman Büyükelçiliği de Türkiye'ye uyarıda bulunmaktadır. İlk olarak aşırı ve yanlış oranda vergi hesaplandığını iddia etmekte, daha sonra ise verginin ödeme süresinin uzatılmasını talep etmektedir. Ayrıca Alman hükümeti Alman vatandaşlara koyulan Varlık Vergisini ödemeleri için vatandaşlarına para yardımında bulunmaktadır (Koçak, 1986: 504- 505).

Varlık Vergisinden dolayı tepki gösteren diğer bir ülke İsviçre olmuştur. O dönemin İsviçre büyükelçisi, II. Dünya savaşıyla sempati toplayan Türkiye'nin Varlık Vergisinden sonra tepki aldığını söylemektedir (Karaosmanoğlu, 1968: 127).

Vergiye karşı tepkiler yabancı yazılı basında yer almaktadır. O dönemde ülkeyi ziyarete gelen New York Times gazetesi yazarı, Varlık Vergisi aleyhine gazetelerde haberler yayımlamaktadır. Bu haberlerde Türkiye'nin ticaret hayatının işleyişinde önemli payı olan Gayrimüslim azınlıkların Varlık Vergisiyle ticaretten silmeye çalışıldığı yer almaktadır. Bu yapılan haberler Ankara yönetimi üzerinde etkili olmuş ve 4501 sayılı ek kanunla bir kısım mükelleflerin borçları terkin edilmiştir (Aktar, 2000: 151).

SONUÇ

Vergi hem iktisadi ilkeleri gerçekleştirirken hem de sosyal ilkeleri göz ardı etmemelidir. Ancak Varlık Vergisindeki durum, iktisadi hedefleri bir miktar olsun gerçekleştirirken, sosyal adaleti hiç dikkate almamış, toplumun sosyal yapısını bozmuş, sosyal ilkelere uygunluk gerçekleşmemiştir.

Birinci bölümde bahsedilen kötü iç ve dış konjonktürün düzeltilebilmesi, savaş döneminin atlatılabilmesi için devlete gelir kaynağı bulunmasında vergi alınması düşünülmüştür. Ancak Varlık Vergisinin sosyal yönü dikkate alınmamış, sadece ekonomik ve mali hedeflerin gerçekleşme oranı yüksek tutulmak istenmiştir.

Varlık Vergisinin kanunlaşması aşamasında kanunu desteklemeyenler sayıca azınlıktadır. Çünkü ekonomi o kadar kötü durumdaydı ki tek çare olarak vergi düşünülmüştür. Verginin azınlıklara yönelik olduğunu düşünen bazı milletvekilleri bu kanuna destek vermemişlerdir. Bu yüzden meclisteki oylamaya katılmamışlardır. Mecliste oylamaya katılan tüm vekillerin oybirliğiyle Varlık Vergisi 11 Kasım 1942' de meclisten geçmiş, 12 Kasım 1942' de ise Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böyle ağır şartları olan bir verginin kabul sebebi, kötü ekonomik şartların baskısından verginin sosyal yönünün unutulmuş olmasıdır.

Servet Vergisi olarak düşünülen vergi, aslında Gayrimüslimlere ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. Çünkü Türkler ticaret ve sanayi dalında gelişme göstermemiş, sadece tarım kolunda iş hayatını devam ettirmişlerdir. Ülkedeki ticaret ve sanayi hayatı Gayrimüslimlerin himayesinde kalmıştır. Bu sebeple Varlık Vergisinin birinci derece mükellefleri Gayrimüslimler olmaktadır. Türklerin gelir düzeyi düşük olduğundan onlara tarh edilen vergi oranları da Gayrimüslimlere göre daha düşük oranda olmuştur.

Varlık Vergisinin halk arasında ve kamuoyunda kabul görmesi için dönemin bakanları ve başbakanı katıldıkları toplantılarda, konferanslarda ve panayirlarda Varlık

Vergisinin ekonomik buhrandan çıkmak için tek çare olduğunu söylemektedir. Vergi vermeyen kesimin yoksulluk çeken halka karşı lüks tüketim yapmasının son bulacağını ve vergi vermeyen kesimin yoksulluk çeken halka borçlu olduğunu içeren konuşmalar yapmaktadır. Böylece hükümet, halkın vergiye olan güvenini sağlamak, vergisini ödemek istemeyen olursa halkın baskısına direnemeyip vergisini ödemesini sağlamak düşüncesiyle hareket etmektedir.

Yazılı basında Gayrimüslimleri kötü ve soyguncu olarak gösteren haberler verginin çıkış zamanına göre daha fazla yayımlanmaktadır. “Hayır yapılmak üzere toplanan paraların Yahudi çocukları tarafından çalındığı, Yahudi bir müteahhitin hazineyi zarara soktuğu” gibi haberler sıkça gazetelerde yer almaya başlamıştır.

Bu şekilde haberlerin yapılmasının amacı, Gayrimüslimlere karşı kamuoyunda baskıcı bir tutumun oluşması ve bu sayede vergiye itirazların olmaması hatta vergi tahsilâtlarının hızlandırılmasıdır. Türk halkının askere giderken Gayrimüslim vatandaşların gitmemesi, devlete vergiyi sadece Türk vatandaşlarının ödeyip Gayrimüslim vatandaşların ödememesi ve en sonunda savaşın her an başlayacak düşüncesiyle olağanüstü hal ortamında azınlıkların lüks yaşamlarına devam etmesi, Türklerin ise yoksulluk içinde kalmalarının belirtilmek istenmesidir.

Varlık Vergisi ülke içinde uygulanmakla beraber ülkede yaşayan diğer ülke vatandaşlarını da etkilediğinden Türkiye basının yanında dış ülkelerin basınında da geniş yankı bulmuştur. Basının; verginin çıkışında oynadığı rol ve verginin uygulanmasının kaldırılması sonucu yapılan olumlu ve ya olumsuz eleştirisel haberlerle ne derece önemli rol oynadığı üçüncü bölümde yer almaktadır.

Hükümet gelir oluşturma gayreti içine girdiğinden verginin sosyal adaleti bozmaması ilkesini aklına bile getirmemiştir. Varlık Vergisi kanun metninde vergi oranları açık ve tam olarak belirtilmemiştir. “Estimatör” denilen vergi komisyon grubu oluşturulmuş, mükelleflerin matrah hesabı estimatör denilen grubun keyfiyetine bırakılmıştır. Vergiyi uygulayacak olan kişiler doğru seçilmelidir. Kanun maddelerini uygulayacak kişiler bir komisyon, grup ve ya zümre olmamalıdır. Kanun maddelerinin

uygulanması ve yürütülmesi bu şekilde herhangi bir grubun inisiyatifine ve keyfiyetine bırakılmamalıdır.

Ayrıca mükelleflerin servetlerini ve vergi miktarlarını belirlemek için estimatörlere on beş gün süre verilmiştir. Kayıtların tam tutulmadığı ve kayıtlara ulaşmanın kısa süre içinde mümkün olmadığı düşünüldüğünde, estimatörlerin kulaktan duyma bilgilerle mükelleflere vergi tarh ettikleri görülmektedir.

Estimatör olarak adlandırılan vergi komisyonlarının tamamı Türklerden oluşmaktadır. Aralarında Gayrimüslim azınlıklardan hiçbir hükümet görevlisi bulunmamaktadır. Komisyon oluşturulurken genellik ilkesine aykırı davranılmış, sadece Türk olan kişiler komisyon üyesi olarak kabul edilmiş, verginin olumsuz sonuçlarından biri böylece ortaya çıkmıştır.

Varlık Vergisinin olumsuz sonuçlar yaratmasının tek sebebi vergiyi uygulayan komisyonun vergileme ilkelerine aykırı tutum sergilemesi değildir. Vergiyi tarh edecek olan komisyonun tapu kayıtlarına ve belgelere dayanan mükellef gelirlerini ve servetlerini dikkate almaması da gösterilebilir. Çünkü o dönemde kayıtlar gerçeğe uygun ve düzgün tutulmamış, belgeler açık ve anlaşılır olmadığından, komisyonlar mükelleflerin gelir ve servetlerini dikkate almak yerine harcama alışkanlıklarını dikkate almış ve başka bir hatanın ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Vergi komisyonlarının kararları kanun metninde itiraza ve herhangi bir hukuk yoluna kapatılmıştır. Komisyonların verdiği kararlar kesin ve katidir. Hükümet vergi miktarını kişilere bırakarak yaptığı hatayı, verilen kararları hukuk yoluna kapatarak diğer bir hatayı yapmıştır. Verginin temel özelliği olan kanunilik (yasallık) ilkesi burada zedelenmiştir.

Bu tür bir uygulama tartışmaya açık, haksızlıklara neden olan bir uygulamadır. Çünkü estimatörler Türk mükelleflerinin ve tanıdıklarının vergisinde indirim yaparken, azınlıkların yüksek olan vergisinde indirim yapmamayı tercih etmektedirler. Diğer ülke vatandaşları için elçilikler hükümete baskı kurunca diğer ülke vatandaşlarına vergide indirim yoluna gidilmektedir.

Varlık Vergisi dört aşamadan oluşmaktaydı; tahakkuk, tahsil, itiraz ve temyiz. Uygulamada Varlık Vergisi için bu aşamalar ikiye düşürülmüş; sadece tahakkuk ve tahsilât aşamaları uygulanmıştır. Uygulanması karar verilen bu aşamalar bile doğru şekilde uygulanmamıştır.

Vergi miktarlarının ve oranlarının, komisyon takdirlerinden oluştuğu belirtilmiştir. Komisyon tarafından takdir edilen vergilere; itiraz yolu, temyizi ve ya herhangi bir hukuki yol kapanmıştır. Mükelleflerin vergiye tek itiraz sebebi şu olabilmektedir; eğer mükellefe hata ile iki tane vergi tarh edilmişse buna itiraz edebilmektedir. Komisyon tarafından mükerrer vergilendirilen mükellefin hangi vergi miktarı yüksek ise, mükellef o vergiden sorumlu tutulmaktadır. Vergi komisyonu yaptığı hatayı mükellefe ödetmektedir.

Varlık Vergisi tüm ülke genelinde uygulanmasına rağmen, verginin tahakkuk ve tahsilatının büyük bir kısmı, satılan gayrimenkullerin çoğu ve sürgüne gönderilen mükelleflerin hemen hemen hepsi İstanbul' dandır. Bunun nedeni, İstanbul' un etnik yapısının zenginliği, ticaret ve sanayi hayatının daha fazla gelişmiş olması ve konum gereği en çok göç alan şehir olmasıdır.

Türklerin ticareti önemsemeyip tarımla uğraşmaları ve memur olarak devlette iş imkânlarının olmayışı Gayrimüslimleri ticaret yapmaya yöneltmiştir. Ülkenin zenginleşen tabakası Gayrimüslimler olmuştur. Ancak bu zenginliğin yanında Gayrimüslimler Türkler gibi vergi ödememekte, askere gitmemektedir. Ayrıca savaş döneminde zenginliklerine zenginlik katan Gayrimüslimler Varlık Vergisi ile ağır şekilde vergilendirilmek istenmiştir.

Varlık Vergisinin vergileme ilkelerine uygun olup olmadığı bakıldığında uygun olmadığı görülmektedir. Varlık Vergisinin adalet amacıyla; servet ve zenginlik elde eden Gayrimüslim bireylerden vergi alınıp, fakirlik ve sefalet çeken Müslüman bireylere gelir oluşturma düşüncesi hâkim olmaktadır. Adalet ilkesi gereği kişiler arasındaki adaleti bozmayacak şekilde vergi tahakkuk ve tahsil edilmesi gerekmektedir. Ancak Varlık Vergisi bir mükellef grubunu fakirleştirirken diğer mükellef grubunu zenginleştirmektedir. Bu durumda verginin en temel ve en önemli kriteri olan, geçmişten günümüze kadar değişiklik göstermeden halen daha etkinliğini sürdüren adalet ilkesine uyulmadığı açıktır. Sosyal adalete uygun olmayan Varlık Vergisi o dönemde toplum arasındaki adaleti

bozmuştur. İdari ilkeleri önemsemeyen Varlık Vergisi çoğu prensibe de uygun düşmemektedir.

Her mükellef ödeme gücüne göre vergilendirilmelidir. Ancak Varlık Vergisi uygulanırken, estimatörlerin belirlediği ve ya kulaktan duyma bilgilerle, görünüşe, harcamaya ve tüketime bakarak vergilendirme yapılmıştır. Bakıldığında, o dönemde kişilerin kazandıkları geliri harcaması yasakmış gibi, gelirini lüks şekilde harcayanlar yüksek vergi oranlarına maruz bırakılmışlardır. Aynı parayı kazananlar diğeri gibi sade bir hayat yaşamadığı için yüksek vergi oranına katlanmak zorunda bırakılmıştır. Kendisine tarh edilen yüksek vergi miktarını ödeyemeyince de mal varlığını satmaya ve gerekirse sürgüne gitmeye mecbur edilmişlerdir.

Adalet ilkesi ile bağdaştırılan eşitlik ilkesine bu sayede uyulmamıştır. Ayrıca eşitlik ilkesi, mükelleflerin gruplara ayrıldığı zaman ihlal edilmiştir. Vergi kanunlarında ve Varlık Vergisi kanununda da böyle bir ayırım söz konusu olmazken, kanun uygulayıcılar halkı böyle etik dışı bir ayrıma tabi tutmuşlardır. Bu ayrımla Türk olmayan mükelleflere daha fazla vergi tarh edilip, tahsil edilmiştir. Adalet ve eşitlik ilkesinin aykırılığı görülmektedir. Aynı işle meşgul olup farklı vergi miktarı ödeyen Türk ve Gayrimüslim mükelleflerin durumu adalet ve eşitlik ilkesinin ihlalinin diğeri bir örneğidir.

Ödeme gücü ilkesini önemsemeyen Varlık Vergisi uygulaması, bu ilkeye uymamakla hataya ve tartışmaya açık bir vergi haline gelmiştir. Tahakkuk edilen vergi mükellefin ödeme gücünü aştığından ve vergiyi ödemeyenler çalışma kamplarına gönderileceğinden, Gayrimüslim mükellefler vergiyi karşılamak için mallarını satışa çıkarmışlardır. Kimi mükelleflerin mallarını satışa çıkarması beklenmeden hazine tarafından önce haczedilmekte, daha sonra yapılan açık artırma yöntemiyle satılıp paraya çevrilmiştir. Eğer yine de mal satışıyla vergisi ödenmeyen mükellef varsa bu mükellefler Aşkale ve Sivrihisar olmak üzere hazırlanan çalışma kamplarına gönderilmişlerdir. Vergisini ödeyemeyen 1229 kişi bedenen çalışma kamplarına gönderilmiş, bunların 21 kişisi hayatını kaybetmiştir.

Genellik ilkesinin gereği olan dil, din, ırk ayrımı gözetilmeden herkesten vergi alınması kuralı, Varlık Vergisiyle çiğnenmiştir. Varlık Vergisini destekleyici haber yapan

gazete sahiplerinin ve gazetecilerin vergi miktarlarında önemsenecek boyutta indirim yapılmıştır.

Mükelleflerin G, M, E, D gibi gruplara tabi tutulması ve bu gruplara göre vergilendirme oranının artması genellik ilkesinin aykırılığını ortaya koymaktadır. Varlık Vergisi ile hangi amaca ulaşılacak istendiği, toplum içinde din, ırk ayrımı nasıl yapıldığı gözlemlenmiştir. Verginin neden İstanbul'da ağırlıklı olarak uygulandığından, vergisini ödeyemeyen Gayrimüslimlerin vergi borçlarının nasıl tahsil edildiği gözler önüne serilmiş ve nihayetinde uygulamalarda hataya açık olan bir verginin bir ülkeyi nasıl ve ne şekilde etkilediği tüm açıklığı ile görülmüştür.

Varlık Vergisinin uygulanma aşamasında mükelleflere özgürlük tanınması yerine mükelleflerin özgürlüklerini kısıtlayıcı kararlar alınmaktadır. Vergi borcunu ödemeyen veya vergi borcunu ödemediği iyi niyet göstermeyip borcunu ödemeyen mükelleflerin mallarına haciz konulmakta ve haczedilen malların satışı gerçekleştirilmektedir. Satış işlemiyle vergi borcu ödenmeyen mükellefler Erzurum ilinin Aşkale ilçesindeki taş ocaklarına bedenen çalışmaya gönderilmektedirler.

Varlık Vergisi vergileme ilkeleri bağlamında incelendiğinde, verginin mali ve ekonomik ilkeleri yerine getirme kriterlerine uygun olduğu görülebilmektedir. Ancak verginin mali ve ekonomik bir olay olmasına karşın sosyal ilkelerinin bulunduğu bilinmesi gerekmektedir. Varlık Vergisi ile sosyal ilkeler gerçekleştirilmemiş, vergisini ödeyemeyenler bedenen çalıştırılmak için sürgün edilmiştir, böylece toplumun ekonomik ve sosyal refahı zedelenmiştir.

Ülke içinde vergiden kaynaklanan huzursuzluğu gidermek için Varlık Vergisine ek kanun olarak 4501 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, vergisini ödemek için zor duruma düşen mükellefleri içine düştikleri zor durumdan kurtarmaktır. Hükümet, dış ülkelerden aldığı uyarılardan ve ülke içinde aldığı tepkilerden sonra, Varlık Vergisini kaldırmak için ilk adımı atmıştır. Daha sonra çıkarılan 4530 nolu kanunla Varlık Vergisi uygulaması tamamen son bulmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akar, Rıdvan (1992), **Varlık Vergisi Kanunu Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği**, İstanbul: Belge Yayınları.

_____ (2000), **Aşkale Yolcuları**, İstanbul: Belge Yayınları.

Akbay, Mehmet (1995), **Vergi Reformlarının Ekonomik Temelleri ve Sonuçları**, Ankara: Maliye H.U.V. Yayınları, No: 3.

Akdoğan, Abdurrahman (1996), **Kamu Maliyesi**, İstanbul: Gazi Büro Kitabevi.

_____ (2007), **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksoy, Şerafettin (1998), **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Aktar, Ayhan (2000), **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktan, Coşkun Can (2002), **Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması Ve Yoksulluk Sorununun Ortadan Kaldırılması İçin Vergi Sistemi Nasıl Dizayn Edilmeli?, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.

Aktan, Coşkun Can ve diğerleri (2003), **Vergi, Zulüm ve İsyan: Türkiye Cumhuriyetinde Varlık Vergisi Gerçeği**, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Alpsoy, Şekip (2001) **Varlık Vergisi ve İçel'deki Etkileri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arı, Kemal (1998), "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Fiyatlar", **6. Askeri Tarih Semineri (20- 22 Ekim 1997) Bildirileri- I**, Ankara.

Arkun, Osman Fikret ve Otar, İsmail (t.y.), **Varlık Vergisi Kanunu ve Bu Kanun Hükümlerinin Şerhi**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Atay, Falih Rıfki (22.12.1942), “Varlık Vergisi”, **Son Telgraf Gazetesi**, 1.

Ayaz, Garip (2005), “İyi Bir Vergi Sistemi için On Kılavuz İlke”, **Vergi Dünyası**, 25(289): 63- 65.

Aydemir, Şevket Süreyya (1985), **İkinci Adam**, 2. Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bakkal, Ufuk (2003), “Varlık Vergisi Kanununun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43- 44. Seri, 96.

Bali, Rıfat N. (1999), **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri, Bir Türkleştirme Serüveni (1923- 1945)** , İstanbul: İletişim Yayınları.

Barutçu, Faik Ahmet (1997), **Siyasi Anılar 1939- 1954**, İstanbul: Milliyet Yayınları.

Baş, Hakan (2006), **Varlık Vergisinin Türk Siyasal Yaşamına Yansımaları (1942- 1957)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baydar, Ertuğrul (1978), **II. Dünya Savaşı içinde Türk Bütçeleri**, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını.

“Bir Yahudi müteahhit hazineyi binlerce lira zarara soktu” (01.09.1942), **Tasvir-i Efkâr**.

Boratav, Korkut (1982), **Türkiye’de Devletçilik**, Ankara: Savaş Yayınları.

Boratav, Korkut, (1988), **Türkiye’de İktisat Tarihi 1908-1985**, İstanbul: Gerçek Yayınları.

Clark, C. Edward (1994), “Varlık Vergisi Üzerine”, **İnönü Özel Sayısı Yapıt**, Sayı: 8.

Coşar, Nevin (2003), “Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58 (2), 2-27.

Cumhuriyet Gazetesi (31.08.1942).

Cumhuriyet Gazetesi (29.12.1943).

Cumhuriyet Gazetesi (14.01.1943).

Cumhuriyet Gazetesi (16.12.1942).

Çağan, Nami (1982), **Vergilendirme Yetkisi**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Çakmak, Şefik (2009), “Varlık Vergisi Gerçeği” **Teori Dergisi**, 231.

Çengelci, Gökçen Uzer (2010), **Türkiye’de Olağan Dışı Dönemlerde Vergilendirme**,
Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetinoğlu, Sait (2008), Varlık Vergisi, <http://www.hyeter.com/yazi3.asp?Id=372&DiId=1>.

Çıldır, Bülent (2002), **II. Dünya Savaşı Dönemi İktisadi Tedbirlerinden Varlık Vergisi**,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Düzgün, Özden (2006); Vergilendirmede Adalet- Eşitlik İlkeleri ve İlintili Kavramlar,
<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/ozden/003/> (10.08.2006).

Edizdoğan, Nihat (1998), **Kamu Maliyesi II (Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)**, Bursa:
Ekin Kitabevi.

_____ (2000), **Kamu Maliyesi (Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)**, Bursa: Ekin
Kitabevi.

Emlak Vergisi Kanunu (1970), **T.C. Resmi Gazete**, 13576, 11 Ağustos 1970.

Erginay, Akif (1995), **Kamu Maliyesi**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Glasneck, Johannes (1976), **Türkiye’de Faşist Alman Propagandası**, (Çev. Arif Gelen),
Ankara: Onur Yayınları.

Goloğlu, Mahmut (1974), **Milli Şef Dönemi 1939- 1945**, Ankara: Goloğlu Yayınları.

Gökbunar, Ali Rıza (1998), “Vergileme İlkeleri ve KüreselleŐme”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, (4), 177-201.

Güçlü, Muhammet (1990), **Varlık Vergisi; Kanunun Çıkarılması, Uygulanması, Kaldırılması ve Sonuçları (11.11.1942- 15.3.1944)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (2009), “Varlık Vergisi ve Seyhan (Adana) Uygulaması”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, 21 (203), 29-33.

Güvenir, Murat (1991), **II. Dünya Savaşında Türk Basını**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Hariciye Vekâleti Teşkilat Kanununa Bağlı 5 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1943), **T.C. Resmi Gazete**, 5302, 12 Ocak 1943.

Hasol, Doğan (1994), “AŞkale de Göçten Yakınıyor, İstanbul’da”, **Yapı Dergisi**, 154 (http://www.doganhasol.net/Articles/askale-de-gocten-yakiniyor-İstanbul-da_10649.html).

Herekman, Aykut (1988), **Kamu Maliyesi-II**, Sevinç Matbaası, Ankara.

İlkmen, Őeref Nuri (1970), **Maliye**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 140, İstanbul: Kutulmuş Matbaası.

“İstifçi ile Yahudi yakalandı” (09.09.1942), **Tasvir- i Efkâr**.

Kafaoğlu, Arslan BaŐer (2002), **Varlık Vergisi Gerçeği**, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Karabulut, Kerem (2005), “11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisine Bir Bakış”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat AraŐtırmaları Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, 27, 325-339.

Karakoç, Yusuf (1996), **Türk Hukukunda Vergi Kanunlarının Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi**, Anayasa Yargısı, 13, 249- 373.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1968), **Politikada 45 Yıl**, Ankara: İletişim Yayınları.

Kayra, Cahit (2002), **38 Kuşak: Anılar**, İstanbul: Kültür Yayınları.

Kepenek, Yakup (2000), **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kızılot, Şükrü ve Zuhâl (2010), **Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları**, Güncellenmiş 17. Baskı, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Koçak, Cemil (1986), **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938- 1945**, Cilt II, Ankara: İletişim Yayınları.

Korkmaz, Esfender (2004), **Krizin Bilançosu: Zengin Devlet Fakir Millet**, İstanbul: Enes Matbaası Ltd. Şti.

Kurtbek, Ali Seyfi (1942), **Harp ve Ekonomi**, İstanbul: İnsel Kitapevi.

Kurat, Yuluğ Tekin (1961), “İkinci Dünya Savaşı’nda Türk-Alman Ticaretindeki İktisadi Siyaset”, **Bellekten**, XXV/97, Ankara.

Lewis, Bernard (1998), **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV. Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Maliye Vekâleti Mali Tetkik Heyeti (1942), Mali Bülten, Ankara.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı (1995), Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri, 1924-1995, Ankara.

Meriç, Ahmet Arif (1951), **Varlık Vergisinin Satılmış Kahramanı Faik Ökte’ye Açık Mektup**, İstanbul: Raşit Bütün Matbaası.

Motorlu Taşıt Vergisi (1963). **T.C. Resmi Gazete**, 11342, 23 Şubat 1963.

Nadaroğlu, Halil (1989), **Kamu Maliyesi Teorisi**, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, İstanbul: Beta Basım-Yayım Dağıtım.

Neumark, Fritz (1975), Vergi Politikası, (ev. İclal Cankorel), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Enstitüsü No: 2090/ 357/ 53, İstanbul.

Okutan, Mustafa Çağatay (2004), **Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Orhaner, Emine (2000), **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

_____ (2007), **Kamu Maliyesi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ozansoy, Ahmet (2009), “Yürürlüğe Girişinin 67. nci Yılında Varlık Vergisi”, **Yaklaşım Dergisi**, 203, 63- 71.

kte, Faik (1951), **Varlık Vergisi Faciası**, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.

ner, Erdoğan (1986), **Kamu Maliyesi**, Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı A.P.K. Yayın No: 1986/ 282.

ncel, Mualla ve diğerleri (1999), **Vergi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

ncel, Mualla ve diğerleri (2003), **Vergi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

nder İzzetin, Oktay Trel, Nazım Ekinci, Cem Somel (1993), **Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

zer, İlhan (1977), **Vergileme İlkeleri ve Türk Vergi Sistemi**, Ankara: Doğan Basımevi.

zkara, Mehmet (2005), “Devlet Anlayışında Ortaya ıkan Değişikliklerin Sonucu Olarak Vergilemeye Yüklenen Fonksiyonlar”, http://www.alomaliye.com/mehmet_ozkara_devlet_anlayisinda.htm (11.12.2012).

- Özuzun, Yervant (2001), “**Varlık Vergisi 1942**” http://heval.info/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=1.
- _____ (2002), “**1942 Varlık Vergisinden 2002’nin Türkiye’sine**”, <http://www.hyetert.com/yazi3.asp?Id=111&DilId=1>.
- Özyürek, Mustafa (17.08.2000), “Varlık Vergisi (III)”, **Finansal Forum Gazetesi**, 1.
- Özyürek, Mustafa (10.11.2001), “Varlık Vergisi Faciası”, **Milliyet Ekonomi Gazetesi**, 1-2.
- Pehlivan, Osman (2004), **Kamu Maliyesi**, Trabzon: Derya Kitabevi.
- Plank, Ellsworth Harvey (1953), **Public Finance**, Illinois: Irwin.
- Pulur, Hasan (2011), “Olaylar ve İnsanlar”, <http://gundem.milliyet.com.tr/yine-varlik-vergisi/hasan-pulur/gundem/gundemyazardetay/04.03.2011/1359610/default.htm> (19.12.2011).
- Pur, Hüseyin Perviz (2007), **Varlık Vergisi ve Azınlıklar**, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Sağbaşı, İsa (2008), **Vergi Teorisi**, Ankara: Ece Matbaası.
- Sançar, Nejdet (1973), **İsmet İnönü ile Hesaplaşma**, Ankara: Afşin Yayınları.
- Savaş, Vural F. (1993), **Anayasal İktisat**, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Sayar, Nihat (1975), **Kamu Maliyesi**, Cilt I, İstanbul: İ.İ.T.A Nihat Sayar- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No:256.
- Sertel, Sabiha (1987), **Roman Gibi**, 2. Basım, İstanbul: Belge Yayınları.
- Sertel, Zekeriya (18.11.1942), “Varlık Vergisinin İlk Neticeleri”, **Tan Gazetesi**, 1- 3.
- Sheffrin, Steven M. (1993), “What Does The Public Believe About Tax Fairness?”, **National Tax Journal**, Volume XVI, 301-308.

Sipols, Vinis ve Haalamof, Mihail (1975), **İkinci Dünya Savaşı'nın Nedenleri**, (Çev. İzzet Yaşar), İstanbul: Ağaoğlu Yayınları.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988), 4, İletişim Yayınları.

Şahin, Mehmet ve Özenç, Çiğdem (2008), “Varlık Vergisi ve Toplumsal Etkileri”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 45(516), 87- 98.

Şener, Orhan (1998), **Kamu Ekonomisi**, İstanbul: Alkım Yayınları.

TBMM, Varlık Vergisi Kanunu Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası, Sıra Sayı 4, Ankara, 1942.

Tekeli, Esat (1944), “Varlık Vergisinin Tasfiyesi”, **Ayın Tarihi Dergisi**.

Tekin, Fazıl (1978), **Artan Oranlılık ve Türk Gelir Vergi Sistemindeki Uygulaması**, Eskişehir: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Tezel, Yahya Sezai (1982), **Cumhuriyet Dönemi'nin İktisadi Tarihi 1923- 1950**, I. Basım, Ankara: Yurt Yayınları.

Tezel, Yahya Sezai (2002), **Cumhuriyet Tarihinin İktisadi Tarihi 1923- 1950**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tokgöz, Erdinç (2001), **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914- 2001)**, Ankara: İmaj Yayıncılık.

Tuncer, Selahattin (1966), **Teoride ve Pratikte Servet Vergileri**, İstanbul: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Turhan, Salih (1975), “Vergileme ve İktisadi Büyüme”, İstanbul Üniversitesi **Maliye Enstitüsü Konferansları**, Seri: 23, 249-264, İstanbul.

Turhan, Salih (1996), **Vergi Teorisi ve Politikası**, 6. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Turhan, Salih (1998), **Vergi Teorisi ve Vergi Politikası**, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, 12 Teşrin- i Sani 1942.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), **T.C. Resmi Gazete**, 17863, 9 Kasım 1982.

URL, (<http://varlik.nedir.com/>) (11.12.2012).

URL, <http://www.nedirnedemek.com/varl%C4%B1k-nedir-varl%C4%B1k-ne-demek>.

URL, <http://vergiusul.blogspot.com/2009/10/maliiktisadisosyalidari-vergileme.html>.

URL, <http://www.salom.com.tr/news/detail/18904-Varlik-Vergisi-aklaniyor-mu.aspx>.

Varlık Vergisi Kanunu (1942), **T.C. Resmi Gazete**, 5255, 12 Kasım 1942.

Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun (1943), **T.C. Resmi Gazete**, 5513, 17 Eylül 1943.

Varlık Vergisi Bakayasının Terkinine Dair Kanun (1944), **T.C. Resmi Gazete**, 5657, 17 Mart 1944.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1973), **Türkiye’de Üç Devir**, 2. Cilt, İstanbul: Sinan Yayınları.

Yalçın, Hüseyin Cahit (17.11.1942), “Varlık Vergisi”, **Yeni Sabah Gazetesi**, 1- 2.

Yavuz, Ercan (t.y.), “Varlık Vergisi Gerçeği”, **Yeni Şafak Gazetesi**.

Yetkin, Çetin (1983), **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930- 1943**, İstanbul: Altın Kitaplar Matbaası.

Weisband, Edward (1974), **İkinci Dünya Savaşında İnönü’nün Dış Politikası**, (Çev. M. Ali Kayabal), İstanbul: Milliyet Yayınevi.

EKLER

Ek 1. Varlık Vergisi Hakkında Kanun

Varlık vergisi hakkında kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân : 12 . XI . 1942 - Sayı : 5255)

No.
4305

Kabul tarihi
11 . XI . 1942

1. Verginin mevzuu

BİRİNCİ MADDE — Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (varlık vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

İKİNCİ MADDE — Varlık vergisi aşağıda yazılı zümrelere dahil olan hakikî ve hükmi şahıslardan alınır:

A) 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mucibince mükellef bulunanlar;

B) Büyük çiftçiler (Büyük çiftçiden maksat, işinin idaresine ve vüsatine hâlel getirmeksizin bu mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlarca tesbit edilenlerdir);

C) Uhdelerinde bulunan binaların ve hisseli ise hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayrisâfi iradı yekûnu 2 500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet kıymetleri 5 000 liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden sonra mütebaki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar;

D) 1939 senesindenberi 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince vergiye tabi bir iş ve tesebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar;

E) Meslekleri tacir, komüsyoneu, tellâl veya simsar olmadığı halde 1939 senesindenberi velev bir defaya mahsus olsa bile ticari muamelelere tavassut ederek komüsvon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanlar.

ÜÇÜNCÜ MADDE — İkinci maddede yazılı mükellefiyet zümrelerinden iki veya daha zivadesine dahil olanlar bu zümrelerin her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar

Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden veymiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve veymiyelerinden dolay ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyete tabi değildirler.

DÖRDÜNCÜ MADDE — 1837 sayılı Bina vergisi kanununun 3 nci ve 1833 sayılı Arazi vergisi kanununun 2 nci maddesinde sayılı bina ve arsa sahipleri, ikinci maddenin (C) fıkrasında yazılı mükellefiyetten muaf tutulur.

BESİNCİ MADDE — Vergi, hakikî ve hükmi şahıslar namlarına tarholunur ve eshamlı ve eshamsız şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden alınır.

2. Verginin miktarı

ALTINCI MADDE — Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede ya-

zılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini, her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye takaddüm eden son yılda tarhedilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını; çiftçilerde mükellefin zirai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinin de irat ve vergi kıymeti miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tesbit ederler. Ancak 2395 sayılı kanununun 11 nci maddesi hükmü dairesinde kazanc beyannamelerine bilânço raptetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinden kazanc dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticari yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlar da terk, devir ve tasfiyeye tekaddüm eden son seneve ait sâfi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetşiminden yukarı olamaz.

İkinci maddenin (B) fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez.

3. Verginin tarhi

YEDİNCİ MADDE — İkinci maddede yazılı servet ve kazanc sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tesbit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezinde mahallin en büyük mülkiye memurunun reisliği altında en büyük malmemurundan ve ticaret odalarıyla belediyelerce kendi âzaları arasından seçilecek ikişer âzadan mütesekkil bir ve icabına göre mütaaddit komisyon kurulur. Ticaret odası bulunmayan yerlerde, bu odanın seçeceği âzalar yerine belediyece, hariçten ticaret ve ziraatten anlıyanlar arasından iki âza seçilir.

En büyük mülkiye ve malive memurları bu komisyonlarda bizzat bulunmakla mükelleftirler. Ancak birden fazla komisyon kurulan yerlerde tensip edecekleri memurları tevkiil edebilirler ve kendilerinde icabına göre istedikleri komisyonlarda bulunabilirler.

Komisyonların, büyük çiftçileri tesbit için vapacağı toplantılarda ticaret odası yerine ziraat odalarının kendi âzaları arasından ve bulunmayan yerlerde belediyelerce hariçten ve ziraatten anlıyanlar arasından seçilecek iki âza komisyona istihak eder.

Komisyon kararları ekseriyetle verilir. reylerde müsavat halinde reisin bulunduğu taraf tercih edilir.

SEKİZİNCİ MADDE — Komisyonlar, şirketlerin mükellefiyetlerini tesbit ettikleri sırada seriklerin de servetleri derecesini ve fevkalâde kazançlarını araştırarak bunların da mükellefiyetlerini takdir ederler.

DOKUZUNCU MADDE — Komisyonlar, muhtelif zümrelerin mükellefiyet derecelerini tesbit için on bes gün içinde intac ile mükelleftirler. Bu müddet zarfında isini bitiremeyen komisyonların memur olmayan âzası değistirilerek verilerine son mebus intihabında müntahibisani olanlar arasından belediye reislerince seçilecek dörder zat alınmak suretiyle komisyonların âzası tamamlanır.

ONUNCU MADDE — Mükelleflerin tesbiti sırasında komisyonlarca unutulmuş olanların isimleri komisyonların dağılmasından itibaren en geç iki ay içinde varidat dairesince tesbit olunarak 7 nci madde hükmü dairesinde veniden teskiil edilecek komisyonlara bildirilir. Komisyonlar âzami on beş gün içinde bu mükelleflerin vergi miktarlarını kararlaştırmağa mecburdurlar.

4. Verginin tebliğ ve tahsili

ON BİRİNCİ MADDE — Komisyon kararları, şehir ve kasabalarda vari-

dat dairelerinin kapılarına ve köylerde münasip mahallere listeler yapıştırılmak suretiyle ilân ve tebliğ olunur. Listelerin asıldığı, gündelik gazete çıkan yerlerde gazetelerle ve gündelik gazete çıkmıyan mahallerde belediye tellâlları marifetiyle halka ayrıca haber verilir.

Komisyon kararları nihai ve katî mahiyette olup bunlara karşı idarî ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz. Ancak bir mükellef namına aynı mükellefiyet mevzuundan dolayı mükerer vergi tarhedilmiş olduğu takdirde bunlardan en yüksek olanı ipka edilerek diğerleri tarhiyatı yapan komisyonların vazife gördüğü mahallerin en büyük malmemuru tarafından mükelleflerin müracaatı üzerine silinir.

ON İKİNCİ MADDE — Mükellefler vergilerini, talik tarihinden itibaren on beş gün içinde malsandığına yatırmağa mecburdurlar.

On beş günlük müddetin geçmesini beklemeden mahallin en büyük malmemuru, lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlerinin ihtiyaten haczine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmıyan vergilerin Tahsili emval kanununa tevfiikan tahsiline tevessül edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zammolunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemiyan mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedenî kabiliyetlerine göre askerî mahiyeti haiz olmiyan umumî hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tabi tutulmiyabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur.

Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tâyin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermiyan mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri miktarınca Hazine bono ve tahvilâtı veya banka teminat mektubu tevdi ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında Tahsili emval kanununun ve çalışma mecburiyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılabilir.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Kollektif ve komandit şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve komanditelerin şahsi mallarından istifası hususunda da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditeler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilirler ve on ikinci maddenin ikinci fıkrası hükmü bunlar hakkında da tatbik olunur.

Bu madde ile on ikinci maddede yazılı karar ve muameleler katî olup bunlara karşı idarî ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz.

5. Teminat

ON DÖRDÜNCÜ MADDE — Varlık vergisiyle mükellef tutulanların ikamet-gâhlarında, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve furuu ile kardeşlerine ait dükkân, mağaza, depo, ambar, fabrika ve imalâthanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallarla tapuda veya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayrimenkul mallar bu kanun mucibince alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hük-

münde olup bu malların satılmasında da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bunlardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tesbiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin zilyetliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara mütaallik satış, temlik ve rehin iddiaları muteber sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan olunacak istihkak iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden mukaddem başlamış olan ve bir ilâma veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem tarihli resmî bir senede müstenit olmıyarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyatî ve icrai hacizler bu teminat hükmüne halel vermez. Bu hacizler ancak vergi alacağının tahsilinden sonra bir bakiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayrimenkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişkisi olmadığı alâkalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır.

6. *Müruruzaman*

ON BEŞİNCİ MADDE — 9 ve 10 ncu maddelerde yazılı müddet ve şartlar içinde tarhedilmeyen vergiler, bu müddetler geçtikten sonra yeniden tarh ve tahsil edilemez.

Bu kanun mucibince tahakkuk ettirilmiş olan vergiler 1943 malî yılından itibaren beş yıl sonra tahsil olunamaz. Verginin tahsili için yapılacak her nevi takip muameleleri, müruruzamanı keser.

7. *Mer'iyet maddeleri*

ON ALTINCI MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

ON YEDİNCİ MADDE — Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

11 teşrinisani 1942

<i>Cumhuriyet Reisliğine yazılan tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	11 . XI . 1942 ve 1/877
<i>Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildirildiğine dair Cumhuriyet Reisliğinden gelen tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	11 XI 1942 ve 4/941
<i>Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların cilt ve sayfa numaraları</i>	:	Cilt Sayfa 26 14,14,25,26:32,32,33:36

**Ek 2. Varlık Vergisi Kanunu Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası
(1/877)**

S. Sayısı : 4

**Varlık vergisi kanunu lâyihası ve Muvakkat encümen
mazbatası (1/877)**

T. C.

Başvekkâlet

Kararlar dairesi müdürlüğü

Sayı : 6/4067

9 . XI . 1942

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Servet ve fevkalâde kazançlar üzerinden alınacak vergi hakkında Maliye vekilliğine hazırlanan ve İera Vekilleri Heyetince 9 . XI . 1942 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâ-yihası esbabı mucibesıyla birlikte sunulmuştur.

Başvekil

Ş. Saracoğlu

Mucip sebepler

Bağlı kanun lâyihasında, gelir ve varlık sahiplerinin varlıkları ve fevkalâde kazançları üz-e-rinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere fevkalâde bir mükellefiyet tesis olunmaktadır.

Bu mükellefiyete tabi tutulacak olanlar dört zümreye ayrılmıştır:

1) Kazanç vergisi mükellefleri ile bu vergiden muaf olmakla beraber buhran vergisine tabi tutulan bir kısım mükellefler, 2) Kazanır olan çiftçiler, 3) Muayyen bir gayri safi iradın ve-ya kıymetin fevkinde binaları ve arsaları bulunanlar, 4) Bu zümrelerin dışında kalan ve 1939 senesinden beri ticaret ve sanatla uğraştığı halde lâyihamın meriyete gireceği tarihte işlerini bır-akmış bulunanlar.

Şu tasarı dahilinde vergi, kazanç ve gelir sahiplerini ve daha ziyade iktisadi şartların dar-lığından doğan güçlükleri istismar ederek yüksek kazançlar elde ettikleri halde kazançları ile mütenasip derecede vergi vermeyenleri istihdaf etmekte ve içinde bulunduğumuz fevkalâde va-ziyetin icap ettirdiği fedakârlığa, bunları da kazanç ve kudretleriyle mütenasip bir derecede iş-tirak ettirmek maksadını gütmektedir.

Mükelleflerin malî istitaatını, âzasının ekseriyeti ticaret ve ziraat odaları ve belediye meclis-leri âzası gibi halk mümessillerinden tereküp eden komisyonlar tâyin edecektir.

Lâyihamın esaslı noktaları bundan ibaret olup verginin tarh ve tahsili hakkında da icap eden hükümler dereedilmiş bulunmaktadır.

Muvakkat encümen mazbatası

T. B. M. M.

Muvakkat encümen

Esas No. 1/877

Karar No. 2

11 . XI . 1942

Yüksek Reisliğe

Maliye vekâleti tarafından hazırlanarak İcra Vekilleri Heyetinin 9 . XI . 1942 tarihli toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan Varlık vergisine dair kanun lâyihasının Adliye, Bütçe, İktisat ve Maliye encümenlerince seçilecek beşer âzadan müteşekkil bir Muvakkat encümende tetkiki, Umumi Heyetin 11 . XI . 1942 tarihli toplantısında karar altına alınması üzerine bu karara tevfikan toplanan Encümenimiz adı geçen kanun lâyihasını Başvekil ve Maliye vekilinin huzuriyle tetkik ve müzakere ederek aşağıda arzolunan neticelere varmıştır:

Servet ve gelir sahiplerinin varlık ve fevkalâde kazançları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere alınması teklif olunan verginin, umumî hatları lâyihamın mucip sebeplerinde beyan olunan esaslar dairesinde tesis ve cibayeti lüzumu, Hükûmet tarafından Encümenimize verilen izahat neticesinde vuzuhla belirilmiş olduğundan lâyiha, heyeti umumiyesi itibarıyla ve reylerin ittifakıyla kabule şayan görülerek birinci, ikinci üçüncü, yedinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü maddelerde daha ziyade tatbikata taallük eden bazı değişiklikler yapılmıştır. Birinci maddede yapılan değişiklik iş kelimesi yerine servet kelimesinin ikamesinden ibarettir. Bu suretle gelir ve kazanç sahipleriyle aleltilâk kanunun şümülüne giren mükellefler daha umumî bir ibare ile ve herhangi bir tereddüde mahal vermeyecek şekilde ifade edilmiş bulunmaktadır.

Varlık vergisine tabi olan mükelleflerden bâhis olan ikinci maddenin A ve B fıkraları aynen kabul edilmiş, C fıkrasında vergi mevzuuna dahil arsa kıymeti on beş bin liradan beş bin liraya indirilmekle beraber arsanın şehir ve kasabalarda bulunması, ticaret ve sanat işlerinde kullanılmak üzere kiralanabilmesine dair olan kayıtlar kaldırılmıştır Bundan başka aynı maddenin C ve D fıkralarının maksadı tamamen ifade edecek şekilde yeni baştan tanzimi ve meslekleri, tacir, ko-

misyoncu, tellâl veya simsar olmadığı halde 1939 senesindenberi velev bir defaya münhasır olsa bile ticarî muamelelere tavassut ederek komisyon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat alanların da vergi mükellefleri arasına idhali verginin tesis maksadına uygun görülmüştür. Üçüncü maddenin birinci fıkrası muhtelif mükellefiyet zümrelerinden iki ve daha ziyadesine dahil olanlar hakkında yapılacak muameleyi açıkça göstermektedir. Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 sayılı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile i stihdam edilenlerin varlık vergisinden istisnaları, kendilerine temin etmekte oldukları kazanç hadlerine nazaran yerinde bir tedbirdir. Şukadarki bu gibilerin ikinci maddenin A, B, C, D fıkraları Lükümüne giren mükellefiyetleri baki olduğuna göre fıkranın herhangi bir iltibase mahal vermeyecek şekilde kaleme alınması tercihe şayan görülmüştür.

İkinci maddede yazılı servet ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tesbit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezinde mahallin en büyük mülkiye âmirinin reisliği altında en büyük mal memurundan ve ticaret odalarıyla belediyelerce kendi âzaları arasından seçilecek ikişer âzadan müteşekkil bir veya müteaddit komisyon kurulmaktadır. Buna dair olan yedinci maddeye ticaret odası bulunmayan yerlerde bu odanın seçeceği âzalar yerine kimlerin ve nasıl seçilecekleri hakkında bir fıkra ilâvesi bu gibi yerlerde komisyonların kolayca teşkiline imkân verir. 12 ve 13 ncü maddelerde yapılan ibare değişikliği ve ilâveler 11 nci madde ile tenazur ve ahengi temin bakımından faydalı görülmüştür.

Lâyiha yukarıda arzedilen tadillerle Umumi

Heyetin tasvibine arz edilmek ve mevzuun ehemmiyetine binaen müstacelen müzakere edilmek ricasiyle Yüksek Reislîğe sunulur.

Muvakkat En. R.	Mu. En. M. M.
Çorum	Zonguldak
<i>İsmet Eker</i>	<i>Şinasi Devrin</i>
Kâtip	
İstanbul	Afyon K. Antalya
<i>İ. Hakkı Ülkmen</i>	<i>İzzet Akosman N. Esud Sumer</i>
Bingöl	Bursa
<i>F. Fikri Düşünsel</i>	<i>Dr. Galib Kahraman</i>

Giresun	İsparta
<i>İsmail Sabuncu</i>	<i>Mükerrem Karaagaç</i>
Kayseri	Kayseri Kocaeli
<i>Faik Baysal</i>	<i>Ömer Taşcıoğlu Salâh Yargı</i>
Konya	Malatya
<i>Galip Gültekin</i>	<i>M. Nedim Zıpçı</i>
Manisa	Rize Rize
<i>Faik Kurdoğlu</i>	<i>Kemalettin Kamû Fuad Sirmen</i>
Tokad	Trabzon Urfa
<i>Cemal Kovalı</i>	<i>Faik Barutçu H. Sami sar</i>

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Varlık vergisi hakkında kanun lâyihası

1. Verginin mevzuu

MADDE 1. — İş ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık vergisi) adı ile bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

MADDE 2. — Varlık vergisi aşağıda yazılı zümrelere dahil olanlardan alınır:

A) 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mucibince mükellef bulunanlar;

B) Büyük çiftçiler (Büyük çiftçiden mak-sat, işinin idaresine ve vüsatına hâlel getirmeksizin bu mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlarca tesbit edilenlerdir).

C) Uhdelerinde bulunan binaların bir yıllık gayri sâfi iradı yekûnu (2 500) liradan ve şehir ve kasabalarda ticaret ve sanat işlerinde kullanılmak üzere kiralanabilecek olan arsalarının kıymeti on beş bin liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden sonra mütebaki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar;

D) Yukarıki fıkralar dışında kalan ve 1939 senesindenberi kazanç vergisine tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar.

MADDE 3. — İkinci maddede yazılı mükellefiyet zümrelerinden iki ve daha ziyadesine dahil olanlar bu zümrelerin her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar.

Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 sayılı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler (a) fıkrasındaki mükellefiyete tabi olmayıp yalnız (B ve C) fıkraları mevzuuna gir-

MUVAKKAT ENCÜMENİN DEĞİŞTİRİŞİ

Varlık vergisi hakkında kanun lâyihası

1. Verginin mevzuu

MADDE 1. — Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

MADDE 2. — Varlık vergisi aşağıda yazılı zümrelere dahil olan hakiki ve hükmi şahıslardan alınır:

A) 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mucibince mükellef bulunanlar;

B) Büyük çiftçiler (Büyük çiftçiden mak-sat, işinin idaresine ve vüsatına hâlel getirmeksizin bu mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlarca tesbit edilenlerdir);

C) Uhdelerinde bulunan binaların ve hisseli ise hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayrisâfi iradı yekûnu 2 500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet kıymetleri 5 000 liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden sonra mütebaki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar;

D) 1939 senesindenberi 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar;

E) Meslekleri tacir, komisyoncu, tellâl veya simsar olmadığı halde 1939 senesindenberi velev bir defaya munhasır olsa bile ticari muamelelere tavassut ederek komisyon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanlar;

MADDE 3. — İkinci maddede yazılı mükellefiyet zümrelerinden iki veya daha ziyadesine dahil olanlar bu zümrelerin her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar.

Umumî, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve yevmiyelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrası

dikleri takdirde munhasıran bu fıkralar mucibince vergi verirler.

MADDE 4. — 1837 sayılı Bina vergisi kanununun 3 nci ve 1833 sayılı Arazi vergisi kanununun 2 nci maddesinde sayılı bina ve arsa sahipleri, ikinci maddenin (C) fıkrasında yazılı mükellefiyetten muaf tutulur.

MADDE 5. — Vergi, hakiki ve hükmi şahıslar namlarına tarholunur ve eshamlı ve eshamsız şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden almır.

2. Verginin miktarı

MADDE 6. — 7 nci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini, her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye tekaddüm eden son yılda tarhedilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını, çiftçilerde mükellefin zirai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinde irat miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tesbit ederler. Ancak 2395 sayılı kanununun 14 nci madesi hükmü dairesinde kazanç beyannamelerine bilânço raptetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinden kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticarî yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlar da terk, devir ve tasfiyeye tekaddüm eden son seneye ait safi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetmişinden yukarı olamaz.

İkinci maddenin (b) fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez.

3. Verginin tarhi

MADDE 7. — İkinci maddede yazılı iş ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tesbit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezinde mahallin en büyük mülkiye memurunun reisliği altında en büyük mal memurundan ve ticaret odalarıyla belediyelerce kendi âzası arasından seçilecek ikişer âzadan müteşekkil bir ve icabına

sındaki mükellefiyete tabi değildirler.

MADDE 4. — Hükümetin teklifi dördüncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Hükümetin 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

2. Verginin miktarı

MADDE 6. — Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini, her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye tekaddüm eden son yılda tarhedilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını; çiftçilerde mükellefin zirai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinde irat ve vergi kıymeti miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tesbit ederler. Ancak 2395 sayılı kanununun 11 nci maddesi hükmü dairesinde kazanç beyannamelerine bilânço raptetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinde kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticarî yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlarda terk, devir ve tasfiyeye tekaddüm eden son seneye ait safi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetmişinden yukarı olamaz.

İkinci maddenin (B) fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez.

3. Verginin tarhi

MADDE 7. — İkinci maddede yazılı servet ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecelerini tesbit etmek üzere her vilâyet ve kaza merkezlerinde mahallin en büyük mülkiye memurunun reisliği altında en büyük mal memurundan ve ticaret odalarıyla belediyelerce kendi âzaları arasından seçilecek ikişer âzadan müteşekkil

göre müteaddit komisyonlar kurulur. En büyük mülkiye ve maliye memurları bu komisyonlarda bizzat bulunmakla mükelleftirler. Ancak komisyonların teaddüdü halinde vali ve defterdarlar tensip edecekleri memurları tevkil edebilirler ve kendileri de icabına göre istedikleri komisyonlarda bulunabilirler.

Komisyonların, büyük çiftçileri tesbit için yapacağı toplantılarda ticaret odası yerine ziraat odalarınınca müntahap iki âza ve ziraat odası bulunmayan yerlerde belediyelerce seçilecek ziraattan anlar iki âza komisyona iştirak eder.

Komisyon kararları ekseriyetle verilir. Reylerde müsavat halinde reisin bulunduğu taraf tercih edilir.

MADDE 8. — Komisyonlar, şirketlerin mükellefiyetlerini tesbit ettiği sırada şeriklerin de servetleri derecesini ve fevkalâde kazançlarını araştırarak bunların da mükellefiyetlerini takdir

MADDE 9. — Komisyonlar, muhtelif zümrelerinin mükellefiyet derecelerini tesbit işini on beş gün içinde intaç ile mükelleftirler. Bu müddet zarfında işini bitiremeyen komisyonların memur olmayan âzası değiştirilerek yerlerine son mebus intihabında müntehibi sani olanlar arasından belediye reislerine seçilecek dörder zat almamak suretiyle komisyonların âzası tamamlanır.

MADDE 10. Mükelleflerin tesbiti sırasında komisyonlarca unutulmuş olanların isimleri komisyonların dağılmasından itibaren en geç iki ay içinde varidat dairelerince tesbit olunarak 7 nci madde hükmü dairesinde yeniden teşkil edilecek komisyonlara bildirilir. Komisyonlar azamî on beş gün içinde bu mükelleflerin vergi miktarlarını kararlaştırmağa mecburdurlar

4. Verginin tebliğ ve tahsili

MADDE 11. — Komisyon kararları, şehir ve kasabalarda veridat dairelerinin kapılara ve köylere münasip mahallere listeler yapıştirilmek suretiyle ilân ve tebliğ olunur. Listelerin asıldığı, gündelik gazete çıkan yerlerde gazetelerle

bir ve icabına göre müteaddit komisyon kurulur. Ticaret odası bulunmayan yerlerde, bu odanın seçeceği âzalar yerine belediyece, hariçten ticaret ve ziraattan anlayanlar arasından iki âza seçilir.

En büyük mülkiye ve maliye memurları bu komisyonlarda bizzat bulunmakla mükelleftirler. Ancak birden fazla komisyon kurulan yerlerde tensip edecekleri memurları tevkil edebilirler, ve kendileri de icabına göre istedikleri komisyonlarda bulunabilirler.

Komisyonların, büyük çiftçileri tesbit için yapacağı toplantılarda ticaret odası yerine ziraat odalarınınca kendi âzaları arasından ve bulunmayan yerlerde belediyelerce hariçten ve ziraatten anlıyanlar arasından seçilecek iki âza komisyona iştirak eder.

Komisyon kararları ekseriyetle verilir, reylerde müsavat halinde reisin bulunduğu taraf tercih edilir.

MADDE 8. — Hükûmetin 8 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 9. — Hükûmetin 9 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 10. — Hükûmetin 10 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

4. Verginin tebliğ ve tahsili

MADDE 11. — Hükûmetin 11 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

ve gündelik gazete çıkmıyan mahallerde belediye dellâlları marifetiyle halka ayrıca haber verilir.

Komisyon kararları nihâi ve kati mahiyette olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz. Ancak bir mükellef namına aynı mükellefiyet mevzuundan dolayı mükerrer vergi tarh edilmiş olduğu takdirde bunlardan en yüksek olanı ipka edilerek diğerleri tarhiyatı yapan komisyonların vazife gördüğü mahallerin en büyük memuru tarafından mükelleflerin müracaatı üzerine silinir.

MADDE 12. — Mükellefler vergilerini talik tarihinden itibaren on beş gün içinde mal sandığına yatırmağa mecburdurlar.

On beş günlük müddetin geçmesini beklemeyen mahallin en büyük mal memuru, lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlarının ihtiyaten haczine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmıyan vergilerin Tahsili emval kanununa tevfikân tahsiline tevessül edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zam olunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyen mükellefler, borçlarını tamamen ödeyinceye kadar bedenî kabiliyetlerine göre askerî mahiyeti haiz olmayan umumî hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Bunlara istihdam edilecekleri işler için verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur.

Üçüncü maddenin ikinci fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddenin (b ve c) fıkralarında yazılı mükellefiyete tâbi olanlarla kadımlar ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar da bedenî kabiliyetlerine göre memleketin herhangi bir yerinde çalıştırılabilirler.

Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tâyin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermeyen mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri mikdarında banka teminat mektubu gösterdikleri veya Devlet es-

MADDE 12. — Mükellefler vergilerini, talik tarihinden itibaren on beş gün içinde mal sandığına yatırmağa mecburdurlar.

On beş günlük müddetin geçmesini beklemeyen mahallin en büyük mal memuru lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlerinin ihtiyaten haczine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmıyan vergilerin Tahsili emval kanununa tevfikân tahsiline tevessül edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zammolunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyen mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedenî kabiliyetlerine göre askerî mahiyeti haiz olmayan umumî hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tâbi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tâbi tutulmayabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur.

Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tâyin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermeyen mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri miktarınca Hazine bono ve tahvilâtı veya banka teminat mektubu tevdi ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında Tahsili emval kanununun ve çalışma mec-

ham ve tahvilâtı terhin ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında Tahsili emval kanununun ve çalışma mecburiyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılır.

MADDE 13. — Kollektif şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve komanditelerin şahsi mallarından istifası hususunda da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditeler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilir.

5. Teminat

MADDE 14. — Varlık vergisiyle mükellef tulanların ikametgâhlarında ve gerek kendilerine, gerek karı veya kocasına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve furuu ile ikinci derecede civar hısımlarına ait dükkân, mağaza, depo, ambar, fabrika ve imalâthanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallerla tapuda veya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayri menkul mallar bu kanun mucibince alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hükmünde olup bu malların satılmasında da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bu mallardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tesbiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin ziyedliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara müteallik satış, temlik ve rehin iddiaları müteber sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan olunacak istihkak iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden mukaddem başlamış olan ve bir ilâma veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem tarihli resmî bir senede müstenit olmayarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyatî ve icrai hacizler bu teminat hükmüne hâlel vermez. Bu hacizler ancak vergi alacağının tahsilinden sonra bir ba-

huriyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılabilir.

MADDE 13. — Kollektif ve komandit şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve komanditelerin şahsi mallarından istifası hususunda da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditeler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilirler ve on ikinci maddenin ikinci fıkrası hükmü bunlar hakkında da tatbik olunur.

Bu madde ile on ikinci maddede yazılı karar ve muameleler katî olup bunlara karşı idarî ve adli kaza mercilerinde dâva açılmaz.

5. Teminat

MADDE 14. — Varlık vergisiyle mükellef tulanların ikametgâhlarında, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve furuğiyle kardeşlerine ait dükkân, mağaza, depo, ambar, fabrika ve imalâthanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallarla tapuda veya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayrimenkul mallar bu kanun mucibince alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hükmünde olup bu malların satılmasında da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bu mallardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tesbiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin ziyedliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara müteallik satış, temlik ve rehin iddiaları müteber sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan olunacak istihkak iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden mukaddem başlamış olan ve bir ilâma veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem tarihli resmî bir senede müstenit olmayarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyatî ve icrai hacizler bu teminat hükmüne hâlel vermez. Bu haciz-

kiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayri menkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişkisi olmadığı alâkalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır.

6. *Müruruzaman*

MADDE 15. — 9 ve 10 ncu maddelerde yazılı müddet ve şartlar içinde tarhedilemeyen vergiler, bu müddetler geçtikten sonra yeniden tarh ve tahsil edilemez.

Bu kanun mucibince tahakkuk ettirilmiş olan vergiler 1943 malî yılından itibaren beş yıl sonra tahsil olunamaz. Verginin tahsili için yapılacak her nevi takip muameleleri, müruruzamanı keser.

7. *Meriyet maddeleri*

MADDE 16. — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 17. — Bu kanunun hükümlerini yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

9 . XI . 1942

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.
Ş. Saracoğlu	H. Menemencioğlu	A. R. Artunkal
Da. V.	Ha. V.	Ma. V.
R. Peker	N. Menemencioğlu	F. Ağralı
Mf. V.	Na. V.	İk. V.
Yücel	A. F. Cebesoy	Sırrı Day
S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
Dr. H. Alataş	R. Karadeniz	Ş. R. Hatipoğlu
Mü. V.	Ti. V.	
F. Engin	Dr. B. Uz	

ler ancak vergi alacağı tahsilinden sonra bakiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayrimenkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişkisi olmadığı alâkalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır.

6. *Müruruzaman*

MADDE 15. — Hükümet teklifinin 15 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

7. *Meriyet maddeleri*

MADDE 16. — Hükümet teklifinin 16 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 17. — Hükümet teklifinin 17 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Ek 3. Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun

— 739 —

Varlık vergisi kanununa ek kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm : 21 . IX . 1943 - Sayı : 5513)

No.
4501

Kabul tarihi
17 . IX . 1943

BİRİNCİ MADDE — 11 . XI . 1942 tarih ve 4305 sayılı kanunun ikinci maddesinde yazılı mükelleflerden; vergilerini ödiyemeyecekleri tahakkuk eden hizmet erbabıyla gündelik gayrisafi kazançları üzerinden kazanç vergisine tabi mükelleflerin tahsil edilmemiş bulunan borçlarını terkine Maliye vekili salâhiyetlidir.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden mer'idir.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunun hükümlerini icraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

17 Eylül 1943

Cumhuriyet Reisiğine yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 17 . IX . 1943 ve 1/148
Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildirildiğine dair Cumhur Reisiğinden gelen tezkerenin tarih ve numarası : 17 . IX . 1943 ve 4/913
Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların cilt ve sayfa numaraları : 5 30,30,46:47,58:61

Ek 4. Varlık Vergisi Bakayasının Terkine Dair Kanun

Varlık vergisi bakayasının terkinine dair kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân: 17 . III . 1944 - Sayı: 5657)

No.
4530

Kabul tarihi
15 . III . 1944

BİRİNCİ MADDE — 4305 sayılı kanuna göre tarhedilmiş olan vergilerin henüz tahsil edilmemiş bulunan bakiyeleri terkin edilmiştir.

İKİNCİ MADDE — 4305 sayılı kanuna göre yapılmış olan Varlık vergisi tarhiyatından dolayı yeniden müracaat kabul olunmaz.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanun hükümlerini yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

15 Mart 1944

...
Cümhuriyet Reisiğine yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 15 . III . 1944 ve 1/219
Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildirildiğine dair Cümhur Reisiğinden gelen tezkerenin tarih ve numarası : 15 . III . 1944 ve 4/189
Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların Cilt Sayfa
cilt ve sayfa numaraları : 8 34,34,44,44:46,46,46:49

ÖZGEÇMİŞ

Kübra PEHLİVAN, 1987 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda, 2001'de, lise eğitimini ise Trabzon Lisesi'nde 2004 yılında tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmaya başladı. 2010 yılında, Vakıflar Bankası'nda göreve başladı ve halen bu görevini sürdürmekte olup, orta derecede İngilizce bilmektedir.